

DEJINY SPOLKU SV VOJTECHA

NAPÍŠAL

JÁN PŮSTĚNYI
správca Spolku Sv. Vojtecha

ČÍSLO PODÍELOVÝCH KNÍH 156

TRNAVA 1930

NAKLADOM SPOLKU SV. VOJTECHA

IMPRIMATUR

Nihil obstat — ničoho nenamietam.

Dr. Carolus Körper, censor.

Nr. 10170/930.

Imprimatur — Vytlačíť povoľujem:

Tyrnaviae — Trnava, dňa 29. októbra 1930.

Carolus Nečesálek,
vicarius generalis.

Tlačou Kníhtlačiarne Spolku Sv. Vojtecha
Soznam členov je tlačený rotačnou tlačou tlačiarne Jednoty v Bratislave.
Copyright 1930 by Spolok Sv. Vojtecha, Trnava, Č. S. R.

Prívet

Poverený Výborom napísal som Dejiny Spolku Sv. Vojtecha, ktorý toho roku oslavuje jubileum svojho 60 ročného trvania. V tejto knihe podávam stručné deje nášho Spolku na základe rukopisu dra Andreja Radlinského a podľa zpráv novinových, najmä: Cyrill a Methoda, Katolíckych Novín, Národných Novín a od r. 1870 podľa zápisníc valných zhromaždení a výborových zasadnutí. Od prevratu za 10-ročnej aktívnej služby v Správe, podávam niektoré veci i z vlastných skúseností a úsudkov.

Nakoľko táto kniha je určená za podiel pre členstvo a jej hlavným cieľom je uporejnenie všetkých žijúcich členov Spolkových, jej objem musel byť určený podľa peňažných prostriedkov členskej istiny. Takto som bol nútený pohybovať sa v rámci úhrady, ktorá zaokryla náklad tohoto diela v 85.000 kusoch. Preto milý čitateľ ani nenajde v týchto dejinách drobnosti z boja a života slovenských katolíkov, i keď práve táto stať, súvisiaca so založením a životom nášho Spolku by bola veľmi zaujímavá.

Píšem nášmu drahému ľudu slovenskému o jeho Spolku a uvádzam veci, ako sa prihodily, pokusiť sa, slabým perom načrtnúť lásku, horlivosť a obetavosť rodoľubov, ktorí preťu pracovali a žertvovali, aby národ mal po nich v dlhých generáciach dedičstvo viery, reči a kultúry, týchto udržiavateľov národného života.

Posielam dejiny minulosti, opis dnešného života a výkaz členstva nášho Spolku na cestu, aby takto i knižne zobrazo-

tvorený náš Spolok zavítal do každej rodiny katolíckej slovenskej. Nech vidí svet, že žije Slovák, organizovaný v svojom najväčšom spolku kultúrnom, ktorý — daj Boh — aby dával i v budúcnosti smer jak jednotlivcovi, tak i rodinám a národu. A tento smer je založený na večne pravdivých zásadách viery katolíckej a na zásade lásky k úzkej rodine ľudstva malého, ale na šľachetnosť a pracovitost bohatého národa slovenského.

Trnava, 5. aug. 1930.

Pôvodca

Boj o potvrdenie stanov Spolku Sv. Vojtecha

I.

1857—1862

Každá šľachetná vec je spojená s obeťou a namáhaním. Tak bolo potrebných obetí a námah v bojoch, ktoré mali povzniesť slovenský národ a zaistiť mu práva na život. Najlepší synovia nášho národa písali ľudu v jeho reči, sdružovali ho, aby takto spojenou silou povznášal sa vo viere, mravoch, kultúrne a hospodársky, aby sa mohol i v najťažších časoch udržať. Knihou a novinami sa poučuje ľud, presviedčajú sa a oduševňujú vodcovia národa.

Slovenská kniha začína sa šíriť založením *Učeného Tovaryšstva* (1793), ktorého zakladateľ *Bernolák* vo svojom veľkom „Slováre“ prispôsobuje slovenskú reč, aby mohla prísť na písmo, a jeho najučenejší člen, *Ján Hollý* odkrýva slávu našich predkov v krásnych básňach. Keď zaniká Učené Tovaryšstvo, *Martin Hamuliak* chce z jeho hrobu vznietiť novú vatru slovenského života národného, keď r. 1834 zakladá *Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej* s heslom „národ, ktorý sa sám neopúšťa, nebýva opustený“. Avšak r. 1850 i tento mnohosľubný spolok zanikol.

R. 1848 založil sa v Pešti *Spolok na vydávanie dobrých a lacných kníh* pre katolícky ľud jazyka maďarského, nemeckého a slovenského. Tento spolok dostal neskoršie meno *Spolok Sv. Štefana*.¹⁾ Pre Slovákov, ktorí vstupovali do tohoto spolku za členov, vydávaly sa *Katolícke Noviny*.²⁾ Keď si ale Slováci chceli tieto noviny rozšíriť a vliať do nich viac lásky k národu a poukázať na práva, ktoré patria slovenskému ľudu, narazili na naj-

¹⁾ 22. aug. 1852.

²⁾ Prvé číslo vyšlo 7. nov. 1849. Spolok sv. Štefana vydal jednu slov. podiel. knihu: „Verná Róza“.

väčšie ťažkosti.¹⁾ V tomto celouhorskom spolku nemohli Slováci prejavíť svoju vôľu a preto si založili sami r. 1850 v Baňskej Štiavnici druhé noviny katolícke, ktorým dali meno *Cyrill a Method*. Redaktorom týchto novín bol *Ján Palárik*, ktorý dostal úpravu od vtedajších národných činiteľov, aby po zaniknutí spolku Hamuliakovho robil cestu novému, samostatnému spolku katolícko-slovenskému.²⁾ R. 1856 i tieto noviny zanikly spolu s Katolíckymi Novinami, vydávanými Spolkom sv. Štefana, lebo tento spolok ich vydávať nechcel.³⁾

R. 1857 vzal do ruky verejnú mienku slovenského katolicizmu *dr. Andrej Radlinský* a 7. júla toho roku vydal prvé číslo *nir* obnovených novín *Cyrill a Method* a prosil v nich slovenskú verejnosť katolícku, aby sa nespúšťala jedinej nádeje slovenského života medzi katolíkmi. Už v druhom čísle tohoto časopisu sa ukazuje ozvena, že národ neďá zahynúť tomuto „osvietiteľovi svojemu.“⁴⁾ Hlásia sa predplatitelia, ktorých počet zaistuje jestvovanie časopisu, lebo, ako Radlinský označuje, 750 predplatiteľov „vládze udržať časopis vlastnou silou“. Na podporu týchto novín prichádzaly aj značné dary, medzi ktorými si zasluhujú spomnúť *Juraj Tordý*, kanoník nitriansky — 1000 zlatých; jeho brat, kanoník *Štefan Tordý* — 20 zlatých a jeho sestra *Alžbeta Derčíková* — 20 zlatých. Radlinský, keď videl tieto veľkolepé dary, píše „Povstala vo mne myšlienka o založení zvláštného cirkevno-literárneho SPOLKU SVÄTÉHO VOJTECHA, ktorého prvú základinu tvoril by onen veľkodušný dar Juraja Tvrdeho. Sotva som o tom pustil chýr do verejnosti, tento môj hlas stal sa heslom celého národa. Myšlienka moja stala sa myšlienkou celého Slovenska. Ona prebudila ospalých, obrátila odrodilých, oduševnil horlivých, stvorila mecénov a dobrodincov...“⁵⁾

Týmto prvým uvítaním myšlienky založenia Spolku Sv. Vojtecha povzbudený Radlinský zostavil dočasný výbor z miestnych pešľbudínskych katolíkov-národovcov na sriadenie prác súvisiacich s realizovaním tejto idey. Prvou vecou tohoto dočasného výboru bolo, zostaviť stanovy. Dva návrhy na stanovy vypracoval sám Radlinský a jeden návrh *Andrej Caban*. Dočas-

¹⁾ Katolícke Noviny 1884, č. 4, str. 27 a rukopis Radlinského. Arch. SSV.

²⁾ Neskoršie prešli do Baňskej Bystrice a redigoval ich potom Jur Slotta.

³⁾ Rukopis Radlinského: Účtovná zápisnica základiny Spolku Sv. Vojtecha. Archiv SSV č. I.

⁴⁾ *Cyrill a Method*, r. 1857, č. 2.

⁵⁾ Slovenský letopis r. III, str. 300. Radlinský: Začiatky kat. literárneho spolku.

výbor na svojom zasadnutí dňa 1. okt. 1857 prijal návrh Radlinského a takto hotové stanovky byly podpísané členmi výboru a vynikajúcimi národovcami.¹⁾

Nato zakročil dočasný výbor, aby tieto stanovky byly schválené jak cisársko-kráľovským guberniumom tak ostrihomským primasom. Ku ostrihomskému primasovi šlo so stanovami posolstvo, ktoré viedol univ. prof. dr. František Lopussný; tento latinskou rečou pozdravil primasa a prosil ho v mene celého národa slovenského, aby stanovky cirkevnovrchnostensky prijal a potvrdil. Primas *Ján Scitovszky* prisľúbil deputácii, že dobrým Slovákom urobí po vôli, uznal potrebu založiť sa majúceho spolku a deputáciu prepustil s najlepšou nádejou.

O zamýšľanom Spolku Sv. Vojtecha dozvedela sa i širšia verejnosť maďarská. Túto otázku začali pretriasať v spomenutom už celouhorskom spolku sv. Štefana v Pešť-Budíne pre Maďarov, a proti založeniu slovenského Spolku Sv. Vojtecha písali protesty po novinách. Maďarské časopisy popudom šovinizmu upozorňovali cirkevné vrchnosti, aby sa neodvážili potvrdiť jeho stanovky, lebo tento nový spolok má mať náter protimaďarský a tak celému Uhorsku škodný.²⁾ Keď už tých útokov bolo priveľa, ozval sa Radlinský ako pôvodca založenia Spolku Sv. Vojtecha a v svojich novinách Cyrill a Method postavil sa na obranu spolkových stanov a rozumkovania maďarských novín dokazoval za prehnané a neodôvodnené. Týmto spôsobom nastal novinársky boj okolo založenia Spolku, ktorý úmyselne vyvolali maďarskí katolíci, podporovaní vo svojej národnej prepiatosti všetkými složkami národného života maďarského. Maďarská verejnosť tlačila primasa pri písaní odpovede na predložené stanovky nášho Spolku. Primas vytýka Radlinskému, že otázku o Spolku Sv. Vojtecha hodil do verejnosti bez všetkej rozvažitosti a osvojil si ju tak, ako keby

¹⁾ Medzi podpisovateľmi vidíme už aj mená katolíckych činiteľov so všetkých krajov Slovenska: dr. Fr. Lopussný, univerzitný profesor v Pešti, Ján Palárik, kaplán v Pešti, Jozef Woboril, učiteľ v Tárnoku, Ján Odrobiniak, kaplán v Cegléde, Anton Krajner, kaplán v Budíne, Cajus Agjič, provinciál Kapistránov v Budíne, barón Anton Geramb, kanoník prešporský, Ján Lottner, farár v Kysuckom Novom Meste, Ján Galbavý, farár v Jablonovom, Štefan Závodník, farár v Pružine, Martin Čulen, profesor na gymnázii v Prešporku, Viktor Sasínek, lektor Kapucinov v Prešporku, Ján Juriga, farár v Lakšárskej Novej Vsi, Juraj a Štefan Tvrdý, kanoníci v Nitre, dr. Matej Steffány, profesor v Nitre, Andrej Caban, farár v Komjaticiach, Juraj Slotta, profesor v Baňskej Bystrici, Tomáš Červen, kanoník v Baňskej Bystrici, Michal Chrástek, profesor v Baňskej Bystrici, Juraj Plošic, farár v Selciach, dr. Fleischer, asistent kliniky v Pešti, Šimon Klempa, farár v Pešti, Jozef Zarzetský, továrnik v Pešti, dr. Karol Vogel v Pešti a iní...

²⁾ Cyrill a Method r. 1857, č. 20. a 21.

to bolo vecou jednotlivca a nie celej cirkvi katolíckej v Uhrách. Píše, že katolíci uhorskí už majú spolok a tento svätoštefanský spolok sa stará o katolícke knihy a noviny, a keď chcú Slováci mať katolícku tlač, nech vstupujú do tohoto spolku, ktorý im dá vo výbore jedného človeka slovensky hovoriaceho a ovládajúceho reč i písmom. Tento by sa mal starať o rukopisy a spisovateľov, a keď rukopisy prijme výbor a schváli cirkevná vrchnosť, môžu byť vydané knižne.¹⁾

Na odpoveď primasovu odpovedal dočasný výbor memorandom dňa 13. dec. 1857, v ktorom uviedol sťažnosti slovenských katolíkov. Memorandum hovorí, že kým v celej države rakúsko-uhorskej majú kultúrne spolky katolícke Nemci, Maďari, Česi, Slovinci a iní, Slováci sú jediným národom, ktorý narazil na veľké ťažkosti, keď chce mať svoj spolok na vydávanie kníh v svojej reči. Tieto národy odôvodňovali potrebu jestvovania takýchto spolkov nábožensko-mravnými potrebami svojho ľudu. Toto je cieľom i založiť sa majúceho Spolku Sv. Vojtecha. Spolok Sv. Štefana týmto potrebám slovenského ľudu nemôže vyhovieť, lebo vysoké členské poplatky tohoto spolku chudobný slovenský ľud platiť nemôže, a keby sa aj Slováci do tohoto spolku prihlasovali, jednako by nedostávali za svoje príspevky toľko kníh, ako Maďari, lebo kým maďarskú literatúru katolícku podporujú cirkevní hodnostári a celý spolok svätoštefanský pozostáva z maďarských spisovateľov, zatiaľ Slováci by boli odkázaní na obete niekoľkých horlivcov a mecénov slovenských a vo výbore svätoštefanskom by mali len jedného činiteľa. Takto by sa mohlo stať, že: „nedostatok kníh slovenských by bol nahradzovaný hojnosťou a dobrotou maďarských.“²⁾ Osobitný spolok pre Slovákov má tie isté zásady, ako svätoštefanský, lenže si volil cestu slovenskému ľudu viac primeranú. Osobitný spolok slovenský nebude škodiť ani Cirkvi ani vlasti, lebo na jeho čele bude stáť i tak biskupský sbor celej vlasti. Nový spolok nielen že nebude škodiť Spolku sv. Štefana, lebo nebude zabraňovať ľudu, aby doň vstupoval, ale bude osožiť zásadám katolíckej viery a mravov, ktoré Spolok sv. Štefana nemôže upevniť a rozširovať medzi Slovákmí maďarskú reč neznajúcimi.

Na konci memoranda ospravedlňuje sa Radlinský ako redaktor Cyrilla a Methoda, že novinársky boj okolo založenia Spolku

¹⁾ Slovenský Letopis r. III, str. 303.

²⁾ Tento diplomatický výraz memoranda treba rozumieť: Spolok Sv. Štefana by sa postaral o to, aby zo slovenských príspevkov členovských vydával hodne maďarských kníh, ktoré by postupne maďarizovaly náš ľud slovenský.

Sv. Vojtecha nevyvolal on, ale že i „tá najsvätejšia vec, nad ktorou sa má rozhodovať, musí byť pretriasaná vo verejnosti, kým je na nákovе a pod kladivom, aby sa tak jej pravda so všetkých strán a na čisto videla.“¹⁾

Keď na toto memorandum neprichodilo odpovede, vybral sa Radlinský ako správca dočasného výboru sám ku primasovi a prosil ho o potvrdenie stanov Spolku. Primas mu ale jeho žiadosť otvorene zamietol preto, lebo mu robí svetská vrchnosť veľké prekážky a ťažkosti, aby povolil osobitný spolok pre Slovákov.

Bezvýsledné pokusy o potvrdenie stanov nášho Spolku neznechutily našich národovcov, ale dodaly im sily, vytrvalosti v zápasoch. Duševným hybadlom katolíckeho života slovenského v tých časoch začínal byť *Štefan Moyzes*, biskup baňskobystrický. Do jeho rúk chcel složiť Radlinský všetku nádej o povolenie Spolku, keď v Ostrihome pred ním dvere zatvorili. Svolal dočasný výbor, ktorý odovzdal riešenie započatej veci Bystričanom. Títo vyslali *Juraja Slottu* do Budína, ktorému výbor odovzdal všetky písma a majetok spolkový v sume 1713 zl. 20 kr. Na čele tejto novej akcie stál *Tomáš Červen*, kanoník bystrický, ktorý v liste, písanom Radlinskému ako správcovi dočasného výboru, potvrdil príjem vecí, prevzatých Jurajom Slottom.

Radlinský sa síce ťažko odvážil na tento krok, vypustil celú vec zo svojej ruky a odovzdať ju Bystričanom. Stál totižto v spore s nimi. Bystričania boli proti samostatnej reči slovenskej literárnej a húževnate bránili staroslovenčinu, ktorá bola vlastne češtinou. Vo svojom časopise *Priateľ školy a literatúry* ostro útočil na Bystričanov, ktorí silou-mocou chceli zaviesť do slovenskej literatúry katolíckej reč českú. Ich vodcom bol Juraj Slotta, ktorý sa posmieval zo slovenčiny ako z reči nevzdelanej čelade, reč ktorej vraj nie je súca na písmo. No, Radlinský sa opanoval, zabudol na osobné urážky, ktorými ho Bystričania poctievali a v nádeji, že Bachová éra, ktorá mala veľa úradníkov pôvodom Čechov na Slovensku a na cisárskom dvore vo Viedni, bude prajnejšia pri vymáhaní potvrdenia stanov nášho Spolku, keď ich predostrie úprimný čechofilský smer Bystričanov, uspokojil sa týmto rozhodnutím vecí dočasného výboru.

Bystričania prácu Radlinského a dočasného výboru položili stranou a začali vec samostatne. Utvorili si výbor, ktorý zostavil stanovy *Jednoty svätovojeťskej*²⁾ v češtine. V smysle týchto

¹⁾ Slov. Letopis III, str. 305.

²⁾ Archív SSV. č. I.

stanov úradným časopisom tejto jednoty mal byť *Národní Učitel* namiesto Priateľa školy a literatúry, a členovia mali dostávať podielové knihy v reči českej. Tieto stanovy s prosbopisom o ich potvrdenie poslali dňa 10. aug. 1858 c. kr. miestodržiteľstvu prešporskému. V prosbopise udávajú, že táto jednota chce pracovať „na čím najmožnejšom rozšírení prstonárodného a prakticko-všeúčitočného vedomia a na upevnení mravno-náboženského ducha.“¹⁾ Sídлом jednoty má byť Baňská Bystrica. V prosbopise sľubujú: „Mená všetkých spoluúdov a zástupcov spolku svojim časom na vysokú známosť uvedeme a vôbec nepremeškáme všetky ostatné zákonné úpravy, ktoré jak spolkový zákon, tak najvyšší tlačový rád predpisuje, náležite vyplníť; pri čom sa my každému na vyššom mieste snáď za potrebný uznanému dohľadu ochotne podrobujeme.“²⁾ Žiadosť podpísali: Tomáš Červen, kanoník; Vladimír Müller, námestník c. kr. stoličného komisára; Juraj Slotta, profesor. Prosbopis vidimoval Štefan Moyzes, biskup baňskobystrický.

Keď do roka neprichádzala odpoveď, Tomáš Červen posúril súkromným listom vybavenie žiadosti, na čo dostal odpoveď i on i biskup Moyzes.³⁾ V prípise na biskupa Štefana Moyzesa sa upozorňujú žiadatelia, aby odstúpili od utvorenia zvláštného spolku, pritom ale sa povoľujú peňažité sbierky na vydávanie kníh pre ľud s tým, aby žiadatelia sa obrátili na *Dedictoi maličkých*, ktoré má svoje sídlo v Hradci Kráľovom a ktorého stanovy sú i tamojším biskupským úradom i ministrom vnútra schválené.⁴⁾

Po tejto odpovedi nechali Bystričania ležať otázku jednoty svätovojtešskej. Zmenili svoje náhľady na dobro spisovnej reči slovenskej, pracovali na založení Matice Slovenskej, ktorá sa i uskutočnila r. 1863. O tomto sjednotení Slovákov v spisovnej reči slovenskej dozvediac sa viedeňská vláda, žiadosť Bystričanov ani nevybavila.

¹⁾ Slov. Letopis III, str. 307.

²⁾ Tamže, str. 308.

³⁾ 1704/CUM — Jeho vysokodôstojnosti pánu opátovi a kanoníkovi Tomášovi Červen v Baňskej Bystrici. — Vaša Vysokodôstojnosť obrátila sa sem dňa 10. decembra r. 1859 o urýchlenie vyriadenia prosbopisu za povolenie Jednoty svätovojtešskej. — Keďže ja som toho náhľadu, že onen Vami namierený cieľ sa dosiahnuť dá i bez toho, žeby sa k tvoreniu zvláštného riadneho spolku prikrčiť muselo: zasielam pod jedným stav veci objasňujúci prípis k Najdôstojnejšiemu pánu biskupovi baňsko-bystrickému a žiadam Vašu Vysokodôstojnosť, aby s ním do porozumenia vstúpila. — Vo Viedni, dňa 31 okt. 1860. — Helfert v. r. — Slovenský Letopis III, str. 309.

⁴⁾ Slotta (?): Spolok Sv. Vojtecha, str. 15.

Pohyb Bystričanov okolo Jednoty svätovojtešskej sa končí podľa Radlinského takto: „Viedeňská nemecká vláda bola zaujatá za češtinu a videla v obmýšľanom Spolku Sv. Vojtecha najvýdatnejší prostriedok rozširovania slovenčiny: tedy prosba tá za Spolok Sv. Vojtecha zostala nevyslyšaná... a keď politické veci iný obrat vzaly a záležitosť Spolková do úkolu uhorskej vlády padla... viedeňské ministerium osvetý... poslalo nazpät koncom r. 1866 onen prosbopis b.-bystrický i s návrhom stanov Jednoty svätovojtešskej ta, odkuď bol cestou c. kr. prešporského miestodržiteľského oddelenia poslaný — do Baňskej Bystrice.“¹⁾

Medzitým Radlinský koncom októbra 1861 zaujal faru v Kútoch, a vec Spolku si vzal do rúk sám, vypýtajúc si písma, vzťahujúce sa na doterajšiu prácu, od Tomáša Červená. Vypracoval nové stanovy v reči latinskej, v ktorých spomína, že sídlom môže byť Trnava a Spolok spravujú podľa §-u 34. predseda, podpredseda, správca, tajomník, jednatel, pokladník, účtovník, redaktor a knihovník, ktorí podliehajú rozkazom výboru. Tento výbor svoláva predseda, ktorý má dva hlasy, jedon pri hlasovaní s ostatnými a jedon rozhodujúci pri rovnosti hlasov. Keby Trnava nemohla byť stálym sídlom Spolkovým, výbor zasedá v mieste pôsobnosti šaštínskeho dekanátu, ak by toto bolo nemožným, tak sa sídlo určí v hociktorom dekanáte arcibiskupstva ostrihomského. Valné shromaždenie Spolku sa svoláva každý rok v mesiaci septembri podľa pravidiel v sídle Spolkovom, môže sa však zadržať postupne podľa počtu členov i v iných biskupstvách. Hlasovacie právo na valnom shromaždení majú: zakladatelia a členovia Spolku I. triedy (členský príspevok raz navždy 60 zl.), členovia II. triedy (členský príspevok raz navždy 40 zl.) majú len aktívne hlasovacie právo. Členovia III. triedy (členský príspevok raz navždy 20 zl.) majú len poradné právo, a členovia mimoriadni (členský príspevok raz navždy 10 zl.) môžu jedného delegáta vyslať do valného shromaždenia s hlasovacím právom.²⁾

Tieto stanovy prijal dekanát šaštínsky na svojom shromaždení dištriktuálnej kongregácie 19. mája 1862 v Brodskom. Na základe týchto stanov bola zvolená dočasná správa, funkcionármi ktorej boli: predseda Rudolf Grigovský farár radošovský, podpredseda Anton Szabó prepošt skalický, správca dr. Andrej Radlinský, tajomník Ján Pekarovič farár štepanovský, pokladník Jozef Matejka farár gbelský, protizorca Alojz Cherný farár unin-

¹⁾ Slov. Letopis III, str. 309.

²⁾ Archív SSV, č. II. rukopis Radlinského: Statuta Societatis S. Adalberti pro edendis religioso-moralibus libris catholicis slaviciis.

ský, knihovník Leopold Hrachovský farár koválovský, jednateľia: Matej Rehák farár brodský, Ján Mastik farár smolinský, zapisovateľom Ján Pavelka farár dojčiansky.

Týmto sa utvorila dočasná správa, ktorá vypracovala a poslala prosbopis i so stanovami, preloženými do reči slovenskej a maďarskej, na ostrihomského primasa.¹⁾ Radlinský odovzdal pokladníkovi spolkový majetok 4335 zl. 8.5 kr. v hotovosti i v cenných papieroch.

¹⁾ Originál v archíve SSV č. III.

II.

1863.

*Tisícročné jubileum sv. Cyrila a Metoda. —
Založenie Matice Slovenskej. — Prejavý ochoty.*

Rok 1863 je nielen v katolíckom ohľade významným, ale je ním aj v živote národnom. Tisícročná jubilejná oslava príchodu sv. vierozvestcov *sv. Cyrila a Metoda* na slovenské kraje veľmi pôsobila na národné zobudenie a oduševnenie, ktoré sa javilo najmä pri založení Matice Slovenskej. Tohoročné časopisy obnovujú kult našich svätých vierozvestcov, pastierske listy biskupov, najmä *Moyzesa a Zábojského*, čítané v kostoloch, povzbudzujú veriacich na úctu týchto svätých a ich dedictva. Radlinského časopis *Cyrrill a Method* v prvom čísle vyzýva národ:

Slovensko! Nebuď po zadu
V tisícletej slávnosti;
Nedopusti čiernu zradu
Na cit dlžnej vďačnosti!!¹⁾

Z rozkazu pápeža Pia IX. kardinál Patrizi otvoril jubilejnú slávnosť 1. januára vo všetkých kostoloch rímskych nádhernou procesiou po meste, o ktorej *Záhrebský katolícky list* a za ním *Hlas* píše perom svojho rímskeho zpravodajcu: „Skvelé to divadlo, neobyčajné pre Rimanov a divné pre samých Slovanov!“²⁾ Na rímsky povel temer vo všetkých národoch, najokázalejšie ale v slavianskom svete sa slávil toto jubileum. I slovenskí katolíci, posilnení touto veľkou ideou, po dedinách i po mestách sa sdrúžovali a obnovovali pamiatku svätých vierozvestcov. Na týchto schôdzkach všade sa spomínalo založenie Spolku Sv. Vojtecha, ako prepotrebná vec na zveľadenie a šírenie dedictva cyrilo-metodského. Tak na dekanátskej schôdzke baňsko-štiavnického okresu v súvislosti s jubileom spomenul prepošť *Jozef Boltizár*, že: „ohne

¹⁾ *Cyrrill a Method* 1863, č. 1. Novoročný ozyv.

²⁾ *Tamže*, str. 3.

radosti horely celým Slovenskom nad novinou o Spolku Sv. Vojtecha... hotoví sme boli uveriť, že knieža-primas Spolok Sv. Vojtecha milostive potvrdí, ... keď *Spolok Sv. Jána Krstiteľa* prešovský milostive odobríť a mu 1000 zlatkový vyvazovací úpis veľkodušne obetovať ráčil.“ Spomínal, že by ho mali potvrdiť i vládno-vrchnostensky, lebo bude slúžiť tomu národu, o ktorom *Ferienčik* r. 1842 pred cisárskym trónom povedal, že je kmeň a ľud zdravého jadra a ktorý maršal Radetzky po víťaznej vojne talianskej chválil: „Die Slowaken haben tüchtig gerauft“ (Slováci prvotriedne bojovali). Prítomní „želajú Spolku Sv. Vojtecha zdarného do národa zasahovania.“¹⁾

Na schôdzke dekanátu pružinského si žiadajú prítomní: „Aby sa kostoly obrazmi a sochami sv. Cyrilla a Methoda okrášlili... aby v katedrálnom kostole nitrianskom svätým apoštolom sa oltár vystavil a aby sväté prôvody do Nitry sa vydržiavaly.“ Napokon, „keď vidíme, jak mnoho zlého za sebou ťahá vydávanie a čítanie bezbožných kníh... preto veľmi žiaducno je: aby spolok slovenský pod menom sv. Vojtecha čím skôr potvrdený bol.“²⁾

Dosaženie každého cieľa napomáha vhodná príležitosť. Takouto príležitosťou na dosiahnutie čo len minimálneho slovensko-národného úsilia bol jubilejný rok 1863. Keď si zobrazotvoríme toto jubileum, i v tom najmenšom slavianskom národe vidíme akýsi voľnejší dych po slobode. Celá Cirkev oslavovala toto jubileum, ktoré na c. kr. dvore natoľko pôsobilo, že sa stali Slovákovi akosi prístupnejšími. Takto porozumieme zdaru deputácie Slovákov na čele s Moyzesom o potvrdenie a do života uvedenie Matice Slovenskej. Toto jubileum malo akýsi smierči vliv na osobné styky katolíckych a evanjelických Slovákov. Toto jubileum i do najširších vrstiev preniklo a spojilo nás v myšlienke národnej. Bola toto ojedinelá príležitosť v krušných časoch národných, keď cez mrákavy sa predieraly lúče úsvitu kultúrneho života slovenského.³⁾

¹⁾ Cyrill a Method r. XIII, str. 37 a 45.

²⁾ Cyrill a Method, r. XIII, str. 14. Výťah zo zápisnice protokolu dekanátu pružinského.

³⁾ Pisatelia dejín literatúry slovenskej a naši historici nepoukazujú na tento moment, hoci psychologicky je jasný, bez ktorého by sotva bolo prišlo k založeniu Matice Slovenskej. Malé, utláčané národy len vtedy si dobyjú nejakého práva, keď ich zachytí nejaká udalosť, alebo idea širšieho horizontu, ktorá má s nimi niečo spoločného, lebo ich dá na povrch širokej verejnosti, čím len získajú sympátie. Takouto ideou bolo tisícročné jubileum cyrilo-metodské, ktoré iniciatívou Ríma prešlo celou Európou a najmä celoriška a slavianska tlač donášala historické články o miestach pôsobenia týchto svätých vierozvestcov. Spomínal sa Devín, Nitra a s nimi i náš utláčaný národ slovenský.

Tak i žiadosti šaštínskeho dekanátu o Spolok Sv. Vojtecha, keď nenašla úplného porozumenia na primasskom dvore ostrihomskom, jednako sa dostalo aspoň ochoty so strany cirkevnej vrchnosti, ktorú vynútil práve tento jubilejný rok, že sa chcú dať do reči so žiadateľmi o Spolok Sv. Vojtecha.

15. jan. t. r. vymenoval primas poradný sbor, ktorý by mal s dočasnou správou, stanovenou šaštínskym dekanátom spoločne preštudovať celú otázku o založení Spolku Sv. Vojtecha. V tomto výbore boli: Žigmund Czuppan ostrihomský kanoník, Jozef Barinay novomestský prepoš, Imrich Miksík a Jozef Blázy čestní kanoníci. Tento výbor bol aj svolaný do Trnavy, kde zasedal 8. apríla za predsedníctva gen. vikára *Henrika Szajbély*a, a šaštínsky dekanát bol zastúpený drom Radlinským. Tento výbor pozmenil Radlinského stanovy tak, že sídlom Spolku a jeho výborových zasadnutí a valných zhromaždení bude Trnava a že do správy Spolkovej sa majú pribrať funkcionári, úradníci a výborníci aj z iných dekanátov a biskupstiev.¹⁾

Radlinský podľa týchto pokynov prepracoval stanovy a poslal ich gen. vikárovi Henrikovi Szajbélyovi, aby ich cieľom potvrdenia predostrel primasovi. No, stanovy potvrdené neboly, lebo cirkevná vrchnosť namietala niektoré body za neprípustné, ako: pomenovanie Spolku po sv. Vojtechovi, že Vojtech je pohanský, a odkázala Radlinskému, že škoda sa mu obracať o potvrdenie stanov a povolenie Spolku na c. kr. dvor, lebo cirkevno-literárny spolok potvrdiť je výhradným právom cirkevnej vrchnosti.²⁾

Týmto odročovaním veci nemali už slovenskí katolíci nádeje na Spolok Sv. Vojtecha a tešili sa aspoň z jedného výdobytku, zo založenia Matice Slovenskej, ktorej sbierali členov a žertvovali za ňu milodarmi a poručenstvami. Vyzývajú slovensko-katolícku verejnosť, aby podporovala Maticu Slovenskú a tým dobrú, mravnú tlač: „Dajme si slovo, bratia, že to vykonáme k osláveniu tisícročnej pamiatky sv. Cyrilla a Methoda!“³⁾

¹⁾ Slotta (?): Spolok Sv. Vojtecha, str. 24.

²⁾ Archív SSV, č. IV.

³⁾ Cyrill a Method, r. XIII, str. 97: Pomáhajme národu!

III.

1864—1870.

Po zakončení jubilejného roku videli Maďari, že sa zosilňuje národnostná otázka v Uhrách a preto, aby v krajine zachovali svoje prvenstvo a s ním aj vládnu moc, robili pokusy o vyjednanie sa s c. kr. dvorom. Časy im boly prajné, lebo Rakúsko sa dostávalo do nepriateľstva s Pruskom. Tomuto obratu maďarskej politiky treba pripísať, že prosba kanoníka Juraja Tvrdeho na ostrihomského primasa o povolenie Spolku bola zamietnutá¹⁾ a že výsluch Radlinského na apoštolskej nunciatúre vo Viedni u Falcinelliho bol bezvýsledný.²⁾

Keď sa stal primasom na arcibiskupskom dvore ostrihomskom *Ján Simor*,³⁾ ktorý ako kňaz bol známy ako spravodlivý, na neho sa obrátil šaštínsky dekanát zo svojho zasadnutia v Kútoch dňa 26. mája 1868. Na schôdzke predniesol dr. Andrej Radlinský potrebu založenia a do života uvedenia nádejného Spolku Sv. Vojtecha s prosbou, aby sa dekanát znova obrátil na primasa so žiadosťou o schválenie stanov, teraz už posledne prepracovaných.⁴⁾

Keď za 17 mesiacov neprichodila odpoveď, Radlinský celkom súkromne písal primasovi, že „potvrdenie Spolku Sv. Vojtecha sa už na trinásty rok odťahuje na úkor toľko ráz opakovaných žiadostiam a fond vojtechovský k cieľu vydávania Spolkom do brých kníh na šesť tisíc a vyše zlatých vystupujúci v mŕtvych rukách leží: neni divu... že katolícki Slováci... už netrpezlivo krvácajúcim srdcom hrozné všade kriky robia a úvalom žiadajú aby už predsa raz Spolok Sv. Vojtecha bol potvrdený.“ V liste spomína ďalej: „Ľud slovenský býval dosavád najnábožnejšiu Cirkvi najvernejší, čo sa ale len horlivosti duchovných pastierc

¹⁾ Archív SSV. č. V. Súčasná kopia listu Juraja Tvrdeho a kopia odpovede primasovej.

²⁾ Slotta (?): Spolok Sv. Vojtecha, str. 25.

³⁾ 20. jan. 1867.

⁴⁾ Archív SSV. č. VI.

opísať musí. Lež bohužiaľ... uderení sú pastieri a vodcovia tohto veriaceho ľudu postrachom (terorizmom), rozličným upodrievaním, udávaním, vyšetrovaním skrze moc svetskú a skrze niektoré streštené, slavožrútske jej orgány... Prv, než pretrhnutím všetkých pekelných splavov potoka neznabožstva a znemravnelosť slovenský ľud zatopí — Spolok Sv. Vojtecha, ten jediný koráb Noemov, v ktorom ešte v tejto všeobecnej potope mravnej nakazenosti zachránený byť môže — nech Vaša kniežacia svetlosť... k povzbudeniu zúfajúcich a k zahanbeniu nepriateľov najmilostivejšie potvrdiť a stanovy jeho schváliť ráči.“¹⁾

Na tieto úprimné slová dostal Radlinský odpoveď, že primas poveruje svojho generálneho vikára v Trnave, Henrika Szajbély, aby sa poradil s Radlinským, a zostaviac výbor, pozostávajúci z 12 kňazov zo všetkých biskupstiev „na slovenských stranách“, svolal ho čo najskoršie do Trnavy.²⁾ Tento výbor sa sišiel 14. decembra 1869, rokoval o všetkých doteraz napísaných stanovách, ktoré zmenil v podstate tak, že bolo dvojaké členstvo, a to: zakladajúci člen zaplatí raz navždy 100 zl. a riadny člen raz navždy 10. zl. Takto zostavené stanovy boli prijaté a so zápisnicou shromaždenia postúpené na schválenie.³⁾ Z Ostrihomu boli postúpené do Ríma na potvrdenie a z Ríma zasa na prajné vybavenie odoslané kr. uhorskému ministerstvu osvety. Odtiaľ boli 8. júla 1870 ako potvrdené vrátené do Ostrihomu.⁴⁾ Nato primas odoslal potvrdené stanovy Henrikovi Szajbélyovi do Trnavy s prípisom, aby svolal I. valné shromaždenie členov Spolku Sv. Vojtecha do Trnavy, čo sa i stalo 14. sept. 1870.

Takýto šťastný zvrat vzaly boje o založenie Spolku Sv. Vojtecha a to práve v časoch, keď sa Maďari vyrovnali s c. kr. dvorom a keď vo svojej panovačnosti na čele s ministrom *Eötvösom* začali stupňovaný boj o jednotnosť Maďarska s jednotným národom maďarským. Dlho bolo v tajnosti, že blahosklonnosť primasovu a ňou vládne potvrdených Spolkových stanov získal si práve Radlinský svojou osobnosťou.

¹⁾ Slotta (?): Spolok Sv. Vojtecha, str. 27.

²⁾ Vojtech, r. I, č. 11, str. 88: „Radostná novina“. — Do tohoto výboru boli pozvaní: Ján Palárik, Andrej Lemeš farár žilinský, Štefan Závodník, Jura Slotta, Michal Chrástek, Štefan Radlinský, Jozef Kohút, Jonáš Záborský, Jozef Matavovský, Jozef Viktorín, Ján Munkay a Ján Galbavý. Za ostrihomskú kapitolu bol vyslaný Ján Juriga a za primasský dvor Juraj Császka.

³⁾ Archív SSV, č. VII. Originálna zápisnica zo zasadnutia a Archív SSV č. VIII.: Stanovy.

⁴⁾ Opis potvrdenia stanov je v Archíve SSV. Stanovy potvrdil minister Eötvös.

R. 1865 kandidoval do uhorskej snemovne s národným programom v okrese skalickom. Vládny protikandidát *Ján Kuba* útočil na neho po novinách, a vládou najatí spiklenci ohrožovali ho i na živote.¹⁾ Takto sa dostal Radlinský do politického boja a stal sa cieľom protipanslávskych útokov. Tieto útoky vyvrcholily v osobnej nenávisti redaktora časopisu *Magyar Állam*. Tento vo svojom časopise v č. zo 7. febr. 1869 tak ostro si zaútočil na Radlinského, že ho urazil, a to nevinne, na kňazskej cti, použijúc výrazov, akými sa opisuje nejaký vlastizradca a márnوترatník.²⁾ Radlinský tohoto nactiutrháča a s ním aj celý tábor redaktorov peštianskych chcel hnať pred súd, aby dostal zadosťučinenie. Svoj úmysel oznámil aj primasovi, ktorý však chcel celú vec pokojne riešiť a celý spor zahladiť, preto si zavolať Radlinského, za akých podmienok by odstúpil od súdu. Radlinský mu odpovedal, že to urobí za potvrdenie stanov Spolku Sv. Vojtecha,³⁾ a v novinách *Magyar Állam* musí redaktor uverejniť jeho prehlásenie na urážlivý ten článok. Primas na toto riešenie aj pristal a svoje slovo i zadržal, lebo previedol prijatie stanov i u vlády maďarskej, a *Magyar Állam* uverejnil osvedčenie Radlinského. Radlinský sa osvedčuje: Moje obvinenie z panslávizmu ani nemôže na iných základoch spočívať už i pre moje úsilia, vrele milovať môj národ a pôsobiť na jeho vzdelanie. Bol som v Rusku na národopisnej výstave, ale výlučne z vedeckých pohnútok. Ohotný som podporiť každú vládu, ktorá vykáže skutkami, že pracuje na dobro mojej cirkvi a môjho národa slovenského.⁴⁾

Takéto osvedčenie dal z panslávizmu obvinený Radlinský maďarským novinám, akého sa neodvážil dať ani jeden pansláv-slovenský národovec priamo do očí Maďarom v ich novinách. I tento prejav dosvedčuje čisté svedomie a šľachetnosť Radlinského, ktorý ani hrozbami, ani znechuťovaním neodstúpil od veci, ale ohotný bol i trpieť za ňu i mučeníctvom vlastnej cti.

¹⁾ Pešťbudínske Vedomosti, r. VIII, č. 101, 102, 103, 104.

²⁾ Cyrill a Method, 1869, č. 15. Radlinský: „Moja obrana proti pekelným útokom v maď. novinách „Magyar Állam“, na mňa učiněným“, a *Magyar Állam* Bibl. dioccesana v Nitre.

³⁾ Toto hovorí Fr. R. Osvald na výborovom zasadnutí Spolku r. 1920. Radlinský však sa nezmieňuje o takomto rozhovore s primasom, ktorý ďalšie citujeme, ale rýchle potvrdenie Spolkových stanov by výpoveď Osvaldovu usvedčalo.

⁴⁾ *Magyar Állam*, 1869 dec. 14. (kedd). Magyar Nemzeti Múzeum, Bpešť.

Život v Spolku od založenia do štátneho prevratu r. 1918

I.

I. valné shromaždenie. — Juraj Slotta správcom. — Valné shromaždenie v Nitre. — Prvé podielové knihy. — Prvé vydania. — Organizácia členstva

Po schválení Spolkových stanov svolal Henrik Szajbély prvé sriaďujúce valné shromaždenie, ktoré sa odbývalo v Trnave dňa 14. sept. 1870. Shromaždenia sa zúčastnili slovenskí katolíci počtom do 500. Pred otvorením shromaždenia sa zapísalo za členov vyše 300. Priebeh shromaždenia bol veľkolepý. Kázeň Štefana Závodníka dojala prítomných až do slz. „Oči naše zalialy sa slzami radosti, keď sme videli veľký ten sbor horlivých kňazov a učiteľov našich, keď sme videli i ten hojný zástup ľudu pospolitého vonkajšieho... hľadajúceho pre celý národ svoj katolícky duchovné útočisko a spásu v Spolku Sv. Vojtecha. Ajhľa, vzdychli sme: po prvý raz vystupuje katolík jazyka slovenského v jednote bratskej v Uhrách.“¹⁾

Predseda júci Henrik Szajbély upozorňuje prítomných: „Svornosťou malé veci rastú, nesvornosťou sa i veľké rozpadajú. Jestli kedy a kde, zaiste včul' a tu je nám potrebná svornosť.“ Radlinský podáva stručnú zprávu o tom, čo sa dialo za posledných 14 rokov za Spolok Sv. Vojtecha a žiada zvoliť komisiu, ktorej by vyúčtoval a dostal absolutorium,

Valné shromaždenie zvolilo správu a funkcionárov Spolku.

Predseda: *Henrik Szajbély*, podpredseda *Štefan Závodník*, správca *Juraj Slotta*, tajomník *Pavel Novák*, pokladník *Ján Juriga*, účtovník *Ján Palárik*, hlavný jednatel' *Ján Blaho* a čestný podpredseda dr. Andrej Radlinský — a 60 členový výbor.²⁾

¹⁾ Slotta (?): Spolok Sv. Vojtecha, str. 39.

²⁾ Archív SSV. Zápisnica. Členmi výboru boli: *Moric Alster* farár v Račištorfe, *Ján Bernadič* roľník Bogdanovce, *Pavel Blaho* kaplán Holič, *Ján Bobula* staviteľ Budapešť, *Juraj Császka* riaditeľ arcib. kanc. Ostrihom, *Tomáš*

Stanovy už potvrdené berie valné shromaždenie na vedomie na návrh *Jána Galbavého* s tým dodatkom, že nadpis stanov znie: *Spolok Sv. Adalberta (Vojtecha), záležajúci z milovníkov náboženstva katolíckeho a národa slovenského na vydávanie v katolíckom duchu písaných kníh a kníh pre katolícke národné školy.* Slotta dáva program Spolku: 1. vydávať Písmo Sväté a Životopisy svätých, 2. všeobecný slovenský kancionál, 3. knihy školské.

Valné shromaždenie pozdravila Matica Slovenská a za Bystričanov Ignác Sásik.

Radostná zvesť o valnom shromaždení prešla celým Slovenskom a získala Spolku veľa dobrodincov a priaznivcov. Na prvých výborových zasadnutiach sa s vďakou spomínajú dobrodinci: *Jozef Durguth*¹⁾ biskup 100 zl., *Ján Simor* primas 200 zl., *Jozef Kozáček* kanoník 400 zl.,²⁾ *Jozef Šťasný* 1000 zl., *Pavel Novák* 100 zl., *Ján Ďurček* 20 zl., *Tomáš Červen* 100 zl., *Ján Juriga* 100 zl., *Jozef Pantoček* 100 zl., ktorých z vďačnosti menovali čestnými členmi a ochráncami Spolku. *Ján Francisci* s poďakovaním opisuje výboru stav čiastky Spolkových základín, ktorá do kaucie bývalého časopisu *Pešťbudínske Vedomosti* bola vložená. Výborníci boli

Červen veľprepošť Baňská Bystrica, *Štefan Čulen* farár Pernek, *Jozef Emanuel* farár Košeca, *Juraj Filo* obchodník Prievidza, *Ján Galbavý* farár Jablonové, *Anton Gály* farár Šoporňa, *Pavel Haluš* farár Nádaš, *Viktor Held* profesor Nitra, *Jozef Homoky* kanoník Trnava, *Leopold Hrachovský* farár Koválov, *Michal Chovanec* kaplán Nádaš, *Štefan Chovanec* profesor Trnava, *Štefan Imády* profesor Nitra, *František Jalovecký* farár Dolná Krupá, *Karol Jehlička* učiteľ Koválov, *František Jelinek* farár Dlhá, *Jozef Karel* roľník Majcichov, *Jozef Karel* kaplán Šúrovce, *Jozef Kompánek* farár Pruské, *Josef Králík* farár Veľké Šenkvice, *Jozef Krchnák* roľník Bogdanovce, *Teodor Lachman* kaplán Kúty, *Jozef Malatinský* farár Slopna, *dr. Ján Mally* vicerektori Viedeň, *Jozef Matšovský* prepošť Halič, *Štefan Michálek* farár Madunice, *Fraňo Nedbálek* učiteľ Sereď, *Ján Nemčák* farár Tr. Teplá, *Andrej Nemečka*, mlynár Dojč, *Štefan Nemečkay* kanoník Trnava, *Juraj Obermayer* farár Čhtelnica, *Michal Ollhauser* farár Hrnčiarovce, *Väpro Palkovič* roľník Kúty, *Já Pavelka* farár Dojč, *Ján Pekarovič* farár Petrová Ves, *Aleksander Pongráč* farár Považská Bystrica, *Ján Prekop* farár Púchov, *Ján Pulman* profesor Nitra, *Štefan Radlinský* farár Lipnica, *Matej Rehák* farár Brodské, *Štefan Rehá* farár Ilava, *Štefan Rúčka* vojenský kňaz Trnava, *Andrej Ryšák* farár Radošín, *Ignác Sásik* vicerektor Baňská Bystrica, *Fraňo Sasínek* tajomník Slovenskej Matice Turč. Sv. Martin, *Fraňo Strakovič* farár Lednica, *Jozef Škarnícl* kníhtlačiar Skalica, *Aleksander Škarnícl* farár Šarfia, *Martin Tamaškovič* mešť. Trnava, *Andrej Trúchly* kaplán Prievidza, *Pavel Tergina* farár Zvolen, *Jóksander Vagač*, obchodník Stará Turá, *Jozef Viktorín* farár Višegrad, *Joz Záborský* farár Moravské Lieskové — a na zaokrúhlenie čísla 60, na treť zasadení výborovom *dr. Andrej Radlinský*.

¹⁾ V testamente poručil Spolku 1000 zl.

²⁾ Kanoník veľkvaradínsky, posledný predseda Matice Slovenskej, štedrý mecén slovenskej tlače. Spolku daroval do 2000 zl.

emilo prekvapení účtom R. k. farského úradu trnavského¹⁾ za útraty bohoslužieb z príležitosti I. valného zhromaždenia, proti ktorému apelovali na patróna chrámu na Mestský úrad trnavský, aby im vzhľadom na katolícky kultúrny spolok a na jeho počiatky tento účet odpustil.

Pomery na mestskom dome mesta Trnavy boli v tých časoch nášmu národu nanajvýš neprajné a preto žiadosť bola nemilosrdne zamietnutá.²⁾

V susednom Majcichove bol farárom Ján Palárik, ktorý zasahoval do spoločenského života trnavského. Podarilo sa mu opäť obnoviť mestské divadlo, v ktorom sa hraly jeho slovenské divadelné hry. Nielen mešťania, ale aj okolitý ľud vo veľkom zástupe navštevoval toto divadlo, ktoré natoľko bývalo preplnené, že: „niektorí priekupci zakúpené lístky za štvornásobnú cenu predávali; jeden predal 4 lenošky, každú po dve zlatky a zas lístky na prízemie niektorí mlynári platili po zlatovke. Už aj z toho si môžete utvoriť obraz toho hrozitánskeho návalu.“ Takto píše dopisovateľ Bobulových *Slovenských Novín*.³⁾

Bola tu založená *Beseda Slovenská*, slovenské kasino, ktoré malo členov temer z celého západného Slovenska. „Jedine pri tejto národnej jednosvornosti možno nám bolo docieľiť to, že naša Trnava navzdor všelikým ťažkostiam a prekážkam stala sa už skutočne pre celý prešporsko-nitriansky slovenský vidiek stredišťom a ohnišťom rezkejšieho, krajšieho národného života, tak že už teraz v tomto ohľade so sídlom Matice Slovenskej, s T. Sv. Martinom — o závod bežať môže, ba onezadlho v niektorých ohľadoch snáď ho i prevýši tak, že národovci slovenskí napozatým nielen ta do našej Mekky slovenskej v Turci, lež i sem do Trnavy húfne putovať navyknú... že tuná bude mať stredisko a sídlo svoje i kat. slovenský spolok sv. Vojtecha.“⁴⁾ — píše dopisovateľ *Orla*. — Nedivme sa, že pri takomto vzrastajúcom vývoji slovenského povedomia národného v Trnave, starala sa maďarská vláda

¹⁾ Účet znel: „Za sviece na oltáre 24 zl. 32 kr., kostolníkom 4 zl., hudobníkom 10 zl., za zvonenie 1 zl. 50 kr., zvonárom 60 kr. a kostolným žobrákom 90 kr., spolu 41 zl. 32 kr.“ — Účet by teda bol v terajšej hodnote 1500 Kčs! — Archív SSV, zápisnica výboru 1870.

²⁾ Nagyszombat sz. k. v. közgyűlésének kivonata 1871, jan. 5.-ről 51-2992 sz. A helyben létesült sz. Albert (!) Vojtech féle kath. társulat létesítése alkalmával tartott isteni tiszteletnél felmerült költségeket e város házi pénztárából fedeztetni kéri. V.: Folyamodók eme kéretükkel elutasíttatnak, jegyzette: Thinagl János, főjegyző.“ — (Magistrát mesta Trnavy žiadosť uchádzačov zamietol). — Archív SSV, záp. IV. výboru 14. febr. 1871.

³⁾ Slovenské Noviny, r. 2, č. 10.

⁴⁾ Orol, r. I, č. 1, str. 10.

o to, aby so stránky úradov bol proti tomuto vývoju čo najostrejší odpor.

A. Trúchly-Sytňanský pod dôjmom prvého valného zhromaždenia píše do *Národných Novín*: „Veru len účinnivá svornosť môže nás potisnúť napred, veru začína svať i tu okolo Trnavy, nový deň svať najmä nám, slovenským katolíkom, no i celému milému Slovensku.“¹⁾

Príslovečná nevďačnosť verejného života akosi zatienila prvky nadšenia za dosiahnutý Spolok Sv. Vojtecha. Ten, kto 14 rokov húževnate bojoval za Spolok, pri dosiahnutí cieľa bol z jeho správy vytisnutý. Trápne pôsobí čítať, že prvé valné zhromaždenie odmenilo Radlinského titulom čestného podpredsedu. Akosi je úzko pri srdci vidieť zápisnice výborových zasadnutí, ktorých sa nezúčastňoval sám Radlinský. Tretiemu výborovému zasadnutiu píše, aby mu povedali, aká funkcia a práca je spojená s čestným podpredsedníctvom. Na to dostal odpoveď, že sa môže zúčastňovať výborových zasadnutí a zhromaždení a v neprítomnosti skutočného predsedu a podpredsedu predsedá, a jeho neúnavnej činnosti sa dáva pole pri Spolku v odbore pre školské knihy.

Hľadajúc pramene, ktoré nám poukazujú na túto nevďačnosť, najdeme ich v korešpondencii Radlinského s Jurajom Slotom a Štefanom Rúčkom,²⁾ redaktorom Cyrilla a Methoda, najmä však v novinách Cyrill a Method, Pešťbudínske Vedomosti, Slovenské Noviny a v katolíckom denníku Magyar Állam.

Spomenuli sme, že maďarskí novinári, chcjúc Radlinského znechutiť a tak zabiť v ňom myšlienku založenia Spolku, napadli ho v Magyar Állam-e, že: „proti maďarskému národu a uhorskému štátu to najnepriateľskejšie smýšľanie prezradzuje“³⁾ a uráža ho až do krvi i na kňazskej cti. Na to Radlinský zavesil

¹⁾ Národné Noviny, r. 1, č. 81.

²⁾ Rúčka píše Radlinskému 5. nov. 1868, že chce vydávať časopis „Wojtech“ a hovorí: „Pomaly jakosi sa pribierame k vydávaniu katolíckeho časopisu na tento čas tak prapotrebného... Máme už aj do štyroch čísiel úvodné články hotové. S Winterom (kníhtlačiaren) som sa poshováral. On bude 1 hárok pre 600 za 17 zl. tlačíť. Musíme spolku sv. Vojtecha pripraviť a usporiadať v Trnave dobrú tlačiareň, keď chceme, aby sídlo jeho bolo v Trnave. — Na programme mojom bude stáť aj Vaše drahé meno čo vydavateľa a majiteľa „Wojtecha“. Ja len dľa listu Vášho redaktorstvo podržím. Jestli by sa Vám to nepáčilo, jestli by ste nechcel čo majiteľ skutočne a reálne obstarávať v materiálnom ohľade tento jeden časopis, — vtedy prosím: ráčte mi dovoliť predca, aby Vaše drahé meno čo vydavateľa na čelo „Wojtecha“ postavil. O nič iné mi neidie, iba aby som si pri boku vašom väčšiu u ct. obecenstva nášho dôveru získal.“ — Archív SSV. č. IX. orig. list.

³⁾ Cyrill a Method, r. 1869. č. 15, str. 114.

Magyar Allam-u tlačovú pravotu, ktorá mala byť v Trnave 15. nov. 1869.¹⁾ Pred súdnym pojednávaním ale dostal telegram od primasa, aby prišiel k nemu 11. novembra. „Prišiel som ta 11. nov. Náhodou a či umluvením, neviem, sa stalo, že som sa tam sišiel s majiteľom Magyar Allam-u, p. *Jánom Törökom*, s ktorým sa aj pokonanie strany pristavenia známej pravoty stalo“ — píše Radlinský.²⁾ Na druhý deň na to potvrdil primas stanov Spolku Sv. Vojtecha, o čo sa Radlinský 14 rokov márne domáhal. „Jaký vplyv bral v tejto veci (s pokonaním pri zastavenej pravote) pán arcibiskup, neviem... aspoň direktného vplyvu pri tom pokonávaní nebral... Potvrdenie (stanov) sa stalo s najväčšou ochotnosťou dňa 12. nov.; pričom p. arcibiskup na všetky moje predlohy a návrhy žiadnej, ani tej najmenšej ťažkosti nerobil“ — osvedčuje sa Radlinský.³⁾

Štefan Rúčka mu vytyka uštipačne: „Doktor O. Radlinský vyhral sľuby a koncesie pre seba a slov. katolíkov; totižto: stal sa radcom pl. t. p. generálneho vikára trnavského; možno, že mu jeho pokorné srdce i červený pás vyzískalo; ba ešte i to, čo je hlavnia vec — že nemusí hneď skladať účty z posavádneho svojho manipulovania fondu vojtechovského, aspoň nemusí to robiť, nazdáva sa — pred národom — keď sa nahnal do rukáva vlády cirkvej, ktorá nám na základ fondu tohoto ešte ani babky nedala. Á v tomto, hľa, spočíva skvelá na oko jakási satisfakcia.“⁴⁾ — Vytýka mu ďalej, že „kapitál fondu vojtechovského r. 1861, kedy sme ešte Maticu Slovenskú nemali, — mohol sa na kauciu PBudín-skych Vedomostí⁵⁾ uložiť, no teraz, keď Matica Slovenská má 62.000 zl. kapitálu, keď sa nádejeme, že i na dom Matice Slov.

¹⁾ Cyrill a Method, r. 1869, č. 36, str. 282.

²⁾ Slovenské Noviny, r. 2. č. 132.

³⁾ Tamže.

⁴⁾ Cyrill a Method, r. 1869, č. 36, str. 283: „Dr. O. Radlinský a Magyar Allam.“

⁵⁾ V tejto kaucii mali svoje peniaze Jozef Kozáček, Adolf Dobriansky zo Sačurova, Kornel Dobriansky, Ján Palárik, dr. Ondrej Radlinský, ďalej základina utvorí sa majúcej Matice Slovenskej a *fond vojtechovský*. Tento fond vojtechovský pozostával: a) zo štátnych úpisov, Juraj Tvrďý 1000 zl., Štefan Tvrďý 100 zl., Tomáš Červen 1000 zl.; b) z národných pôžičiek: Anna Derčíková 50 zl., Pavel Tergina 20 zl., Štefan Radlinský 20 zl.; c) z hotových peňazí: Štefan Tvrďý a Alžbeta Derčíková 140 zl. na vkladnej knižke budínskej sporiteľne, Viktor Sasínek 100 zl. v hotovosti. Za tieto vklady a hotové peniaze zakúpil Radlinský 3 vyvazovacie úpisy. Okrem tu spomínaných uložil ešte do kaucie Palárik sbierku na nádejnú Maticu Slovenskú v sume 106 zl. 5 kr. Redaktor Pešťbudínskych Vedomostí Ján Francisci vydvihoval úroky, ktoré rozdeľoval na označené tituly. Skladatelia kaucie zrobili s redaktorom Jánom Franciscim „Pokonanie v poľahu na cautiu samostatných slovenských politických novín pod názvom „Pešťbudínske Vedomosti“ a vlastnoručne ju podpísali dňa 4. marca 1861. V tomto pokonaní „naposledy sa

potrebných 22.000 zl. sa sossiera; keď Matica Slov. redaktorovi PB. Vedomostí ročitý honorár vyznačila — myslíme, že národný ústav tento skorej môže dať kauciu PB. Vedomostiam, nežli aby ju skladal náš teprv ešte nádejný a od Matice Slov. o mnoho menší fond vojtechovský.“¹⁾

Poznamenávame, že tieto útoky robil Štefan Rúčka v časopise, majiteľom a vydávateľom ktorého bol sám Radlinský a ktorý sa tlačil v Trnave, teda v pôsobišti redaktorovom Rúčkovom. Urazený Radlinský sa vzdal vydavateľstva tohoto časopisu. Znechutený nespravedlnými útokmi a urážkami, utiahol sa, a keď už bol Spolok sriadený, vyúčtoval dopodrobna výborom povereným pánom: správcovi, pokladníkovi, hlavnému jednatelovi, Štefanovi Rúčkovi a Martinovi Tamaškovičovi. Toto poverenie našlo základinu a účty v najväčšom poriadku a vyslovilo vďaka Radlinskému.²⁾

O Spolok sa starať bolo úkolom jeho správcu Juraja Slottu, ktorý veľkou horlivosťou sa chytil do práce. Jeho záverečná reč na valnom shromaždení „obecenstvo náramne nadchla.“³⁾ Osvedčil sa, že len v tom prípade sa presťahuje do Trnavy a zaujme svoje miesto, keď mu bude postarané o byt a o slušný plat, z ktorého by mohol vyžiť. V prvých výborových zasadnutiach mu zaistili výborníci plat tým, že na polročnú výživu mu dobrovoľne složili peniaze,⁴⁾ načo on uisťoval výbor, že sa bude venovať len Spolku a že jedno, čo má, i to mu daruje. Je to jeho 2000 sväzková viacrečová knižnica, a len trovy jej dovozu do Trnavy si prosí hradíť.⁵⁾

ustanovuje, že na ten pád, jestli by Pešfudínske Vedomosti smer záujmom slovenského národa protivný a nebezpečný vzaly, nižepodpísaní úhrnkom alebo ich v Pešfudíne bývajúca väčšina, nikdy ale jednotlivci, vyjmuc ich čiastočných príspevkov, oprávnení budú redaktorovi túto obeťami národovcov slovenských horko-ťažko shromaždenú cautiú odprieť a vypovedať“. — Pri likvidovaní Pešfudínskych Vedomostí (1869-72) Spolok Sv. Vojtecha bol zastúpený svojim advokátom Fr. Veselovským a dostal fond vojtechovský v poriadku do vlastného majetku. Archív SSV. č. XI. „Pokonanie“ — originál.

¹⁾ Cyrill a Method, 1869, č. 33.

²⁾ Účtovná zápisnica SSV, písaná vlastnoručne Radlinským. Archív SSV. č. I. a list Jána Jurigu, pokladníka SSV Radlinskému z 12. nov. 1872. Archív SSV č. X.

³⁾ Národné Noviny, r. I. č. 81.

⁴⁾ Okrem prítomných výborníkov Jozef Kozáček poslal 200 zl. a Jozef ščasný 200 zl. — Spolok dostal prvé prístrešie v dome, ktorý stál na mieste domu dnešného učiteľského ústavu v Halenárskej ulici. Odtiaľ sa Spolok presťahoval r. 1877 do Divadelnej ulice č. 2 a od 1. júla 1881 do domu Jána Ochabu na hlavnej ulici, priaznivca a výborníka Spolkového, kde platil ročný nájom 180 zl.

⁵⁾ Túto cennú knižnicu si Slotta r. 1878, keď odstupoval od správcovstva, vzal, čo aj oznámil výboru s tým, že je hotový ju poručiť na prípad smrti Spolku.

Za úradný časopis Spolku Sv. Vojtecha boli prijaté Katolícke Noviny.¹⁾ Spolok vydal už v prvých rokoch svojho jestvovania potrebné učebnice slovenské pre ľudové školy,²⁾ takže, keď sa druhé valné zhromaždenie usporiadalo, verejnosť už dobre znala Spolok z jeho počiatkovej činnosti. Práve preto, že Spolok za prvú povinnosť si kládol vyhovieť našim školám slovenským, obrátil na seba pozornosť vlády, ktorá videla v ňom odporcu maďarizácie. Pritom, že bol Spolok katolícky, a Deákovská vláda bola liberálna, dostávalo sa mu so dvoch strán úderov, z ktorých liberálny smer bol rozhodne ostrejší, lebo bol celoštátny. Liberalizmus vo svojej surovosti dopustil sa na Spolku takých nápadov, ktoré len zaslepenosťou a bezohľadnou nenávisťou proti katolicizmu sa dajú vysvetliť.

Spolok vydržoval druhé valné zhromaždenie v Nitre dňa 27. sept. 1871. Zápisnica tohoto zhromaždenia nám hovorí: „Zhromaždenie toto muselo radostno-pamätným pomenované byť, keď by len to do ohľadu vzalo sa, že od údov početne navštívené bolo. Ale bohužiaľ, je toto zhromaždenie smutno-pamätným, pretože nepriatelia dosiahnutie jeho účelu násilne prekazili.“ Valné zhromaždenie sa vydržovalo v seminári za predsedníctva *Valentína Nécseyho* kanonika nitrianskeho. Po otvorení zhromaždenia predsedom prehovoril Štefan Závodník, načo nastal „krik, piskot a buchot a zatáčanie palíc, že predseda prinútený bol zhromaždenie rozpustiť.“ Do dvorany seminára totižto sa nahrnuli úradníci mestskí a štátni a spolu s najatými kriklúňmi redaktora *Méreyho* roz-

¹⁾ Kat. Noviny redigovali: Pavel Blaho, Andrej Pulman, Juraj Slotta, Fr. R. Osvald, Martin Kollár. 1. jan. 1881 prestal ich vydávať Spolok Sv. Vojtecha a ich vydavateľstvo vzal si na seba Martin Kollár redaktor.

²⁾ Sostavením učebníc boli poverení: Gabriel Zaymus, Jozef Zelliger, Franko Sasinek a dr. Radlinský. Spolok vydal tieto učebnice: Radlinského „Školník“, Zaymusovu Ústavovedu; 12 stenných tabúl k Abecedáru, Zelligerov Zemepis a Praktický návod k písaco-čítaniu pre učiteľov slovenských škôl. Prijatá bola i od Russela, učiteľa chrablanského pre školy elementárne Zdravoveda, Úvod ku zemeguli a Stručný návod k štepárstvu. Ďalej od Zaymusa Čítanky pre I.-II. a III. tr. elementárnych škôl, Zelligerov Abecedár, Zaymusov Čvičebník mluvnice. Pre vyučovanie náboženstva sa vydaly Katechismus, Veľký dejepis biblický a Malý dejepis biblický, ktoré sa tlačili v 15 tisícovom náklade, kým horejšie učebnice boli tlačené v 10—20 tisícovom náklade a ich opravené vydania až do prevratu dosiahly každá vyše 200.000. Spolkové učebnice boli jediné, ktoré boli v duchu slovenskom písané a užívaly sa nielen na katolíckych, ale i na evanjelických školách. Apponyiho zákon vytískal Spolkové učebnice, ale náš ľud, najmä naši členovia žiadali si ich na kat. školách za pomôcku, a keď miestami i tu narazily na ťažkosti, slovenskí rodičia privátne učili z nich slovensky čítať a písať svoje deti. V tomto ohľade má Spolok Sv. Vojtecha význam národný a pri zachovaní reči slovenskej v útlej mládeži v časoch nám neprajných je temer ojedinelý. Pravda, túto zásluhu Spolku dnešné časy neuznávajú z príčiny, že Spolok je katolícky.

bili shromaždenie a Spolkových funkcionárov a členov ešte i po uliciach kameňovali. Obecenstvo Nitry však členov Spolku prijalo s láskou a ukazovalo im cestu „kade majú ísť, aby medzi prenasledovateľov nedostali sa a tak ďalšiemu prenasledovaniu vyhli.“¹⁾ O nitrianskom prípade sa rozpísaly všetky noviny v Uhrách a zpráva o tomto brutálnom prenasledovaní prešla celou Európou, a vzbudila sympátie ku Slovákom.²⁾

¹⁾ Súčasná zápisnica.

²⁾ V tých časoch bol ministrom vnútra Viliam Tóth, Nitran, ktorý o chystajúcej sa rebelii dobre vedel a tešil sa, že si získal zásluh potlačením panslávov v Nitre, a v liberálnych kruhoch mu dobre zapísali jeho zásluhy za poníženie katolíckej myšlienky. — Spiklencov organizoval Otto Mérey, pririberúc si k sebe honvédskeho kapitána princa Odeschalchiho a honvédske strážmajstrov a kaprálov. V deň valného shromaždenia rozhadzovali sa letáky po Nitre tohoto obsahu:

„Éljen a magyar
veszen a tót
Éljen a magyar
döggjön a tót.
Nyh zsie uher
a neh zdohne szlovak
nyeh zsie uher
a neh zdehne szlovak.“

Pester Lloyd píše o demonštráciach v Nitre, ktoré sa tam proti Vojtešskému Spolku „pre jeho protimaďarské tendencie“ udaly, že farára *Šujánskeho* poranili, farára *Nemčáka* nabili a že istého trnavského občana *Tamaškoviča* prenasledovala väčšia tlupa ľudí, ale z domov povybehované ženy výstupníkov vriacou vodou oblievajú a kuchynským riadom bombardujú, odohnaly. Prenasledovania trvaly cez celý deň. Toho istého dňa večer sa urobila slúžnemu za jeho znamenité vlastenecké služby fakláda. Na konci vyslovuje nad nitrianskymi udalosťami svoje hlboké poľutovanie. Avšak už v druhom čísle (5. okt. 1871) tlakom vlády napomína verejnosť, aby sa o týchto udalostiach nerozpisovala, aby „s vrchov kotúlajúci sa kúsok snehu na zkazonosnú lavínu sa neobrátil.“ Ospravedlňuje spiklencov, že základ ich činu je najčistejšia láska k vlasti. — Najhluchnejšie boly v útokoch domácej noviny nitrianske. Boly to *Neutraer Bote* (Slováci ich menovali „Nitrianske boty“), hlavne však *Nyitrai Lapok*, ktoré s peštianskym časopisom *Reform* ruka v ruke ešte i biskupa *Roskoványiho* napádajú a upodozrievajú z panslávizmu a vyzývajú vládu, aby vyčistila seminár, vyhnala profesorov, najmä *Đurčeka* a biskupa *Roskoványiho* aby dala pod kuratelu. (N. L. č. 41. 14. okt. 1871). Tieto noviny boly majetkom ministra vnútra. Na ich vyzývavý tón odpovedaly noviny *Zukunft*, *Pressburger Zeitung*, *Slovenské Noviny*, *Národné Noviny*. Kanoník *Nécsey* podal telegraficky protest na ministerstvo vnútra, a slovenskí národovci cestou *Slovenských Novín* (18. okt. 1871) na ministerstvo vnútra túto interpeláciu:

„1. Či chce medzi nami, medzi občanmi slovenskej národnosti, vyhľadávať vlastizradcov a ich prísne trestať? 2. Či v tom páde, keby nijakých nenašla, chce vystúpiť proti tým buričom, čo pod zásterou patriotismu a „bránenia vlasti pred zradcami“ napádajú na verejných cestách a uliciach za bieleho dňa životy pokojných občanov slovenských? 3. Či súhlasí s tým, čo previedli uličnícki zákerníci dňa 26. a 27. sept. t. r. v Nitre oproti slovenským mužom katolíckym? a keď nie: 4. Či chce zaviesť vyšetrovanie proti týmto výstup-

Keďže cieľom Spolkovým bolo šíriť katolícku a slovenskú tlač v najširších vrstvách národa, za prvú povinnosť si považovala správa organizovať spolkové členstvo, ktoré v smysle stanov platilo raz navždy 10 zl., rodiny ale 20 zl., ktorý príspevok mohli chudobnejší v 10 ročných splátkach splácať.¹⁾

Organizácia členstva sa viedla podľa cirkevných žúp, t. zv. diecezii (biskupstiev).²⁾ Každé biskupstvo malo jedného hlavného jednatela a každý dekanát jedného okresného jednatela.

Na treťom valnom zhromaždení referuje správa, že má Spolok 1949 členov. Títo dostávali ročne kalendár a podielovú knihu.³⁾ Z členských príspevkov sa sriadila členovská základina, ktorá

nikom? Či súčasťených patričných úradníkov a honvédskych dôstojníkov suspendovať a podľa zásluhy, akú pred súdom dostávajú tí, čo napádajú životy spokojných občanov, trestať chce?“. — Ku tejto interpelácii sa pridružili i evanjelickí Slováci najmä z Revúce (Slov. Noviny, r. 4. č. 166). Na interpeláciu — pravda — neprišla odpoveď, ale túto nepríjemnú vec so stránky vlády akosi skončil *Jókai* v maďarskom časopise *Hon*, v ktorom píše: „Toľko nám určite vyslovíť treba, že celú udalosť tú s našej strany velice ľutujeme... My vyznávame, že sme slobodomyseľní a uh. vlastenci: tvoríme politickú protivu ultramontanov (katolíkov) a panslávov — ale vec našu nechceme takými prostriedkami obraňovať, ktoré žiadnu dobrú službu nepreukazujú ani slobodomyseľnosti, ani vlastenectvu... Násilie tvorí martyrov a sútrpnosťou soslňuje i vec nedobrá a vytrhuje víťazstvo z ruky aj vskutku dobrej veci. Ja s mojej strany neštítim sa vysloviť, že neznám si myslieť ani väčší nerozum, ani väčšie nešťastie pre moju vlasť, jako keby sa ešte raz poctiví, v jednej vlasti žijúci občania napadli nožmi, palicami len preto, že hovoria rozličnú reč... Očakávame, že naši kolegovia slovenskí a rumunskí vo známosť vezmú toto podávanie vlasteneckej ruky“ (Slov. Nov. r. 4. č. 174 a týždenník *Nyitrai Lapok* 1871, č. sept., okt., nov. a decembrové. Bibliotheca Dioeciesana Nitra). Keď pátrame po príčinách, prečo sa vrhli títo spiklenci práve na Spolok Sv. Vojtecha, z novín toho času prideme na to, že hlavný podnet „protimaďarských tendencií“ zavalil Spolok tým, že vydával slovenské učebnice (Slov. Noviny, r. 4. č. 152 a 159). Musíme pripomenúť, že Slovákom v tomto prenasledovaní najväčšiu sútrpnosť vyslovily francúzske noviny (Slov. Nov. r. 4. č. 155) a olomúcky *Našinec* (Slov. Nov. r. 4. č. 159). — Keď zasadal výbor večer pred valným zhromaždením v byte u kanoníka Nécseyho, spiklenci rozbili okná a hádzaním kameňov poranili niektorých výborníkov. Jeden kameň je uschovaný v striebornej obruči v archíve SSV, ktorý bol namierený na hlavu Radlinského. Avšak Radlinský šťastnou náhodou sa sohnul pod stôl a tak vyhnul smrteľnému úderu.

¹⁾ Hodnota týchto 10 zl. v pomere kníhvydavateľskom dnes by značila asi Kčs 200.—.

²⁾ Toto zadelenie sme zachovali až do vydania tejto knihy a tak aj menoslov nášho členstva je vykázaný podľa príslušnosti člena do patričného biskupstva.

³⁾ Od 14. sept. 1870 do 31. dec. 1878, za správcovstva Slottovhov vydal Spolok tieto podielové knihy: Kalendár Pútnik svätovojeťeský osem ročníkov, ďalej: Spolok Sv. Vojtecha, Zrkadlo učenia katolíckeho v troch sv., tri podiele, Niečo o cirkevnom majetku a kňazských statkoch, Mučeníctvo cirkvi japonskej, Ústavopis čili nauka o právach občianskych, Čítania, listy a evanjelia na nedele a sviatky. Spolu 15 kníh podielových.

bola vložená do nakladateľstva, hlavne do vydávania učebníc, a čo zvýšilo, požičiavalo sa na obligačné listy slovenskému roľníctvu. Z úrokov základiny sa vydávaly podielové knihy pre členstvo.

O blahodarnej práci Spolkovej sa dozvedela aj širšia slavian-ska a katolícka verejnosť v zahraničí. 2. júla 1872 dostane prípis správa cestou nunciatúry viedenskej, že Sv. Otec sa teší z činnosti Spolkovej a posielajú správu a členstvu apoštolské požehnanie. Arcibiskup lwovský, olomúcky, pražský, zagrebský a biskupi ornenský, ljubljanský a temer celý biskupský sbor Uhorska posielajú Spolku pozdravy a dary. V podporách vynikajú hlavne kardinál Simor a biskup Roskoványi. Spolok vstupuje do vzájomnosti s *Dedictvom sv. Jána* v Prahe, so *Spolkom sv. Jeronyma* v Zagrebe, s Maticou Slovenskou, a podporuje slovensko-katolícke gymnázium v Kláštore pod Znievom.

Na výborovom zasadnutí z 30. nov. 1876 prijíma sa návrh člena Ruttkayho na zostavenie odboru k posudzovaniu článkov a na stráž o čistotu reči. Zápisnice prvých 10 rokov výborových zasadnutí nám svedčia o tom, že sa správa vážne ujala prevedenia troch základných bodov činnosti, ktoré určilo prvé valné zhromaždenie. Okrem zostavovania a vydávania školských kníh prišlo sa k prekladu Písma Svätého za redaktorstva dra Radlinského, na zostavovaní jednotného cirkevného spevníka pracovali Matzenauer, Bernas a Radlinský. Životy svätých na základe českých a nemeckých diel zpracúvali Havlíček, Trúchly a Sasínek.

Do výboru boli zvolení postupne vynikajúci slovenski národovci katolíci. Okrem už spomenutých najmä Ján Gočár, Martin Čulen, Andrej Kubina, Fr. R. Oswald, Ján Kovačik učiteľ a iní. Roku 1873 veľmi získal Spolok novou silou úradníckou v osobe Fr. Matzenauera-Beňovského a r. 1876 v osobe Jozefa Zelligera, profesorov na učiteľskom ústave trnavskom. R. 1876 podarilo sa získať Spolku Jozefa Boltizára biskupa, vikára trnavského, za predsedu, ktorý i v tých najťažších časoch Spolkových nielenže ho vedel udržať, ale svojím vlivom a pracovitosťou i zveľaďoval Spolok.

Ťažká hospodárska kríza, ktorá v rokoch 1876-7 zaľahla na Slovensko, zastavila Spolok v jeho vývoji. Za tieto roky získal Spolok iba 136 nových členov, a chudobní členovia nemohli zaplatiť svoje splátky na členovskú základinu. Knižný trh išiel veľmi slabo. Pri týchto pomeroch zastihla Spolok kríza i s iného ohľadu. R. 1878 zadakuje so správcovstva Juraj Slotta, ktorý od r. 1876 bol spolu po zadakovaní sa kanoníka Jurigu i pokladníkom

Spolkovým. Na nešťastie kandiduje Slotta do poslaneckej snemovne za okres trnavský proti dr. Kornelovi Emmerovi advokátovi.¹⁾ Voľba Slottova sa nevydarila a jeho peňažite zničila.²⁾ V Trnave si narobil veľa nepriateľov, najmä od redakcie týždenníka

¹⁾ Minister Trefort ho vyzval, aby odstúpil od kandidácie a sľuboval mu v liste, že sa postará o neho, aby bol povýšený. Slotta neodstúpil a preto bol vydaný rozkaz: „minden áron buktatni“ — za každú cenu prekaziť voľbu. Keď sa dovážali Slottovi voličia do Trnavy, za zlatku sorskákali s vozov a prešli do Emmerovho tábora. Výsledok voľby: Slotta 400, Emmer 800 hlasov. Voľba stála Slottu 3000 zl.

²⁾ R. 1881 vedie slovenskú púť do Ríma, kde 4. júla káže slovensky u sv. Klementa a 6. júla v polyglotnej akademii prednáša svoju báseň na pápeža Leva XIII. ako vďakyvzdanie za Encykliku Grande munus, ktorú vydal pápež na oslavu sv. Cyrila a Metoda 30. sept. 1880.

Ottov Naučný slovník o ňom píše (str. 401, sv. XXIII. vyd. 1905): Juraj Slota (Slotta), básnik a spisovateľ, známy pod spisovateľským menom Rajecký, narodil sa 24. marca 1819 v Rajci, umrel 3. okt. 1882 na fare voderadskej. Gymnázium študoval v Žiline a v Prešporku, r. 1838 vstúpil do seminára v Brne, kde bol r. 1842 vysvätený za kňaza. Kaplánom bol v Moutniaciach a v Šaraticiach. Vyzvaný bol za ministerstva Thunovho, aby sa venoval školskej otázke slovenskej v Uhorsku. Složil štátne zkúšky z reči a literatúry, načo bol vymenovaný za profesora na gymnáziu v Baňskej Bystrici, kde pôsobil do r. 1861. K duchovnej správe vrátil sa zo zdravotných príčin a bol vymenovaný za farára do Tužiny. Keď potom Slovaci založili Maticu Slovenskú, stal sa jej jednatelom. R. 1867 bol vymenovaný za škôldozorca okresu bojnického, r. 1870 presťahoval sa do Trnavy, kde bol zvolený za správcu Spolku Sv. Vojtecha. Od r. 1879 bol dekanom vo Voderadoch. Slotta bol výborným kazateľom, veľmi sa zaslúžil o osvetu medzi katolíckymi Slovákmi, hlavne vydávaním a rozširovaním dobrých a lacných kníh. Slotta je na Slovensku známy ako básnik lyrický, básne písal v jazyku českom, niektoré i v slovenčine. Básne jeho sú smeru vlastenecko-národného a náboženského. Básnické spisy jeho vyšly v Národnej Biblioteke. Vlastným nákladom vydal: Pamiatka vysvätenia novej budovy c. kr. kat. štát. vyššieho gymnázia v Baňskej Bystrici, Veľké posolstvo kňaza katolíckeho, 8 básní, a kázne. Od r. 1854 redigoval časopis Cyrill a Method, po jeho zaniknutí od r. 1860 časopis Slovenský národní učiteľ s prílohou Škola domáca a Zrkadlo maličkých. Za svojho správcovstva pri Spolku redigoval Kalendár svätovojtešský a Spolkový časopis Katolícke Noviny.

Obširny životopis Slottov (autobiografia?) vyšiel v diele: *Jiřího Sloty Rajeckého Básnické Spisy*, v Praze 1882. Kníhkup. L. Kober — Národní Bibliotéka a Zelliger: Egyházi írók csarnoka str. 478.

Spolok sa zúčastnil jeho pohrebu a zo sbierok slovenských národovcov ozdobil jeho hrob pamätným krížom. Slotta bol vynikajúcim rečníkom a svojim krásnym hlasom a vypracovanými rečmi vedel strhnúť posluchačstvo. Považovaný bol súvekovcami za jedného z najvzdelanejších Slovákov. Ovládal niekoľko rečí, v boji za národnú myšlienku bol neústupný, za svoje presvedčenie veľa trpel, lebo niekedy bol až priostvý oproti svojim nepriateľom. — Už za detinstva sa musel boriť so životom a trpieť za národnú myšlienku, z maďarských škôl vyhodený, prešiel na Moravu, kde doštudoval a kliesnil cestu česko-slovenskej vzájomnosti. — Rodná obec Rajec mu dala pamätnú tabuľu na rodný dom 1928.

Nagyszombati Hetilap, ktorý Slováci posmešne menovali „trnavským lapajom“. Zanechaly ho i trnavské rodiny slovenské (advokáti: Kutlík, Hladký, Hájek a Veselovský). Znechutený pomermi, vzdialil sa na faru voderadskú, ktorú mu dal nitriansky biskup Roskoványi. I keď sľuboval na výborovom zasadnutí, že sa nebude odťahovať od Spolku, práce Spolkovej sa viac nezúčastňoval, avšak do sklonku svojho života usporadoval svoje rukopisy a kde-tu sa ešte objavil v slovenských novinách.

Poznámka. Životopisy tu spomínaných katolíckych výtečníkov slovenských možno najst' v Kat. Novinách, Lit. Listoch, a v Pútniku. — Životopis biskupa *Zábojského*: Kat. Noviny 1885, č. 22-23. — Štefana *Závodníka*: Kat. Noviny 1885, č. 9-19. — Jána *Galbavého*: Kat. Noviny 1885, č. 6-7.

Poznámka: Henrik *Szajbély* nar. 4. marca 1804 v Modre, zomr. v Ostrihome 9. aug. 1886. Účinkoval v Budíne, vo viedeňskom Pazmaneume, v Trnave a Ostrihome. Bol kanonikom a č. biskupom. Jeden z veľkých národovcov svojho času, pravda, pre svoju skromnosť i dnes zaznávaný. Bol pravou rukou Hamuljakovou. S Jozefom Kunstom (neskoršie arcibiskup kaločský) podporoval „Zoru“ a literatúru slovenskú vôbec. Jemu možno ďakovať vydanie básní Hollého. A to všetko „z vrelej za tak spravodlivú vec zaujatosti a čistej obetovavosti“ — píše o ňom Radlinský. Bol zakladateľom Matice Slov. a nášho Spolku. Radlinský jeho vlivu pripisuje potvrdenie stanov a sriadenie Spolku. — O Hamuljakovom spolku obšírne dáta sú v archíve SSV. č. I. — Životopis: Kollányi: Esztergomi kanonok str. 472.

II.

1879—1885

Spolok pred zaniknutím. — Pavel Novák.

Z týchto časov máme po ruke len 4 zápisnice z výborových zasadnutí a z jedného valného shromaždenia.¹⁾ Ostatné sa pri tri razovom presťahovaní Spolku ztratili. Už i z týchto zápisníc a zo súčasných novín možno súdiť, že Spolok bol vo veľmi ťažkom položení, správa sa stále menila a jediný, ktorý Spolok zachránil, bol jeho tajomník Pavel Novák. O ňom sa zmieňuje dňa 29. aug. 1895 valné shromaždenie, svolané z príležitosti 25 ročného jubilea Spolku takto: „Muž tento, ktorého právom druhým zakladateľom pomenovať možno, pre svoju horlivosť a obetivosť za Spolok, a bez ktorého múdreho, obozretného a obetivého účinkovania dávno by sa bol Spolok rozpadnul; — vidiac, že behom viac rokov počnúc od 1879. až do 1885. roku, následkom svojho nežistného účinkovania, záležitosti Spolkove do prajného položenía sú uvedené: odhodlal sa záležitosť Spolkovu takrečeno do rúk samého Spolku složiť. Následkom toho 15. apr. 1885 Spolok znovu svoje sriadenie obsiahnul.“²⁾

Keď 7. nov. 1878 zaľakoval Slotta, Fr. R. Ošvald prebral dočasnú správu a redakciu Katolíckych Novín s tým, aby prenajal menšiu miestnosť pre Spolok. Správu však nevedol dlho, lebo primas mu nepovolil pobyť v Spolku a preto sa dňa 11. sept. 1879 vzdal správcovstva. Zaľakoval sa i tajomník Novák, avšak

¹⁾ Zápisnice uverejnené v Kat. Novinách, v ročníkoch 1879-80. V týchto je stále na programe: „Ďalšie spravovanie Spolku“. — Zápisnice sa stratili pri stálom sťahovaní Spolku po Trnave.

²⁾ Súčasná Zápisnica. — Jeho zásluhy uznáva už valné shromaždenie 15. apr. 1885. „Bôľne, nevýslovne bôľne účinkovala na nás smutná zvesť, že vdp. Novák, tento behom skoro 16 rokov opravdivý, Bohom daný anel strážca spolku, ktorý s obefou vlastného zdravia, o obetiach hmotných a iných ani nehovoriac, spolok náš udržoval, povznášal — správu tohoto ním znovu oživotvoreného a toľkými obefami vypestovaného spolku skladá.“ — Zápisnica, viď Kat. Noviny 1885, č. 9, str. 72-73

na doliehavú žiadosť výborníkov ostal i naďalej v Spolku, ktorý pri pomoci Jána Klempu farára linčianskeho viedol sám. R. 1880 **Martin Kollár** je hlavným jednatelom a redaktorom Spolkových novín, ktoré ako kaplán suchovský rediguje do konca roku a potom ich vydáva vlastným nákladom.¹⁾

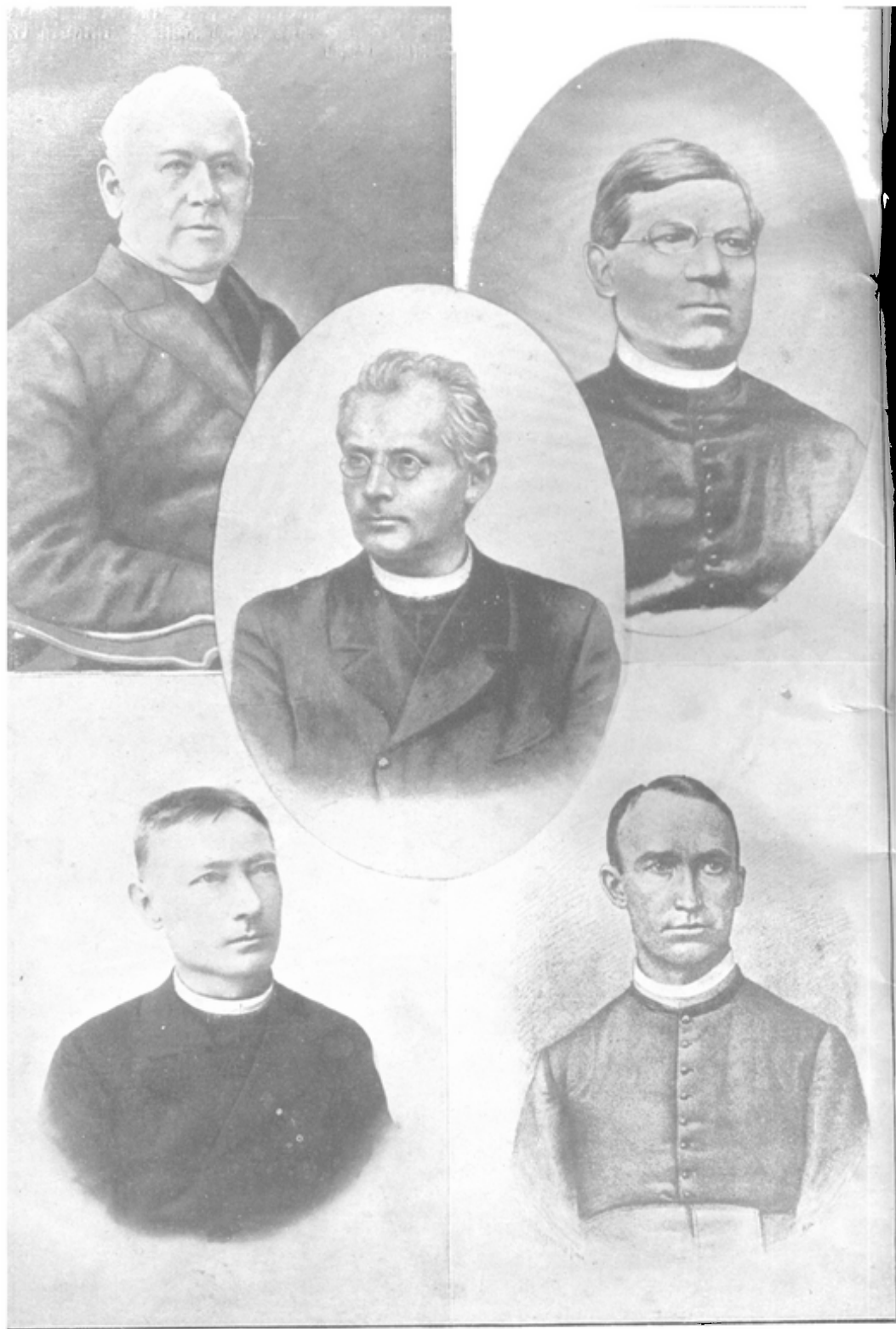
V týchto smutných časoch stihne Spolok veľká rana o umretím jeho zakladateľa Andreja Radlinského.²⁾ Na výborovo zasadnutí 29. mája 1879 Osvald „cituplnými, dôraznými slovami“ zmienil sa o smútku, ktorým zaodial sa Spolok Sv. Vojtecha následkom veľkej rany, nenadálym umretím dra Andreja Radlinského, zakladateľa a čestného doživotného podpredsedu Spolku.

¹⁾ Katolícka verejnosť slovenská ťažko prijala túto zvesť. Kat. Noviny 1880, č. 1. „Či sme už ustali?“ a č. 12. „K poslednému číslu“: S rozličnými a to nemalými ťažkosťami musí Spolok zápasiť... keď Spolok od vydávania odstupuje, tým nevzdá sa svojej úlohy.. Oстане tým, čím bol i naďalej: rozpravateľom katolíckej osvety a verným spolupracovníkom kňazstva a učiteľstva.

²⁾ Nar. 8. júla 1817 v Dolnom Kubíne. Študoval v Ružomberku, Kremniči v Budíne, v Prešporku, v Trnave a bohoslovie v Pešti a vo Viedni. 2. apr. 1841 vysvätený za kňaza. Kaplánom bol v Budíne, v Zl. Moravciach, Štefánove, B. Štiavnicí. R. 1849 povolaný ministerstvom do Viedne, rediguje „Slovenské Noviny“. R. 1851 v Budíne prekladá „Civilné právo“. R. 1861 farár v Kútoch. Zomrel v Kútoch 26. apr. 1879. Jeho činnosť spisovná: Redigoval „Vestník vlády zemskej“, „Katolícke Noviny“, „Cyrill a Method“ a, jeho pôluhu „Priateľ školy a literatúry“, „Slovesnosť“ (1863-65), „Vojtech“ (1864-65). Jeho diela: Vzorka dlžného úpisu — Radislav a Blanka (Praha 1841) — Právo pís slovenský s krátkou mluvniciou (Wiedeň 1850) — Nábožné Výlevy (Budín 1850) — Stručný výťah z návrhu o ustrojnosti gymnasií věčnic čili reálných v rakouském mocnářství (Budín 1851) — Sobranie ruských propovjedj iz věčnic (Budín 1852) — Krátka mluvnica slovenská (Prešporok 1852) — Časovený budinský kalendár 1856 — Dejiny Cirkve ostrihomskej (Budín 1856) — Vianočný a novoročný darček pre dobré dietky (Budín 1857) — Cesta života (Budín 1860) — Tatran (Budín 1861) — Nauka dobrého vychovávanja pre ľud a školy (Budín 1863) — Prostonárodná Bibliotéka (Budín 1863) — Cesta Marianského pútnika (Budín 1864) — Dejepis všeobecný (Wiedeň 1864) — Školník (Wiedeň 1871) — Andelíček Strážca (Skalica 1872) — Trúchlenie na M. Namuljaka (vydala Matica Slov. 1873) — Niečo všeobecného dejepisného (Wiedeň 1876) — Katolícky Spevník (Wiedeň 1876) a iné menšie spisy a diela v reči latinskej, nemeckej, ruskej a maďarskej. On vydal Palšovičovu Věčnicu nauku v 18 sväzkoch atď. Zomrel porážkou. Nad hrobom mu kázal Sasir: „My živí musíme tu vyznať, že ani jeden z nás nemá toľkých zásluh o Cirkvi, národ a školu, ako Radlinský.“ — V deň prvého výročia jeho smrti (1. apr.) „slzami pokropiť, rozpomienkou osláviť hrob jeho dostavili sa do Kútov v celom počte ctiteľia jeho. Pri slávných službách Božích (odbavoval Sasir) bolo viac kňazov, ľudu ale toľký počet, ako pri nedeľných službách Božích. Je to dôkaz, že nielen jeho ctiteľia, lež i ľud cíti ohromnú ztratu muža výborného.“ Kat. Noviny 10. mája 1880. — R. 1917 odhalená pamätná tabuľa na jeho rodnom dome v D. Kubíne. R. 1927 odhalil mu Spolok reliéf vo vnútri domu. R. 1930 27. júla odhalenie jeho pomníka v Kútoch z príležitosti 60 ročného jubilea SSV. za spoluúčasti kútskych občanov. — Spolok r. 1930 vypísal súbeh na dielo: „Dr. A. Radlinský, jeho život a boje za slovenský národ.“ Na súbeh dosiaľ práca nedošla.

Zakladatelia Spolku Sv. Vojtecha — s Dr. A. Radlinským v strede.

Zakladatelia Spolku Sv. Vojtecha :

***1) Msgr. Pavel Blaho, kanonik v Bratislave, 2) Jural Slotta, (býv. spr. Sp. Sv. V.,
3) Martin Kollár, (býv. spr. Sp. Sv. V.), 4) Richard Osvald, 5) Andrej Kubina,
(býv. spr. Sp. Sv. V.)***

...vyzval prítomných k cteniu pamiatky nebožtíkovej skrze úprimné a horlivé zaujímanie sa za náš Spolok, ktorý je najdôstojnejším svedectvom úprimnej a vrúcnej lásky dra Radlinského k Bohu, cirkvi a vlasti.“¹⁾)

Potom prečítal tajomník úradne doposlaný odpis závetu Radlinského, v ktorom poručuje nebohý Spolku 50 zl. a právo na vydanie Nábožných Výlevov a všetkých jeho diel. Oznamuje ďalej, že správa prijala po Radlinskom aktá, vzťahujúce sa na Spolok od prvých pokusov k jeho založeniu až k jeho oživotvorení. Nápadníci Radlinského ponúkajú Spolku veľkú knižnicu nebohého za značnú cenu, avšak výbor neprijal toto nabídnutie.²⁾)

V Kat. Novinách ozývajú sa poznámky verejnosti na zápisnice výborov: Jedno je potrebné, dôvera v životaschopnosť Spolku, lebo nepriatelia sa tešia, že už leží na smrteľnej posteli, a každý rok považujú za nový krok k jeho pohrebu.³⁾)

R. 1885 je pamiatkou 1000 ročného výročia smrti sv. Metoda a 100-ročnou pamiatkou smrti Jána Hollého.⁴⁾) Tieto dve slávnosti zachytily verejnosť katolícku a mali svoj vliv i na Spolok. Jozef Šťastný na 1000 ročnú pamiatku smrti sv. Metoda dáva Spolku 5000 zl., aby vydal Písmo Sväté. I tento veľkodušný dar povzbudil slovenských katolíkov, aby sa starali o Spolok. Nosič dočasnej

¹⁾ Zasluhou jeho časopisu *Priateľ školy a literatúry* je i to, že ním bola pripravená pôda nášmu politickému orgánu *Pešťbudínskym Vedomostiam*. — Dostalo sa mu veľa nevďačnosti za živa i po smrti. Keď bola obec Kúty požiarom zničená, zbieral pre ňu pomoc a pôžičky. Tak požičala obci i Matica Slovenská. Po zrušení Matice *Kr. uh. vzdelávací spolok* inkasoval všetky peniaze Matičné, a obec Kúty bola žalovaná. „Záležitosť pojednávala sa pred okresným súdom v T. Sv. Martine. Dostavili sa dvaja židia, jeden ako zástupca matičnej pozostalosti a druhý za obec Kúty. A tento povedal tam verejne, že Kúty nie sú povinné navrátiť pôžičku, keďže vlastne ani nedostali peniaze — strovil jich vtedajší panslávsky farár kútsky.“ — Ku tomuto poznamenávajú *Slovenské Pohľady* r. VII. č. 2, str. 48 toto: „Muža, ktorý so sebazapieraním žil do hrobu vysokej myšlienke, dovoľí si, preto, že ten, ako Slováč, nenajde nikde záštitu, zhanobí čeliadku bez myšlienky, bez národnosti, len koristi žijúca... Muža, ktorý vôbec bol mravne tak vysokým a bezúhonným zjavom, že pred ním klonili sa i politickí nepriatelia jeho...“ — „Otcovia slovenskí, zaveste si v domoch obraz Andreja Radlinského, a vy matky, modlite sa pod ním, aby duch jeho prebýval vo vašich deťoch!“ — Tak píše o ňom Jozef Škultéty. (Slov. Pohľady č. 2. 1887).

²⁾ Nemožno to zazlievať výboru, lebo Spolok bol vo veľkej tiesni finančnej.

³⁾ Kat. Noviny 10. aug. 1880. „Niekoľko slov o zápisnici výb. zasadnutia SSV. 8. júna.“

⁴⁾ Obširny opis slávnosti odhalenia pamätnej tabule na rodnom dome Jána Hollého v Borskom Sv. Mikulášii viď: Katolícke Noviny 1885, č. 8 a 9.

správy, Pavel Novák¹⁾ vyzýva „údov Spolku, menovite údov zo stavu duchovného, aby sa ráčili postarať o správu Spolku“, lebo on „nadarmo dal svolávať výbor; tento buďto sa ani nesišiel, alebo keď sa sišiel, ďalším spravovaním Spolku poveril zas jeho.“ Dokazuje, že Spolok sa môže udržať, že platenie správcu nezahubí Spolok.²⁾

Pod správcovstvom Novákovým i pri veľmi ťažkých pomeroch sa Spolok udržal, a r. 1885 sa vykazuje, že za jeden rok mu pribudlo 396 nových členov, ale i členovská základina bola usporiadaná.³⁾ Chyba bola vlastne v katolíckej verejnosti slovenskej, najmä v duchovenstve, že sa o Spolok nezaujímal. Na Novákovu výzvu dáva Sasínek skromnú odvetu: „Čakám, ale márne čakám, že sa niekto ohlási... následkom toho ja, ktorý ničoho nehľadám a ničoho sa nebojím, pretrhnem mlčanie, aby sa vec pohla k zotaveniu ducha katolíckeho... Spolok sa vzdolhol peňažne a získal si kredit. Rozkvet Cirkvi má byť nadovšetko a preto všetci

a národu oddaného muža, ktorý je v Prahe: ale v terajších pomeroch bolo by to krik! Škoda, preškoda, že ho nemôžeme vziať do kombinácie!“¹⁾)

Kanoník Juriga, ako predseda Spolku na doliehavú žiadosť redakcie Katolíckych Novín svolal valné zhromaždenie Spolku na 15. apr. do Trnavy cieľom voľby správcu a iných úradníkov. Uchádzali sa na správcovstvo Osvald a Martin Kollár, avšak predsedajúci kanoník Juriga oznámil, že je poverený primasom osvedčiť sa, že ich pre nedostatok kňazstva do Spolku prepustiť nemôže. Tak ostali traja kandidáti: Kubina, Medňanský a Kršák. Zvolený bol *Kršák*. Keď ale pokladník dokázal, že financie Spolkove nezaručujú plat, z ktorého by mohol žiť, odstúpilo sa od voľby a zvolený bol *Andrej Kubina*, farár v Dolnej Krupej, v susedstve Trnavy. Kubina²⁾) dočasne na jeden rok prijal správcovstvo, a odhlasovali mu 200 zl. ročného honoráru na povoz.

Smutné položenie Spolku Sv. Vojtecha využil *Uhorský vzdelávací spolok*, ktorý sa založil na ten cieľ, ako bola Matica Slovenská a náš Spolok. Mal svojich členov, ktorým dával kalendár a podielové knihy. Povstal po zrušení Matice Slovenskej preto, aby sa ukázalo svetu, že sa vláda stará i o slovenský ľud. Spolku hrozilo teda nebezpečenstvo, že ho tento, vládou a maďarským sborom biskupským podporovaný spolok svojou činnosťou zničí, a to tým väčšmi, že Spolok Sv. Vojtecha prestával žiť.³⁾) Agendu tohoto nového spolku veľmi podporovali úrady, najmä notári a učitelia po dedinách, a pridávalo sa k nim aj kňazstvo, lebo ma-

¹⁾ Bol to *Fr. V. Sasínek*, ktorý po zatvorení Matice Slovenskej bol vypovedaný z Uhorska a presťahoval sa do Prahy, kde bol v redakcii časopisu *Čech-a*.

²⁾ Nar. 27. nov. 1844 v Moravských Sv. Jánach. Študoval v Prešporku. Trnave, Ostrihome. R. 1871 vysvätený za kňaza. Kaplánom bol vo Voderadoch, Pusta-Fedýmeši, v Kövesde, v Ostrihome. R. 1882 farár v D. Krupej. 1892 zriekol sa fary a vstúpil do Spoločnosti Ježišovej. Zomrel 30. marca 1900. — Bol literárne veľmi činný, najmä po novinách. Jeho ľudové básne vydal M. Kollár a Spolok. Písal i nemecky. — R. 1930 dal mu Spolok pamätnú tabuľu na trnavský kláštor Jezuitov, kde zomrel. — Životopis: Pútnik kalendár 1901 od M. Kollára a Tovaryšstvo sv. III, str. 312 od Osvalda.

³⁾ Tento spolok cestou Štefana Zemančika, bisk. tajomníka spišského, posielal listy a výzvy na kňazstvo, hlavne na okolie trnavské, tohoto obsahu: „Údovia spolku toho dostanú ročite darmo kalendár a novinky, tiež iné knižky spolkové za chatrnú cenu atď.“ Akými prostriedkami rozsieval túto kultúru, odpovie nám na to Magyar Állam č. 277, 1885, že „8. okt. držal správny výbor *Tót közművelődési társulat-u* zhromaždenie a uzavrel, že predloží vys. vláde žiadosť, aby mu základina b. Matice Slov. docela vydaná bola.“ — To sa i stalo, a náš Spolok mal byť zničený konkurenciou a tlakom na kňazstvo a učiteľstvo. To sa mu však nepodarilo. (Kat. Nov. 1885, č. 20, str. 160.)

ďarský denník Magyar Állam¹⁾ za zvláštnu zásluhu pripisoval rozširovanie tohoto spolku medzi slovenským ľudom. Tento spolok vydával obrázkový časopis *Vlast a Svet*, kalendáre a iné knihy, ktoré zdarma chodily na obecné notariáty, odkiaľ ich rychtári nosili po domoch a krémách. Nový správca Spolku, Andrej Kubina musel sa teda starať nielen o chorý Spolok, ale nútený bol odháňať i nepriateľa, ktorý siahla na život Spolkov.

Na výborových zasadnutiach toho roku sa veľa rokovalo o národnej púti na posvätný *Velehrad*. Viedly sa až tri púte zo západného Slovenska, z ktorých najväčšiu usporiadal Spolkov jednatel Martin Kollár.²⁾ Rychtári, ktorí s prvým prôvodom slovenským boli na Velehrade, boli „naozaj pokutovaní preto, lebo bez dovolenia slúžneho na viac dní z obcí odišli a slúžnovci ostatným účastníkom sa vyhrazali pokutami.“³⁾

¹⁾ Známy už časopis Magyar Állam i teraz nedal pokoja slovenským kniazom pri Spolku. Napádal Spolok pre jeho učebnice, najmä Martina Kollára a Fr. V. Sasinka, pre ich národný vliv v Spolku. — „Tým početným drahým priateľom, ktorí vyslovili mi písomnú veľkú sústrasť nad potupou, ktorú som v „Magyar Állame“ zakúsil, srdečne ďakujem; ale spolu osvedčujem, že to nechám bez verejnej odvety... Fr. V. Sasinek.“ — Podobne sa osvedčuje i M. Kollár. (Kat. Noviny 1884, č. 7, str. 56 a č. 8, str. 61.)

²⁾ Z pútnikov vyše tisíc pristúpilo na Velehrade k stolu Pánovmu. Zo všetkých pútí slavianskych najväčšmi pôsobila na Velehrade slovenská. Sasinek napísal príležitostnú pieseň. „Zvony zazvučaly, hudba zavznela a z tisíc hrdiel vinul sa tklivý spev krásnej piesne: „Tisíc rokov preletelo nad národom od tých dôb, čo Metoda sväté telo velehradský prikryl hrob. Z diaľky k tebe spiechame so srdcom vrúcny sem, vďačnou slzou máme posvätnú túto zem.“ — Divadlo veľkolepé, povznášajúce poskytoval tento prvý veľký prôvod uh. Slovákov na posv. Velehrad.“ Moravské a české noviny hlavne o Slovákoch písaly, prizvukujúc vzájomnosť česko-slovenskú. *Hlas* (č. 41, 1885) píše „Takového prôvodu tak obzvláštným spôsobom tklivého na Velehradě ešte nebylo“. — Nemožno mi opísať, jak ľútostive lúčil sa náš ľud so svätyniou velehradskou! Keď sme z chrámu vychádzali, mnohí vrhali sa na kolená a ľúbali zem. Nevieť, mal-li kto v celom prôvode oči suché...“ — píše Kollár (Kat. Noviny 1885, č. 12, str. 96). Pri spomienke na Velehrad, ktorý bol od tej chvíle až po dnes opravdivým ohniskom sblížovania sa Čechov a Slovákov trápne padne výtku slovenským katolíkom: „Kto tam nebol...“ (Janoška pri odhalení pamätnej tabule Matúšovi Dulovi v T. Sv. Martine 1928).

³⁾ Katolícke Noviny 1885, č. 14, str. 122. a č. 15, str. 124.

III.

1886—1891.

Andrej Kubina správcom. — Sriadenný život vnútorný v Spolku. — Moderné spravovanie v Spolku. — Organizačná schopnosť Kubinu.

O Kubinovi by sme mohli povedať: ajhľa muž, akého potreboval Spolok Sv. Vojtecha. Doniesol do správy nenáročnú lásku ku Spolku a ku slovenskému katolicizmu. Kňaz vzorný, svätého života i národovec čistý ako kryštál, a pritom vysokovzdelený. Bol by vedel vykonať veľa, keby mu neboli prekážali. Prišiel s plánom dobre premysleným: urobiť zo Spolku stredisko slovenských pohybov katolíckych, sdružiť a vychovávať slovenských spisovateľov katolíckych a členstvo rozšíriť na každú obec slovenskú tu a v zahraničí. On bol prvý, ktorý sa ujal Slováka, poľského za chleбом do ďalekej cudziny. Jeho šlachetnú prácu žehnala milosť Božia, a keby mu neboly stály v ceste osoby, ktorých viedla proti nemu osobná žiarlivosť a kde-tu i ziskuchtivosť, bol by vedel zachytiť široké pole národnej práce i v učenej vrstve závec katolícku a slovenskú. Keby sa bola darila Kubinova práca v úplnom rozsahu, ináč by sme boli vyzerali, slovenskí katolíci, keď nadišla historická chvíľa prevratu. Boli by sme mali celé rady slovenských inteligentov katolíckych, sdružených okolo Spolku Sv. Vojtecha, tohoto modernými zbraňami vystrojeného katolíckeho ohniska národného.

Prvou úlohou Kubinovou bolo, dať Spolku poriadne miestnosti, v ktorých má byť pracovňa, vystrojená podľa požiadavkov doby. Potom sa chytil organizačnej práce¹⁾ a Spolkove knihy vystrojil tak vkusne, že by sa ani v dnešných časoch nezahanbily. Na päťdesiat ročné kňazské jubileum kardinála Simora dáva sa

¹⁾ Podielové knihy: Kalendár „Pútnik svätovojtešský na roky: 1886—91, spolu 6 podielov; ďalej knihy: Mravná Čítanka I-III. sv., Legendy III-V; Rajská Cesta, Pamätná kniha a Jubilejná kniha. Spolu: 15 podielov. Od založenia Spolku: 44 podielov.

podiel pre členov t. zv. *Pamätná kniha Spolku*. V tejto podáva zpravu správy Spolkovej od jeho založenia, vykazujúc Spolkový majetok a menoslov členov. Z knihy vidíme, že Spolok mal r. 1886 5276 členov.¹⁾

Spolok nemal novín, lebo Kollárove Katolícke Noviny stali sa časopisom politickým, podporujúcim Spolok, Osvald mal svoje noviny pre kňazstvo. Kubina vidiac, že Spolok musí prejavovať život i na vonok, rozhodol sa aj proti vôli výboru vydať úradné noviny *Pútnik*.²⁾ Vytýkali mu, že nebude mať dosť spolupracovníkov. I na toto dal odpoveď zakladaním spolku slovenských spisovateľov katolíckych, a keď už sa mu hlásily sily, vzal mu ich Osvald ku svojim novinám.

V tých časoch sa začínala ukazovať nesjednotenosť slovenských katolíkov. Kubina chcel dopriať Spolku, kým Osvald okolo seba chcel sosskupiť všetkých pracovníkov a dávať smer slovenskému katolicizmu. Vo výboroch Spolkových Osvaldovi sa stále vytýka, že trhá slovenský katolicizmus, načo Osvald rozlúči sa so Spolkom, vystúpi na čas z výboru a robí všetko na svoju zodpovednosť. Vydáva modlitbové a poučné knihy a kde len môže, konkuruje Spolku. Takto rozbití katolíci slovenskí nemôžu vytvoriť nič stáleho, hoci mladé kňazstvo sa hlási k životu.

R. 1887 je jubileum *Leva XIII*. Spolok vydáva jubilejnú knihu o pápežovi a vysiela Jurigu³⁾ a Kubinu, aby usporiadali slovenskú púť do Ríma, poďakovať sa Sv. Otcovi v mene slovenských katolíkov za krásnu encykliku o sv. apoštoloch Cyrila a Metoda, a blahoželať mu k jubileu. Nesú dar Sv. Otcovi od Spolku 300 zlatých frankov, ktoré pridali ku veľkej sbierke slovenskej. Tejto sbierky sa zúčastňujú prvý raz už aj americkí Slováci a prosia Kubinu, aby aj v ich mene pozdravil Sv. Otca. Na znak vďačnosti usniesol sa Spolkový výbor posilať Levovi XIII. ročne 100 zl. na ciele unionistickej myšlienky, čiže na sjednotenie všetkých Slavianov vo viere katolíckej.

¹⁾ Maďarský spolok sv. Štefana, účinkujúci od 1848, podporovaný cirkevnými i vládnyimi kruhmi, vyказuje r. 1898 4287 členov. — Viď Kat. Noviny 5. dec. 1898, str. 175.

²⁾ Prvé číslo mesačníka *Pútnik* vyšlo 1. jan. 1888.

³⁾ Ján Juriga nar. v Gbeloch r. 1806, študoval v Skalici, v Magyar Óváre, v Prešporku a v Trnave. Vysvätený za kňaza r. 1829. Kaplánom bol v Borskom sv. Jure, vo Sv. Jánoch pri Morave. Farár v Lakšárskej Novej Vsi. v Borskom sv. Jure. Kanoník ostrihomský. Zomrel 10. apr. 1888. Zakladateľ všetkých ustanovizní národných, veľký podporovateľ chudoby a Spolku. Jeho kňazský život bol prísny a samá dobročinnosť. — Spolok mu z vďačnosti dal pamätnú tabuľu v jeho rodisku z príležitosti svojho jubilea 1930. Jeho príbuzný (sestrin syn) Andrej Kubina, podáva jeho životopis v kalendáre *Pútniku* r. 1889, str. 48

Keď veľký mecén Spolku, Jozef Ščasný¹⁾ z príležitosti svojho 60 ročného kňazského jubilea r. 1886 doplnil svoj predošlý dar a vydanie Písma Svätého ďalšími 5000 zl., Spolok začal vážne uvažovať o preklade Písma Svätého. Poverený bol Sasinek, Kubina a Kollár, aby pokračovali v práci dra Radlinského. Nakoľko Ščasný vo svojej základine si vyhradil, že prvá čiastka Písma Svätého do roka vyjsť musí, treba bolo sa náhlieť s prácou. Kubina preložil celý Nový Zákon a Sasinek zas Starý Zákon. Avšak základina Ščasného lákala aj Osvalda, o ktorom sa vyprávalo, že on ho chce vydať z takej bohatej základiny. Preto sa vyvinul spor o vydanie Písma Svätého, ktorý trval do desať rokov. Osvald ostro kritizoval preklad Kubinov vo svojich Literárnych Listoch, a po smrti Ščasného chcel dokazovať, že základina ide na Písmo Sväté a nie na Spolok. Kubinu a Spolok obraňoval tu Martin Kollár v Katolíckych Novinách.²⁾ Spor Osvaldových Literárnych Listov so Spolkom išiel až tak ďaleko, že Osvaldovi prívrženci v Spolkovom výbore zastavili tlač Sv. Písma, i keď bolo už 20 hárkov vytlačených. Kubina ťažko znášal tento úder a nijako nevedel

¹⁾ Životopis vid' v Pútniku svätovojtešskom (noviny) 1890, str. 6. a v Pútniku (kalendár) 1891, str. 51. — Základina Ščasného v archíve SSV. — Spolok mu odhalil pamätnú tabuľu na farskej budove v Močenku, kde účinkoval. Bolo to z príležitosti 60 ročného jubilea Spolku Sv. Vojtecha 1930.

²⁾ „Mal by sa Spolok nečestne sriecť s toho, čo je preň najprvšie, čo je korunou usilovania Spolku od jeho počiatku? Srieť sa tentokrát, keď už má prácu väčšinou v rukopise hotovú? Pohrdnúť sebou a srieť sa najskvelejšej úlohy, keď Boh národu opustenému požehnal muža, ktorý tým cieľom veľkodušne daroval 10.000 zl.? Taká je vďaka u nás, také je plnenie svätého závetu, také je staranie sa o dobro ľudu? Nie inému sveril Ščasný svojich 10.000 zl., iba Spolku Sv. Vojtecha, nie iným cieľom, iba pre vydanie slovenskej knihy svätých Písiem. Nedávno priniesly Kat. Noviny tú slávnú zprávu: že spolok sv. Štefana znovu dá tlačiť maďarské Sväté Písmo a že útraty s tlačou a korektúrou spojené ponúkol zo svojho zaokryť arcibiskup jágerský, Jozef Samassa. Čo pre kat. Maďarov spolok sv. Štefana, to pre kat. Slovákov spolok sv. Vojtecha. Jestli by ktorý biskup, alebo iný dobrodinec podobnú veľkodušnosť chcel preukázať nám Slovákom, aj v tom páde bolo by povinnosťou spolku sv. Vojtecha, jako najpovolanejšieho, hlásiť sa k prevedeniu takej úlohy, aby sme boli obohatení prvou knihou sveta — svätou Bibliou. Lebo či nie sú vo spolku sv. Vojtecha všetky i tie najvýtečnejšie slovenské sily katolícke sústredené? (Sú — keby len preň i pracovali. Red.) Abo či jesto ešte na svete takokoľko ľudí, alebo dáky iný ústav, kde by sa viac starali o povznesenie nábožensko-mravnéj vzdelanosti a katolíckeho ducha u veriacich slovenského ľudu prostriedkom v duchu kat. písaných slovenských kníh, nežli je to (dľa stanov) povolaním spolku sv. Vojtecha, jeho členov? Jestliže údovia odboru pre Písmo Sväté vymreli, alebo daktorí živí z nich nekonajú svoju povinnosť, dopĺňujeme to volením nových, a aby bolo viac volebných — hlásme sa k písomnej spolupráci — avšak tú potupu a ten posmech nedajme nijako uvaliť na spolok sv. Vojtecha, aby sa pre aprehenziu zriekol samovoľne svojej najsvätejšej úlohy... Beríme v pomoc Božiu pre všetkých ctených údov správy a výboru, že vyravajú na svojich postatiach.“ — Kat. Noviny, r. XLII, č. 16.

odpustiť i to, že niektorí z výborníkov píšú modlitbové knihy, dávajú ich vydávať židovským tlačiarňam, čím len ukrivďujú Spolok, ktorý je na vydávanie katolíckych kníh. Jeho prezieravosť a životná zkúsenosť videla, že z malého národa slovenského nemožno vyťažiť toľké obete, ktoré by stačily na rozličné kultúrne podujatia. Spoločnými silami vždy sa dá dosiahnuť viac, ako keď si robí každý, čo chce a zakladá si na obetivosti a štedrości národa. Natolko bol nepredpojatý, že vždy prizvukoval potrebu rozličnej mienky, že na to je výbor, aby, čo za dobré uzná, previedol, a keď sa mu jedna správa neľúbi, nech si zvolí inú. Poukazoval na to, že Spolok má veľa členov a môže mať aj celé rady spisovateľov a spolupracovníkov, ktorí vedia, že keď pracujú pre Spolok, vtedy nenáročne podporujú vec dobrú, nám slovenským katolíkom všeobecne osožnú. Len takto sa môže vytvoriť zo Spolku hrad silnej katolíckej tlače a len takto sa môžu vychovať bojovníci katolíctva a národnej myšlienky. Ale márne boly jeho úsilia. Napokon i jeho zlomila nevďačnosť a znechutený zriekol sa správcovstva, lebo zkusil, že „prerážajú náhľady jeho vôle odporné; že v mnohých svojich predpokladaniach sa sklamal; že niektorí nedôverčive začínajú hľadiť na jeho neústupnosť. V takomto rozporení ducha a iste i v tušení väčšieho sklamaní sa, prišiel do výborového zasadnutia 21. aug. 1891. Tu octnul sa pri svojom presvedčení samotný, všetko okolo neho mu odporuje. Ký div, že taký charakter, ako bol Kubina, odišiel z augustových shromaždení s bôľom v duši.“ — Takto píše o ňom sám Osvald.¹⁾ Jeho najoddanejší priateľ zasa — Martin Kollár — hovorí o ňom, že nehľadal ani svoj zisk, ani svoju česť, iba slávu Božiu a dobro Spolku. „Spolok bol Kubinovi, ako malé dieťaťko, ktoré si ku srdcu pritúľil a o ktoré všemožne sa staral. Povzniesť ho, aby dôstojne mohol zastupovať ľud slovenský i voči iným tohože smeru spolkom, bola jeho vyslovená túžba a žiadosť. V tomto smere účinkoval rozhodne i proti nádeji.“²⁾

Kubina na obranu Spolku písal „Verejný list k slovenskému obecenstvu“, v ktorom odpovedal Osvaldovi a jeho Literárnym Listom. Keď odstupoval od správy Spolkovej na valnom shromaždení 26. aug. 1891, uspokojil sa tým, že svoje ciele so Spolkom previesť nemôže, vzájomne a verejne si odpustili s Osvaldom, a Kubina sa utiahol do kláštora Jezuitov v Trnave, aby, ako

¹⁾ Tovaryšstvo III, str. 323.

²⁾ Katolícke Noviny 1900, apr. čísla a Pútnik svätovojeťský 1901.

Osvald udáva, „žil ideálu svojho stavu a srdca v nikdy nepretrženom snažení za Najvyšším a Najlepším.“¹⁾ Práce okolo Spolku sa neodŕahoval a i v kláštorskej izbietke žehnal Spolok a pomáhal mu.²⁾

¹⁾ Tovaryšstvo III, str. 323.

²⁾ Pisateľovi tejto knihy často spomínal Osvald Kubinu a vyprával o ňom s nadšenosťou. Nahliadol, že Kubina mal pravdu. Osvald vždy upozorňoval katolícku verejnosť slovenskú, aby sa neštiepila, ale sa sdružila okolo Spolku. Jeden človek môže veľa tvoriť i za Cirkev i za národ, ale jeho práca nemôže mať trvalého významu, lebo sily klesnú, vôľa ochabne, človek zostarne, a keď ho sily opustia, i ten krúžok, ktorý on získal, sa rozpadne. Osvald často poukazoval na svoju činnosť, avšak vždy prizvukoval, že o veľa väčšieho výsledku by bol dosiahol, keby jeho práca bola vychádzala zo Spolku Sv. Vojt. Čo hovoril, to aj činil, lebo od r. 1900 až do svojej smrti bol skutočným ochrancom, dobrodincom a najväčším priateľom Spolku a vždy ho bolelo srdce, keď videl odŕahovanie sa niektorých slovenských kňazov katolíckych od dedičstva Radlinského.

IV.

1891-1901.

*Šimon Klempa podpredseda. — Štefan Bezák správca. —
Fr. R. Matzenauer jednatel.*

Keď sa Kubina na valnom shromaždení r. 1891 zažakoval správcovstva, poverený bol dočasným vedením správy Jozef Karell, farár šintavský. a redigovaním Spolkového časopisu Matzenauer, ktorý zostavoval i kalendár a viedol celý úrad Spolkový. O rok ale je zvolený za správcu *Štefan Bezák*, ktorý až do r. 1901 spravuje Spolok.

V týchto časoch bol dušou celého Spolku jeho druhý predseda, Šimon Klempa, kanoník trnavský. Jeho múdre mu vedeniu výborových zasadnutí a valných shromaždení možno ďakovať, že sa Spolok nerozpadol. Svojou príznačnou spravodlivosťou posudzoval veci, ktoré sa dialy vo Spolku vtedy, keď sa duchovenstvo už i z okolia trnavského odtrhovalo od neho. On vedel vyrovnať spor okolo Písma Svätého a pritiahnuť ešte tých niekoľkých žijúcich kňazov zo starej slovenskej gardy ku Spolku. Dokončil preklad Písma Svätého bol požiadaný P. Kubina, a výbor často vysielal deputácie do jezuitského kláštora, aby jeho predstavený mu doprial voľného času na túto prácu.

Keď nadišla 100 ročná pamiatka Učeného Tovaryšstva, videl Osvald, že on so svojou gardou iba v knihe môže zvečniť túto pamiatku, ale oduševniť národne driemajúce kňazstvo a slovenské obecnstvo za toto jubileum nevládze a preto spomína na výborových zasadnutiach r. 1895, aby Spolok cestou svojho členstva a svojich jednatelov spomínal slávu našich učených tovaryšov: Bernoláka, Fándliho, Bajzu, Hollého, Palkoviča, a aby národ svoju vďaku im preukazoval tým, že bude milovať svoju reč a bude hrdý na svoje presvedčenie katolícke a národné.

Rezkejší život chcú vliať do Spolku Osvald, *Ambro Pietor*,¹⁾ ktorí chcú vytvoriť zo Spolku niečo podobného, ako bolo Učené Lovaryšstvo. Začínajú to družstvom katolíckych spisovateľov slovenských. No — bohužiaľ — toto volanie ostalo hlasom volajúceho na púšti, bez ozveny, lebo po seminároch sa už ani slovenské časopisy nesmely čítať, a staré literárne školy, ako v Ostrihome a v Pešti, zanikly²⁾ a novšie tvoríť bolo zakázané. Svetská inteligencia slovenská mala praslaby dorast, lebo keď sa i kde-tu ujalo v niektorom mladíkovi zrno národného povedomia, zasiateho Osvallovými Literárnymi Listami a Kollárovými Katolíckymi Novinami, ovocia nedonášalo, lebo ovzdušie na Slovensku potláčalo slovenských katolíckych vodcov, bilagujúc ich panslávizmom.

V týchto pre nás krušných časoch triumfovala maďarizujúca vyšlienka v 1000 ročnej pamiatke príchodu Maďarov. Tieto mileárne národné slávnosti urobily verejnú mienku na Slovensku medzi učenými ľuďmi, že každý inteligent má byť Maďarom a že v slovenčine sa priznávať je čosi uponižujúceho. Nuž, v takomto ovzduší ťažko bolo najť učeného človeka, ktorý by bol chytil pero, aby v svojej materinskej reči poučoval náš ľud vo viere a mravoch.

Keď videl Spolkov výbor, že s roka na rok je menej kňazov a učiteľov, ktorí by mali písať a Spolok rozširovať, sdužil ešte tých niekoľkých, ktorí potom aj húževnate vydržali, pracovali a písali. Členovia tohoto literárneho združenia pri Spolku boli: Osvald, Kmeť, Kršák, Blaho, dr. Michálek, Štefan Mišík, Martin Ilúška, dr. Ján Kohút, Juraj Gogolák, Andrej Kubina, Martin Kollár, ktorým sa na výborovom zasadnutí dňa 25. aug. 1898 aj roztriedila práca. Prekladom *Špirágovho Ludového katechizmu* v troch sväzkoch bol poverený *Štefan Mišík*, prekladom *Života Ježiša Krísta* z nemčiny Kršák.

Kým Klempa na valných zhromaždeniach spomína: „U nás, žiaľbohu, vôbec dobre známou liknavosť a netečnosť slovenskej inteligencie bez rozdielu, a kým valného zhromaždenia sa zúčastňuje sotva 15 kňazov a do 5 svetských inteligentov,“ — dalo by sa súdiť, že Spolok, nielen že nezískava nové členstvo, ale ubúda

¹⁾ Dňa 23. júna stál pred porotou v Budapešti, uznaný bol za vinného pre poburovanie k nenávisti proti triedam a pre búrenie proti maďarskej národnosti. Súd posúdil ho na 8 mesiacov štátneho väzenia, 600 zl. peňažnej pokuty a na zaplatenie právnych útrat. Ajhľa, údel slovenského redaktora.

Katolícke Noviny 5. júla 1898.

²⁾ 21. jan. 1886 na valnej hromade členstva slovenskej literárnej školy v semeníšti ostrihomskom majetok tejto školy bol odhlasovaný Spolku Sv. Vojtecha. Táto škola zanikla, ale jej majetok nechcelo vydať predstavenstvo seminára Spolku.

čste i staré. Ale čo vidíme? I pritom, že kňazstvo a učiteľstvo na mnohých miestach sa stavia i proti Spolku pre jeho slovenský ráz, jednako pribúda na členstve, a Spolok púšťa svoje korene i do najodľahlejších obcí slovenských. Ľud sa stará sám o slovenskú knihu a rozširuje slovenskú tlač katolícku. Sotva najdeme v tých časoch kňazov a učeních ľudí vôbec, ktorí by popriali miesta slovenskej knihy vo svojej knižnici alebo na písacom stolíku. Ale keď prejdeme naše drevené domky a takzvané predné izby našich roľníkov na slovenskom západe, vidíme na stole, za stolom na laviciach a za „roštom“ celé knižnice Spolkom vydávaných podielov a poučných kníh.¹⁾ Prácou umorený roľník a remeselník večierkami chytá do ruky Spolkovú knihu a číta z nej svojej rodinke. Ťažkou rukou píše do Spolku, že chce byť jeho jednatelom a rozširovateľom. A tak na prevážne mnohých miestach chodí ten náš zbožný opravdivý národovec, slovenský roľník, z chalupy do chalupy a potajomky zapisuje nových členov do Spolku. A túto kultúrnu prácu a apoštolskú misiu robí miestami obídením svojho duchovného a učiteľa. Nenáročne, z presvedčenia katolíckeho a slovenského. Sám ľud si rozširuje dobrú katolícku tlač a chráni sa pred mravnou zkazou a pred rozličnými bezbožnými smermi liberálov. Týmto spôsobom sa zakladajú Spolkové jednatelstvá a hlásia sa noví členovia.²⁾

Kollár sa stále žaluje v Katolíckych Novinách, že kňazstvo ani z okolia trnavského nechodí vo valnom počte na shromaždenia, hoci sa dá vždy zastúpiť na nich i mesto Trnava. Neosožilo ani to, že katolícka politika okolo Zichyho ľudovej strany v tých časoch bola „oproti nám Slovákom spomedzi všetkých krajinských politických strán jedine slušnou a spravodlivou, lebo nám kresťanstvo chráni, lebo naše rečové potlačenie karhá a nám k nášemu zá-

¹⁾ Vydaly sa tieto podielové knihy: Kalendár Pútnik svätovojtešský 1892—1901 spolu 10 podielov; Legendy VI.—X., spolu 6 podielov; Dejiny Cirkvi, 2 podiele; Mravná čítanka IV.—XI., 8 podielov; Sv. Jozef; Pútnická cesta do Ríma, Sv. Alojz z Gonzagy, Životopis Jána Don Boscu. — Spolu 30 podielov, od založenia Spolku 74 podielov.

²⁾ Práve v tomto zdemokratizovaní nášho Spolku, podielníkmi ktorého boli najširšie vrstvy národa, väzí najväčšia zásluha a príčina, že národu neprajná vláda maďarská, hoci Spolok jej bol vždy trňom v oku, jednako neťahla po ňom násilnou rukou, aby ho zatvorila. Nemôžeme to povedať o bývalej Matici Slovenskej, ktorá nepustila koreňov do ľudu samého, nemala takej rozsiahlej organizácie, a preto aj odboj proti násilnenstvu nebol pri útokoch vlády na Maticu taký silný, žeby útoky bol zastavil. Okolo Matice sa susedovala slovenská inteligencia, roztratená po celom Slovensku, ktorá bola i ekzistencne závislá na vláde, kým náš Spolok držal vždy ľud sám.

konitému právu dopomôcť chce“.) Jej časopis *Kresťan* rozširuje vydania nášho Spolku a volá kňazov, aby mu sbierali členov. Katolícka nálada celého Uhorska bola vtedy prajná Spolku, lebo katolicizmus celého Uhorska bol ubíjaný proticirkevnými zákonmi liberálnej vlády. Slovenskí katolíci a slovenské kruhy vôbec videli podporu v tejto strane.²⁾

Spolok i pri najväčšej usilovnosti jeho správy a úradníctva nevedel dosiahnuť väčších úspechov vo vydávaní kníh, lebo vo výbore málo bolo zaujatosti o Spolok. Väčšina výboru pozostávala z mešťanov trnavských, ktorí sa báli každého nového podujatia, a húževnate sa pridržalo starých výdobytkov tým cieľom, aby sa nič novšieho netvorilo, čo by mohlo zavdať príčinu na zánik Spolku.

Zaujímavým zjavom bola otázka domu Spolkového. Desať rokov sa pretriasala kúpa domu a vždy sa odŕahovala preto, lebo Spolok nemá dostatočných prostriedkov hmotných, hoci mal dosť vkladov v banke. Z tejto bojzlivosti chcel vytriezviť výbor *Andrej Kmeť*, ktorý sa viac ráz obrátil na slovenskú verejnosť katolícku po novinách, aby složila národnú daň na prístrešie Spolku. Dojímavými slovami prosebnými dôvodil potrebu domu. Obracia sa na duchovenstvo, aby pri testamentoch pamätalo na Spolok, vyzýva biskupské úrady, aby z misijných sbierok, ktoré idú na pokresťanenie a kultúrne povznesenie pohanov afrických a azijských, venovali na Spolok, veľkého misionára to katolíckej tlače medzi Slováckmi, ktorých ľahko môže liberálny a nemravný smer zpoľhanštiť. Vyzýva ďalej i správu Spolkovu, aby vydávala lepšie podiele a novšie knihy, lebo slovenský ľud by sa mal chytať novín a kníh a preto musí mať dobrý výber slovenskej literatúry. Pritom všetkom ale javí sa akási neobyčajná ľahostajnosť na poli slovenského katolicizmu, ktorá ani Osvaldove časopisy, ani Kolárove Katolícke Noviny nie veľmi podporuje, a Spolok musí prestať vydávať i svoj úradný časopis *Pútnika*, vydavateľstvo ktoré-

¹⁾ *Kresťan*, 1897, č. 3.: František Veselovský: Pozdrav a vďaka voličom okresu senického.

²⁾ *Kresťan*, 1897, č. 6. str. 9.: „Krásny príklad spoločného slavianského citu udal sa 20. jan., keď sme sa k počte *Svetozára Hurbana* s príležitosti pamiatky jeho 50-ročného narodenia v Pešťbudíne zošli. Boli tu slováci, česi, rumuni, srbi, chorváti atď.... Maďarským časopisom sa nezdá, že národ český a slovenský sa v najnovšej dobe zas viac a viac zbližuje jeden ku druhému. Sú to ratolesti z jedného kmene — a boli časy, keď národy tieto v o mnoho väčšej spojenosti boli medzi sebou, jako v terajšom čase.“ — V tých časoch písali do *Kresťana* slovenskí spisovatelia: *Dlhomír Polský*, *Miššuth*, *Jablonovský*, *Zaosek* atď. Redigoval ho dr. Jozef Janda.

ho si prevezme sám redaktor Matzenauer, avšak i on ho nechá r. 1900, lebo „každý uzná, že 900 predplatiteľov nezaplatí ani tlačové útraty, nieto ešte marky, expedíciu a prácu. Pritom boli mnohí tak nesvedomití, že časopis odberali, čítali a ani len tú mizernú korunku nezaplatili. Teda ľahostajnosť a nesvedomosť vykopaly hrob tomuto tak dobrému a lacnému ľudovému časopisu.“¹⁾

¹⁾ Pútnik, 1900, č. 12.: Slovo na rozlúčku.

V.

1902—1919.

Martin Kollár správcom. — Útoky na Spolok. — Hlási sa mladá generácia. — Fr. Urbánek tajomníkom. — Marian Blaha hl. jednatelom. — Spolok v rozkvele. — Americkí Slováci. — Svetová vojna. — Prevráť.

Zmalátnelosť slovenského života katolíckeho prelomila slovenská mladá generácia, ktorá začiatkom dnešného storočia hlási sa k životu. Na naše pomery začínajú vlivať Slováci z Ameriky a mladá generácia kňazská, vychovaná najmä Osvaldovou *Kazateľňou* a Literárnymi Listami.

Naša americká svojeť pod vedením výtečného *Štefana Furdeka* začína sa organizovať vo veľkom spolku, v Jednote, zakladá si noviny, buduje kostoly, školy a tvorí si slovenské osady katolícke. Furdek píše r. 1900 do Katolíckych Novín: „Máloktoľý národ je tuňá tak zorganizovaný, ako my Slováci. Žijeme i cerkevne i národne. Na päťdesiatich miestach máme už svoje slovenské kostoly. Jednota má teraz blízko 14.000 údov a v pokladnici vyše 50 tisíc dolárov... To sa malo tak i v otčine robiť a včul nemali by sme národ tak znivočený!... Nože, bratia, urobte už raz základný poriadok... Či nie je to hanba, keď odpadlé ratoľesti musia kričať pňovi: pozor na seba, začínaš schnúť!“¹⁾ Americkí kňazi, najmä *Ján Stas*, *Jozef Murgaš*, *Matúš Jankola*. *Andrej Pavčo* a bohoslovec *Pavel Lisický* pri svojich veľkých starostiach nezabúdajú ani na Spolok Sv. Vojtecha, ktorému ruka v ruke s našimi statočnými robotníkmi, najmä s *Jánom Kozom*, *Jozefom Mravcom* a organistom *Reppom* sbierajú členov a posielajú mu dary. V Kollárových Katolíckych Novinách bijú katolíckym Slovákom v kraji na svedomie, poukazujúc na našu najväčšiu vinu. „Vy máte v starom kraji okrasu a korunu národa; tunajší ľud je len popeluška, zanedbaná čiastka z východných stolíc, ktorá sotva cítila dakedy buchot otcovského srdca... Do jednej ruky dajte národu pluh alebo stroj a do druhej

¹⁾ Katolícke Noviny, r. II. č. 12.

knížku, alebo dobrý katolícky poučný časopis!“¹⁾ Pýtajú sa, kto má v prvom rade kŕmiť národ duchovným pokrmom, keď nie jeho kňazstvo, a keď sú k tomu potrebné peniaze, tak kto ich má sossbierať, keď nie v prvom rade kňazstvo. „Tolko peňazí mali slovenskí mužovia a národovci Slováci, a predsa Národ a Cirkev nemá z nich nič! Za tieto peniaze mohli sme mať katolícky denník, katolícku tlačiareň a značne mohli sme podporovať Spolok Sv. Vojtecha, Muzeálnu Spoločnosť atď.!“²⁾ V Cirkvi s oltára nasbieraný majetok — aspoň vo väčšej polovici — má sa vrátiť na oltár cirkevných potrieb.“³⁾ Kollár sa žaluje: „Že Katolícke Noviny nepokročily, toho príčina: hriešna nevšímavosť kat. slov. duchovenstva, nuž a viete: kam ojo, tam i voz.“⁴⁾ A dodáva k tomu: „Slovenskí katolíci, buďte hrdí nielen na svojich bratov v Amerike, ale aby ste sa i rozohriali k nejakej horlivosti... Nehovorte, že sme chudobní. Čo nevládnú jednotlivé, to dokázať môžu spojené sily.“⁵⁾

Ako vidieť, hlavne Kollárovi ležal na srdci osud nášho Spolku, ktorý vo svojich znamenitých Katolíckych Novinách stále mu volal na pomoc. Nedivme sa teda, že celá slovenská verejnosť katolícka práve v jeho osobe videla budúcnosť celého Spolku, a preto aj valné shromaždenie dňa 27. aug. 1901 ho požiadalo, aby prijal správcovstvo. Kollár s najväčšou ochotou prijal vedenie správy Spolkovej, a doterajší správca Štefan Bezák stal sa podpredsedom a po smrti biskupa Boltizára jeho predsedom.⁶⁾

Kollárovou zásluhou zostane navždy, že v tých najťažších časoch pomocou výtečného výboru nielen, že zachoval, ale aj zveľadil Spolok a povzniesol ho na takú vysokú úroveň, akej Spolok nikdy nemal. Valné shromaždenie mu dalo na pomoc tajomníka po znamenitom a o Spolok veľa zaslúžilom Matzenauerovi.⁷⁾ Z uchádzačov na tajomníctvo, medzi ktorými bol i *Izidor Žiak-Somolický*,⁸⁾ zvolený bol *dr. Ján Smetanay*. Na valnom shromaždení r. 1902, na ktorom bolo prítomných 113 údov z celého Slovenska, podáva Kollár zpravu o činnosti za celý rok, a člen výboru *Šándorfi*

¹⁾ Katolícke Noviny, r. LI. č. 7.

²⁾ Furdek tu myslí v prvom rade na Medňanského, ktorý nechal po sebe 60 tisíc zl. a z ktorých ani Cirkev, ani národ nevidely ani haliera.

³⁾ Katolícke Noviny, tamže.

⁴⁾ Tamže, str. 208.

⁵⁾ Katolícke Noviny, r. LII. č. 2.

⁶⁾ Životopis *Boltizára* viď v kalendári Pútnik svätovojtešský, r. 1906, str. 34.

⁷⁾ Životopis viď *Kühn*: Buditelia župy Bratislavskej str. 217.

⁸⁾ Katolícke Noviny, r. XL., č. 9. píšú o ňom: Ako spolupracovník Národných Novín bol pre jeho články pred porotou pešťbudínskou z poburovania uznaný za vinného a posúdený na 8 mesiacov štátneho väzenia a 600 zl. peňaznej pokuty. Medzi porotcami bolo 7 židov a 5 kresťanov.

1. Kaplnka. — 2. Múzeum. — 3-4. Tlačiareň.

1. Domy Spolku Sv. Vojtecha na Divadelnej ulici.
 2. Zasedacia sieň. — 3. Knižnica.

ovorí, že „mnohí kňazi preto neprichádzajú na shromaždenie štátovojeťské, lebo sa boja, aby ich nevykričali za panslávov“,¹⁾ Andrej Kmeť s radosťou vidí roľníkov medzi shromaždenými, ktorí svoje vlastenectvo dokazujú prácou v potu tvári. Na náh Kollárov posielala telegram jubilujúcemu Sv. Otcovi Levovi III. a vykazuje sa 635 nových členov, z ktorých je najviac zísaných pomocou Andreja Pavču a Jána Kozu v Amerike.²⁾

Kollár svoju činnosť začína tým, že prevedie kúpu Spolkového domu za 35.000 korún.³⁾

Kollárovi noviny boli vlastne hlasom nášho Spolku vo veciach katolíckej. A tento hlas mal svoju ozvenu nielen na okolí mŕtvy, ale prešiel i Vysoké Tatry a bil do svedomia slovenských katolíkov i na slovenskom východe. Jedným bol na pohoršenie a na pomstu, iným ale, najmä ľudu, na povzbudenie. Biskup košický *Ignund Bubics* v čisto slovenských obciach zakazuje rozširovať polok, lebo jeho knihy sú nevlastenecké, a odvoláva sa na liberálneho poslanca *Bartala*, že ich v sneme za také vyhlásil. Keď sa slovenskí veriaci domáhali slovenských bohoslužieb v Košiciach i na okolí, pripisoval to tlaku nášho Spolku, a preto vo svojich úradných listoch vyzýval kňazov, aby zabráňovali ľudu vstupovať do Spolku.

¹⁾ Zápisnica valného shromaždenia 1902. Archiv SSV.

²⁾ Súčasná zápisnica. — Na pozdrav Sv. Otca prišla Šimonovi Klempovi táto odpoveď: „Najsvätejší Otec nemalým potešením srdca prijal výraz citov ľudu, podaný mu z príležitosti pápežského jubilea menom slovenského spolku Sv. Vojtecha, ktorému za to všetko dobré prajúc, láskyplne žehná. M. kard. Rampolla.“

³⁾ O kúpe domu referuje Kollár valnému shromaždeniu takto: „To naša chluba, to naša radosť. Ale ako to už na svete býva, že každá radosť má v oku svojom i slzu, tak je to i s radosťou našou... Duchovná šľachta ľudu boží od nás, ba zakusujeme nenávisť, upomínajúcu zrovna na strašné deje Veľkého piatku. No, vzdor tomu hŕstka posvätených, aká nás ešte je — neklesáme duchom; robíme, čo môžeme, a úfame, i proti nádeji úfame, že bude lepšie. Keď i len pomaly budeme napredovať, keď i len každý desiaty, dvadsiaty syn nášho ľudu nezahvranie, ale verný lámať bude chlieb života hladnému ľudu svojmu, prideme k cieľu, i dopomôžeme kultúrnemu Spolku nášmu na výšku, na ktorej každý z nás — na prospech slovenského katolíckeho ľudu — rád by ho vidieť. Utešený je obraz, ktorý pred očima sa mi vznáša. Hľa, jako by to bolo pekne, čestne, keby v každej slovenskej katolíckej obci pán farár, alebo kaplán bol jednatelom nášho Spolku a okolo neho sa vŕtali všetci údov Spolkových. U Slovincov je tak, bude tak i u nás? Bude, bude-li viac kresťanskej lásky k ľudu slovenskému a k záujmom jeho kultúrnym. Keby len každá slovenská fara a škola vstúpila do Spolku, ako by sme pokročili! I kostolné a školské kassy mali by Spolok podporovať. Potom i pre potrebných spisovateľov mohli by sme si vychovávať.“ — Nuž, nepočul sa hlas Kollárov, a my sme sa dožili tragedie tejto nevšímavosti po prevrate, že sme všade odstrkávali.

Nehynúce zásluhy o Spolok v Košiciach a Šariši si získali *Jonáš Záborský* jeho zakladateľ, *František Billy*, farár v Gabulove, *Františkáni* v Bardijove a *Dominikáni* v Košiciach, Valen Rusňák, farár v Barci, *Jozef Čársky*, farár v Širokom a ten, kto chodil z domu do domu, apoštoloval a trpel za šírenie slovenskej tlače katolíckej: *Ján Straka*. V osobe biskupa košického, Augusti Fischer-Colbrie-ho dostal náš Spolok mocného podporovateľa.¹

Pravda, takýto nápor vzbudil spravodlivý odpor v národe Prví, čo sa zaujali Spolku a jeho šírenia na slovenskom východe, boli americkí Slováci, ktorí vo svojom *Slovenskom Denníku* vychodiacom v Pittsburgu²) obrátili sa verejným listom v reč maďarskej a slovenskej na biskupa Bubicsa, proti jeho pastierskym listom a v mene 300 tisíc Slovákov v Amerike pracujúcich upravili prosbu na Sv. Otca v Ríme, aby sa zastal najkresťanskejšieho, Cirkvi najvernejšieho ľudu slovenského v Uhorsku.

Lavína na Spolok sa už rútila a vyvolala boj o jeho život. Tento boj trval dva roky a skončil sa víťazstvom katolíckej myšlienky slovenskej. Chladnosť a ľahostajnosť väčšiny katolíckeho kňazstva k nášmu Spolku zakrývala sa pekným plášťom. „Katolícky Spolok Sv. Vojtecha nech sa spojí s katolíckym spolkom sv. Štefana, a na plášť tento hodili ešte ozdobu lásky k vlasti a k úradnej reči štátu uhorského... vec je docela jasná, že pri týchto zúrivých nápadoch na Spolok nejde o osobu, ale jedine o cieľ Spolku Lekári mu už sekajú žily, aby stiekol zo svojej katolíckej-slovenskej krvi“ — píše Osvald.³)

Vládou vydávané *Slovenské Noviny* prinášajú už aj memorandum vzdelávajúceho spolku stolice prešporskej, v ktorom sa primas prosí, „aby Spolok svätovojtešský privtelil do Spolku Sv. Štefana v Budapešti, a základiny, majetok, knihy a členovia odovzdaní boli vlasteneckému katolíckemu spolku sv. Štefana. Spolok ale svätovojtešský, ktorý vedú trnavský ablegát a farár Martin Kollár a senický ablegát a pravotár Franko Veselovský, aby bol rozpustený.“⁴)

¹) *Ján Straka*: Spolok Sv. Vojtecha na slovenskom východe: Viď kalendár Pútnik, r. 1928, str. 50.

²) Slovenský Denník, 7. okt. 1902.

³) Katolícke Noviny, r. LV. č. 19.

⁴) Slovenské Noviny 1904, júlové čísla a Katolícke Noviny, 1904, 5. júl. Tento vzdelávací spolok vyslal *dra Oberschalla*, aby 27. júna svolal mimoriadne zasadnutie trnavského odboru vzdelávacieho spolku. Na shromaždení prítomných bolo veľa farárov, notárov a členov. Predseda *Eduard Borovanszky*, trnavský fiškál otvoril shromaždenie a dal slovo drovi Oberschallovi, ktorý sa zmienil o agitácii národnárov, ktorí tak v Trnave ako i na okolí balamútia ľud. *Dr. Lörinc* profesor-kňaz navrhuje, aby sa kňazi, učitelia a notári prí-

Na obranu Spolku vystúpili mladí kňazi, vyšli z viedeňského Pazmaneu, hlavne *dr. Fr. Jehlička* a *Ferdiš Juriga*. Jehlička vo svojej horlivosti za Spolok až preháňal a vo svojich článkoch ostrú žalobu podával na hrobárov nášho Spolku. Svojími nevyberanými spôsobmi tak útočil na kňazstvo maďarského a vlasteneckého smýšľania, že maďarská vláda z jeho článkov si urobila národno-politickú otázku zo Spolku. Jeho štvavé články na „kastu panskokňazskú, ktorá chodí medzi ľudom, nosiac v posvätených hlavách celé hory nevedomostí, jako Nabukodonozor pred svojím pádom“¹⁾ a podobné neopísateľné výrazy na Maďarov mali práve opačný výsledok. Ľud videl, že takýmto spôsobom sa nedá bojovať ani za vec svätú, a zasa kňazstvo videlo, že od obrancov Spolkových, ako *dr. Jehlička*, dostáva sa mu urážok, a preto sa od Spolku odťahovalo. V takejto búrke každý čakal na valné zhromaždenie, na ktorom má podať správca *Kollár* zprávu pokojnú a vysvetliť vec, čo sa to robí vlastne so Spolkom. *Kollár* svojou známou skromnosťou a tichou povahou zaobalene len toľko hovorí: „Veď pre žitého Pána Boha, Cirkve predsa len nesmie ubíť alebo dovoliť ubíť vlastného svojho najúčinnivejšieho medzi katolíckymi Slováckmi posťola... Čo sa mňa týka, ja so svojej strany za mravnú poctanosť si považujem, boj započatý, nám nanútený, dobojovať... Výsledok je v rukách Božích. Bude, ako Boh chce!“²⁾ S bôľnym srdcom oznamuje ďalej smrť výtečného *Šimona Klempu*, podpredsedu Spolku³⁾ a oznamuje, že za posledný rok sa prihlásilo 1249 členov, tak že Spolok má spolu 10.258 členov. Potom víta nového tajomníka *Františka Urbánka* a ďakuje *Jánovi Donovalovi*, že si vzal na seba redaktorstvo *Pisma Svätého*. Spomína, že prišlo veľa listov od členov, jednatel'ov a dekanátov, najmä z Oravy,

pisom vyzvali k spoločnej práci proti spoločnému nepriateľovi. *Arpád Toth*, profesor-kňaz, podáva osnovu memoranda na primasa proti nášmu Spolku. *Dr. Madurkay*, farár kerestúrsky žiada trestné pokračovanie proti kňazom a učiteľom, ktorí svoje vlastenecké povinnosti pilne neplnia, a vytvorenie zo spoločenských kruhov všetkých tých, ktorí sa proti vlastenectvu previnili, a žiada zoštatnenie ľudových škôl. *Csizmazia*, profesor-kňaz vyzýva trnavskú inteligenciu, aby sa pričínila ku šíreniu známosti maďarskej reči, a vyzýva zvlášte dámy, aby svoje služby ku maďarskému slovu privykaly. — *Katolícke Noviny*, r. LV., č. 13. str. 120: Vražedný meč do nášho srdca.

¹⁾ *Katolícke Noviny*, 5. aug. 1904: Obrana Spolku sv. Adalberta (Vojtecha), ač'i žaloba na jeho hrobárov, venovaná Jeho eminencii arcibiskupovi *Klaudiovi Vaszarymu*, primasovi-kardinálovi. — Píše *Fr. Rudolfský* (*Dr. Jehlička*).

²⁾ *Katolícke Noviny*, 27. sept. 1904. Zpráva z valného zhromaždenia Spolku dňa 30. aug. 1904.

³⁾ Životopis viď v kalendáre *Pútnik*, r. 1905, str. 88.

ktorí protestujú proti zatvoreniu Spolku a ochotní sú viesť boj za jeho život.

Bojovný rok 1904 sa zakončil tým, že Kollár odovzdal Katolícke Noviny mladej generácii, složiac vydavateľstvo „do rúk vysokoučeného, ľud slovenský láskou Kristovou milujúceho brata p. F. Margina Rudolfinského (dr. Fr. Jehlička) et. obecenstvu už pochvalne známeho, o ktorom som presvedčený, že Katolícke Noviny zdokonalí, áno zvelebí.“¹⁾ Noviny sa stali týždenníkom a politickým časopisom, a tak už viac nepodávaly zprávy zo Spolkového života, iba v časoch ťažkých mu boli oporou a obranou. Keď dr. Jehlička nahováral Spolkových výborníkov, aby odhlasovali značnú podporu na tieto noviny, väčšinou hlasov „bola táto žiadosť odvrhnutá, pretože Spolok Sv. Adalberta (Vojtecha) je spolok katolícky, náboženský a čo taký, politické časopisy, ani žiadne politické podniky nepodporuje.“²⁾

R. 1905 nariaďuje ostrihomský primas vyšetrenie v Spolku a komisia na čele s *Pavлом Jedlicskom*, ktorý bol poverený ako naddozorca v mene primasa zúčastňovať sa výborových a valných zhromaždení, najde v Spolku všetko v poriadku. Na valnom zhromaždení referuje Kollár, že má Spolok 1873 nových členov a že má svojich dobrodincov v Amerike, hlavne Rev. *Pavla Lisického* a Rev. *Pavla Hermana*. Z prítomných zápalistú reč povie za Spolok *Ferdiš Juriga* a povzbudzuje jednatel'ov, aby neustávali v práci. Jeho reč bola „potleskom nadšená“ odmenená. Kde je ľud, tam musí byť i jeho inteligencia, ináč nezdravé naše pomery neozdravejú — hovorí Kollár, a preto navrhuje, aby

¹⁾ Katolícke Noviny, 20. dec. 1904, str. 214. — Avšak o 3 roky na to ja Kollár, tak i naša katolícka verejnosť sa v Jehličkovi sklamala, lebo zanechal tú istú cestu boja za práva Slovákov a vyvolil si pohodlný život maďarského profesora. Maďarskú literatúru ozdobil svojimi cennými prácami, kým slovenské literatúre, vyjmúc niekoľkých článkov v náboženských časopisoch a troch spisov *O tlači*, *O vzdelanosti* a *Sociáldemokracia a náboženstvo*, nedal nič cenného. Jeho ostré politické články majú tón náruživého človeka a ich tendencia je jasná: znepokojiť, rozdráždiť a rozhnevať i tých niekoľkých pracovníkov nášho kat. slov. života. Hrivňu svojho vysokovzdeleného umu úrokoval v povznesení maďarskej katolíckej literatúry. Keby sa bol venoval slovenskej literatúre, tak ako maďarskej, Slováci mohli mať v ňom veľkého vedáтора. I o ňom možno povedať, že slovenský talent tvoril divy cudzím a jeho národ dc stával z neho iba tiene.

²⁾ Zápisnica výboru z 19. dec. 1904. — Katolícke Noviny v ďalších rokoch vydávali a redigovali zo začiatku Jehlička, potom *Pavel Blaho*, *Ferdiš Juriga*, *Anton Bielek*, *Andrej Illinka*. Zmenily svoj názov na *Slovenské ľudové Noviny* a redigoval ich *Ľudovít Okánik*, *Augustín Ráth*, *Anton Štefánek*, *Florián Tománek*. Zanikly r. 1930. Medzitým hneď po prevrate, r. 1919—20 obnovili ich v Nitre a vychodily pod menom *Katolícke Noviny*, ktoré redigovali dr. *Ľudovít Okánik*, dr. *Pavel Žiška* a *Ján Damborský*.

sa naše kňazstvo a mladá inteligencia sdružovala okolo Osvaldových Literárnych Listov, ktoré valné shromaždenie vyhlasuje za úradný časopis Spolkový.

R. 1906 sa vykazuje 4131 nových členov, a na návrh *dra Jozefa Budayho* vydáva Spolok „Menoslov živých údov“

Vzmáhaním sa Spolku na členstve ozývajú sa hlasy, aby dávna túžba o založení Spolkovej tlačiarne a kníhkupectva bola splnená.¹⁾ Výborník, prof. dr. *Eduard Krajnýák* vydáva spis: „Prečo a jak by sa mal Spolok Sv. Vojtecha zveľadiť?“ a dokazuje, že by sa to malo stať založením Spolkovej tlačiarne. Vo svojom spise dokazuje, že Spolok by mohol sám udržať tlačiareň, tak ako to má nemecký spolok sv. Jozefa v Celovci. Na obnovenie a pestovanie náboženského života na Slovensku považuje ale tieto „tri prostriedky za potrebné: 1. sriaďovanie kat. sjazdov na kat. krajoch, 2. založenie čisto náboženským a kultúrnym potrebám slúžiaceho ľudového časopisu, 3. zreformovanie Spolku Sv. Vojtecha.“ Otázkou založenia tlačiarne bola poverená komisia, ktorá pozostávala zo správy a z týchto výborníkov: *Osvald, dr. Ján Wagner, dr. Pavel Žiška* a dr. *Eduard Krajnýák*. Ku založeniu tlačiarne sa neprikročilo, lebo výbor nebol v tejto veci jednomyselný. Nebolo hmotných prostriedkov, a výbor mal obavu, že maďarská vláda, ktorá apponyiovským zákonom zostrila maďarizáciu, pri viditeľných znakoch Spolkového vývoja môže naň položiť ruku.

„Prezieravý Kollár bol nám v ceste, preto boli medzi nami časté srážky. Bol on zaiste i ako krajinský poslanec zasvätený do úmyslov maďarskej vlády, že najtiahž žiadať premenu stanov Spolkových, boli by naň položili ruky. Veď bola snaha privteliť Spolok ku Svätoštefanskému spolku, aby figuroval v Trnave ako slovenská filiálka. Práve preto na výborových zasadnutiach boli časté srážky, lebo Kollár nesvolil k tomu, aby sa niečo konalo na vonok. Spolok pri svojich starých stanovách, ako cirkevná ustanovizeň, dávajúc iba svojim členom podieľové knihy, neplatil dane, čo by bol musel robiť, keby sa bol položil na obchodný zákon. Tak, ako sa viedol vtedy, nijakej dane by nebol zniesol bez pohromy, lebo nepracovalo sa na zisk, ale každý groš vrazil sa do podieľových kníh medzi ľud“ — píše výborník *Karol Nečesálek*.²⁾

Živý záujem o Spolok a borba o jeho život mali svoj vliv i na politické smýšľanie nášho ľudu. R. 1906 temer celé západné

¹⁾ Ladislav Moyš ešte r. 1899 dáva verejnú výzvu na slovenských katolíkov, aby upisovali účastiny na kníhtlačiareň Cyrila a Metoda pri Spolku Sv. Vojtecha. Za Spolkovu tlačiareň horlil aj výborník advokát *Franko Kabina*.

²⁾ Archív SSV.: *Karol Nečesálek*: Moje dojmy zo života Spolku Sv. Vojtecha.

Slovensko si volí poslancov s národným programom slovenským d uhorskej snemovne. Valné zhromaždenia nášho Spolku odbývajú sa pod policajným dozorom, a keď sa stávajú sviatkami slovenského katolicizmu, bývajú aj dostaveníckom národovcov slovenských. Schádzajú sa do Trnavy, ako do sídla jediného spolku kultúrneho slovenského i evanjelici ako hostia, a vidíme ich po valných zhromaždeniach v priateľskom rozhovore na poradách s Spolkovými činiteľmi. Často sa obrátili na týchto poradoch: *Svetozár Hurban Vajanský, Jozef Škultéty, Ján Cablk, dr. Mila Ivanka* a iní.

R. 1907 na valnom zhromaždení prízvukuje predseda Štefan Bezák, že povolaním Spolku je vydávať nielen spisy „obsahu náboženského a mravného — ale poskytnúť i prostriedky ku vzdelaniu odbornému — a takto zo zaostalosti slovenský ľud povzniesť na roveň dnešných časov požiadaviek. Keď v tomto smere budú účinkovať, tehdy prispel i on k osvete a vzdelanosti ľudu slovenského.“ Spomína pochvalne vojenského biskupa *Bielopotockého* ktorý „vo svojom jarnom okružnom liste ohľadom mravného chovania sa vojska zvlášť pochvalne sa zmienil — ako sa to čítalo v časopisoch, — a pluku odvodu prešporského, a toto mravné držanie on zjavne pripisoval účinkovaniu Spolku Sv. Vojtecha v ľudu slovenskom.“¹⁾ V zpráve správcu Kollára sa dočítame, že pri radosťne vzrastajúcom členstve bolí ho srdce nad budúcnosťou Spolku, „lebo sa Spolku popri driečnom počte členov nedostáva dostatočný počet takých priateľov učených, ktorí by popri láske k vedám i k nemu mali v srdci lásku, v ústach pravdu a v rukách dobrodenie, mienim: nedostáva sa mu pracovníkov, hotových spisovateľov, ktorí by preň spisy chystali a správu jeho výdatne podporovali. Bez takýchto priateľov nevidím budúcnosť jeho dostatočne zabezpečenú.“ S radosťou oznamuje, že takouto prácou podporujú Spolok: *Ján Kršák, Osvald, dr. Ján Wagner, Jozef Buday, Stanislav Kianička, Štefan Mišík a Anzelm*. Udáva, že za jeden rok prišlo do Spolku 2050 nových členov.²⁾

Rok 1908 je rokom žalárovania slovenských politikov a plný obavy pred zaniknutím Spolku. Kollár na výborovom zasadnutí 27. febr. hovorí: „Prv než prejde sa k iným predmetom, nutno riešiť veľmi vážnu otázku: jako čl. výboru známo, nútení nepríjemnými okolnosťami, vložili sme k vôli obozretnosti, celý pohyblivý kapitál Spolkový do kníh. Behom troch rokov vydal náš Spo-

¹⁾ Kalendár Pútnik 1908: predsednícka reč Štefana Bezáka na 31. valnom zhromaždení SSV.

²⁾ Tamže.

lok 532.500 kníh, na čo pohyblivý kapitál nestačil a chýba nám na vyrovnanie všetkých účtov ešte 30.000 korún.“¹⁾ Výbor povolil pôžičku a vydvihnutie základiny Písma Svätého na vyplatenie účtov.

Javila sa aj iná obava a to, že maďarská vláda by vnucovala do Spolku takých výborníkov, ktorí jej mali zprávu podávať o jeho živote. Obozretný *Jozef Répay* navrhuje výborovému zasadnutiu, aby kandidátku výborníkov zostavil vždy výbor, aby takto valné shromaždenie nevolilo ľudí, ktorých správa nezná, alebo za prospešných neuzná.²⁾ Na valnom shromaždení referuje Kollár, že nových údov sa prihlásilo za rok 2640. Po smrti *Pavla Prihodu* bol zvolený za podpredsedu Pavel Blaho, ktorý od založenia Spolku bol vždy jeho podporovateľom a obhajcom.

Stála obava, že Spolok je neistý a vystavený vyšetrovaniu vlády a prípadnému zániku, stávala sa r. 1909 už skutočnosťou. Jozef Buday upozorňuje Kollára, že „Spolok krvopotne založili Slováci, on i pre Slovákov ostať musí. Preto nesmieme dopustiť v ňom žiadon, ani ten najmenší vplyv trnavských hazafias profesorov a hazafias pravotárov... Teraz vidím, jak múdro robil nebohý Ambro Pietor, ktorý každoročne chodil na valné shromaždenie Spolku tým cieľom, aby bdel, že by sa do výboru nedostali ľudia s národného ohľadu nespoľahliví.“³⁾

Arcibiskupský naddozorca Spolku, Pavel Jedlicska vytýka správe, že sa prerátala, keď toľký kapitál vložila do hníh, a pýta sa: „Či bol Spolok zákonne oprávnený k tomu“,⁴⁾ a protestuje verejne na valnom shromaždení proti zvoleniu do výboru týchto členov: *Ferko Skyčák*, *Ján Novák*, *Ferdinand Juriga* a *Miloš Pietor*. Avšak i proti protestu, valné shromaždenie ich zvolilo za členov do výboru. Keď navrhuje Juriga do výboru *Andreja Hlinku*, predseda Bezák „sa proti tomuto návrhu rozhodne ohradil, spomenúc, že na to je čas, až keď spomenutý pán bude na slobode“. Naddozorca Spolku Jedlicska „schvaľujúc jednanie predsedu, dôrazí, že láska k bližnému, svornosť a trpezlivosť sú tri ctnosti, ktoré jestli kedy, nuž teraz zvlášte sa odporúčajú údom Spolku, a napomína k opatrnosti.“⁵⁾

Jedlicska úradným prípisom sa obrátil na Kollára, aby menovaných výborníkov nepozval do výboru, lebo na základe pove-

¹⁾ Súčasná zápisnica.

²⁾ Zápisnica z výboru 21. mája 1908. Archív SSV.

³⁾ Archív SSV. Korespondencia. — List *Budayho* 12. júna 1909 Kollárovi.

⁴⁾ Zápisnica výborového zasadnutia 27. mája 1909.

⁵⁾ Zápisnica valného shromaždenia 2. sept. 1909.

rujúcej listiny primasovej, v ktorej sa menuje za naddozorca Spolkového, musí pozorovať, aby v Spolku vlastenecký duch panoval. Na menovaných pánov však má jeho vikariátsky úrad veľa písomných dôkazov, ktoré dosvedčujú „ich všcobecne známú prebhanú slovensko-národnú a spravodlivý maďarský vlastenecký cit urážajúcu činnosť.“ Dokazuje, že úrady stále útočia na Spolok, ktorý on nemôže dostatočne obraňovať, keď v jeho výbore sú takí ľudia, na ktorých sú podané také vážne sťažnosti. Nariaduje Kollárovi, aby v záujme Spolku sa s ním vopred poradil o kandidátke výboru.¹⁾ Kollár na tento list neodpovedal, a preto podobným listom sa obrátil Jedlicska na predsedu Bezáka, ktorý zasa vyzval Kollára v liste týmito slovami: „Prosím Vás, buďte tak dobrý a v mene mojom poprosť pánov, označených ku zrieknutiu sa vymenovaného výborníctva, pre dobro Spolku, lebo — a jako Vám možno čítať — táto záležitosť sa má predložiť Jeho Eminencii primasovi, čo ovšem poskytne zádrapku ku rozpusteniu... Na každý pád sa musí niečo ku uspokojeniu vrchnosti cirkevnej spraviť.“²⁾

Tu ukázal Kollár svoju diplomatickú sbehlosť. Ztratiť výborníkov Spolku oddaných, znamenalo by v národne uvedomelom ľude ztratu pre Spolok, a ponechať ich, znamenalo stály dôvod pre vládu, že Spolok skrýva v sebe národnú politiku. Túto ťažkú otázku rozuzlil tak, že nesvolal výbor za celý rok a viedol správu v tichosti sám, kým búrka pominie. Nedbal na to, ako ho napáda trnavská verejnosť maďarská, nevšimol si ani ostrých útokov miestnych novín maďarských *Nagyszombati Hetilap-u*, ani útokov Ľudových Novín. Na valnom zhromaždení referuje, že pristúpilo za jeden rok 2302 nových členov a oznamuje, že Starý Zákon³⁾ Pís

¹⁾ Archív SSV. Korespondencia: Originálny list Jedlicsku Kollárovi, 2354 zo 4. sept. 1909.

²⁾ Archív SSV. Korespondencia. Originálny list.

³⁾ Dejiny prekladu Písma Svätého sú tieto: Prácu začal dr. Andrej Radlinský s Palárikom. Pokračovali v nej Andrej Kubina a Sasínek. Tieto preklady nevydal Spolok už zo známej príčiny. Keď prevzal správcovstvo Kollár, píše Jánovi Donovalovi-Tichomírovi toto: „Dôstojný Pane! Veľkú a ťažkú úlohu vzal na seba Spolok pod správcovstvom Kubinovým, prijímúc rukopis slovenského prekladu Sv. Písma od dp. Fr. V. Sasínka a 10.000 z základinu zo štedrých rúk Ščasného, na jeho vydanie. Tejto prevzatej povinnosti Spolok dodnes zadosťučiniť nebol vstave, lebo — ačpráve dvaja naši spisovatelia, dr. Mallý a Kubina pokusili sa preklad Sasínkov zdokonaľiť vysvetlivkami opatriť — dielo sa im, žiaľ, nepodarilo i leží dosiaľ pod cerzúrou a tlač neprichystané. — A predsa Písmo Sväté slovenské musíme mať Jednotlivec. keby mu i život svoj posvätil, len po dlhých rokoch by ho dohotovil, a nám treba ho čím skorejš. Z tej príčiny odhodlala sa správa Spolková revíziou prekladu Písma Svätého poveriť najlepších mužov-teologov slovenskej spisovnej mluvy znalých a prosiť ich, aby jej vydaniu Písma Svätého dopomohli. Preklad Sasínka je správny, len — dľa mienky znalcov“

ma Svätého prekladá Andrej Hlinka v segedínskom väzení a Nový Zákon *Ján Donoval*. Revizorom tohoto prekladu bude Fr. R.

málo vysvetlivkami opatrený. S úctivou, naliehavou prosbou obraciam sa na Vás, Dostojný Pane, ráčte láskave oznámiť, či by Ste za slušný honorár neprevzali — a keď áno — koľko hárkov prekladu Písma Svätého na revíziu, opatrením ho vysvetlivkami vydania Allioliho. — V Nádaši, 29. aug. 1903. Váš najoddanejší v Kristu brat Martin Kollár, správca Spolku Sv. Vojtecha.“ — V liste podáva mená, na ktoré by sa mal Donoval obrátiť, ako na spolupracovníkov. Títo sú: Osvald, Andrej Kmeť, Štefan Mišík, Fr. Šujanský, Jozef Budaváry, Pavel Blaho, dr. Ján Michálek, Pavel Príhoda, dr. Ján Kohút, Pavel Bednár, Andrej Hlinka, Martin Pazúrik, Ján Vloššák, Martin Hojič, Štefan Bezák, dr. Pavel Jantausch, Fr. Jehlička, Ferdinand Juriga, Jozef Kianička, Jozef Höhr, Ignác Kojda, dr. Štefan Kmeť, K. A. Medvecký, Jozef Buday, Jozef Celly, Ján Zigmundík a Fr. V. Sasinek. — Viď archív SSV. Originálny list.

Nakoľko sa Donoval podujal len na preklad Nového Zákona, Starý Zákon nemal svojho vedúceho prekladateľa. Ponúkol sa na preklad Starého Zákona Andrej Hlinka, keď píše zo segedínskeho väzenia Kollárovi: „Drahý Brat môj! V mojej samote rapadla mi myšlienka, či by som nemohol i mojim väzením niečo osožiť našej svätej viere a Cirkvi. Jak ďaleko ste už s prekladaním Svätého Písma? Ktoré knihy ešte nemáte? S Božou pomocou by som sa pustil do toho. A škoda, že už prvej som sa toho nechtyl. Za tento rok mohol som už hodne vykonať. Odpíš, čo asi mám robiť. Ja nereflektujem na žiaden honorár, ani plácu, chcem svojím väzením ctíť Boha a diela nášho vykúpenia podporiť. V rečiach som dosť známy. Latinsky, nemecky, francúzsky, rumunsky rozhodne rozumiem, o slovanských nemluviac. Zároveň by som Vám i pre Spolok nejakú osožnú prácu konať mohol. — Sdeľ, na dobrej vôle u mňa neschádza, snáď dá Boh aj sil a zdravia. Môžem s pomocou Najvyššieho moc urobiť ešte. Ale ponáhľaj sa, aby nebolo pozde. Zároveň sdeľ mi cestu, po ktorej sa mám tu pohybovať, daj pramene a pomôcky, na ktoré sa opierať. Základ je ovšem Vulgata sv. Hieronyma, ale môžem použiť nemeckú, maďarskú, českú a francúzsku Bibliu. Hotovú prácu ti každý mesiac, alebo dľa žiadosti odošlem. — Posiaľ zaoberal som sa štúdiami rečí, dnes chcem vážnejšie dielo vykonať. A myslím, že najvážnejšie by bolo toto. Tichosť a pokoj väzenia je veľmi požehnané ovzdušie k takejto práci. — Ovšem že k tejto veľkej práci požehnanie Božie a zdravia je zapotreby... Rob tedy, čo za dobré a prospešné uznáš... Čoskoro sídite sa v Pešti a preto dovoľujem si ťa požiadať na jednu maličkosť. Šľachta, ktorý je dnes tuná na jeden rok, dostal obyčajného väzenia. Doma má ženu a 4 deti bez chleba a obrevy. Černocho slúbil intervenciu u vlády, či z toho niečo bude? Preto ťa žiadam, aby, keď prípadne sa sídeš s ním, abys' ho upomenul na týchto neborákov... Dni idú pomaličky a voľno, mávam občas bôľ hlavy. — Objíma ťa Tvoj brat Andrej Hlinka, väzeň. V Segedíne 18. sept. 1908.“ — Tento originálny, cenzurovaný list je v archíve SSV.: Korespondencia.

Kollár prijal toto ponuknutie, načo mu Hlinka píše: „Vďaka ti za útechyplné slová... Čo môžem vykonať sám, vykonám, čo nie, urobím dľa tvojho návrhu... Uisťujem ťa, že všetko bude pod strechou do konca februára, ak len na mňa nepríde pohroma, budúť nemoc, alebo ak by ma odtiaľto silou von vyhodili. Dnes píšem Vojtašákovi úpravu. On má čiastku preložiť sám a popýtať na pomoc: Bajora Miška, Štefana Mnoheľa, Vendelína Húsku, alebo Viktora Millana. Za prácu ho zodpovedným činím a musia mi každý mesiac poslať, čo spracujú. Ja prečítam, doplním, ohobľujem, obrežem a Tebe pošlem...“ Archív SSV. Korespondencia.

27. jan. 1910 zasa píše Hlinka Kollárovi: „Drahý Martine! Post tot discrimina rerum ti môžem poslať ostatnú prácu. Usiloval som sa, aby som ti to mohol ešte odtiaľto poslať. Ono bolo už koncom roka hotové, ale k vôle cenzúre som to ešte

Osvald, ktorý porovná preklad s latinskou Vulgatou sv. Hieronyma, a takto vystrojený rukopis sa pošle na cirkevnú cenzúru.

všetko prepracoval a opravil. Nakoľko mi bolo možné vyhnúť servilného a voľného prekladu, som vyhýbal, ostatné bude povinnosťou revizora a cenzora. Dni ti posielam 19 kníh Starého Zákona. Chybí mi už len Ruth a Numeri. Tie nedošli ešte, ostatok je tu pod priečinkom... Nevieť, či sa ešte pustím do revízie týchto vecí... Ovšem že ma znepokojuje zasa nový proces na 1. febr. pred tunajšou porotou. Myslel som, že veci dajú padnúť, ale nie. Znáš, v čom sa má vec. 1907 dňa 6. dec. priniesol *Týždenník* článok po mojím menom, ktorý bol reprodukciou z článku *Ludových Novín* 1907 no. 25. V *Týždenníku* nebol inkriminovaný. Až 1908 kedysi v januári 30. ho prevzal Amerikánsko-Slovenský Zábavník v Chicagu bez môjho vedomia, aleb vplyvu. A teraz ma za to žalujú... No, ale konečne, ja som im v klietke čas ide, 33 mesiacov sa minie 23 febr., a oni chcú ďalej snáď dva roky hodiť. Aký bude výsledok, neznám... Čo mám očakávať?... Jestliže ma prepustia pri tej pravote, pôjdem 23. na exercície do Kaloče, potom sa musím o *Ludových Novinách* poshovárať, rád by som bol, čo by sme sa v Prešporke sišli, lebo ratovať nám treba mnoho. Píše Vojtaššák, že do Prešporka bni oni prišli v ústrety. Tam by si mohol na súkromnej porade aj o útokoc vo Spolku a o radikálčení Jurigovom prehovoríť. Tam by sa mnoho vyjasnilo. Písal som i dr. Kmeškovi, Medveckému a iným. Bije 11. hodina, treba sa nám prebudiť... Čo ja počnem, neviem. To mi ukáže budúcnosť... Ovšem radikálčie nikdy nebudeme. Odpíš svoju mienku a ohliadaj sa o pomoci Lúbaťa Andrej. väzeň. Segedín, 27. jan. 1910.“ — List je cenzurovaný s poznámkou: „Pozdravuje vás Hlinkov cenzor, rodený Trnavčan. J. H.“

Vojtaššák z 21. sept. 1909 píše Kollárovi: „Asi pred týždňom poslal mi Hlink Mojžišov Pentateuchus, knihu Jozue, Sudcov, knihu Ruth, aby som s nickolkými ochotnými spolubratmi preklad týchto na základe Allioliho, Zlaté Bible českej a Sasínka vychystal. Obrátil som sa teda ešte na iných piatich s toprosbou, aby podelenú prácu prevzali, by sme to aspoň 1. jan. Hlinkovi kprehliadnutiu a jakoby ku sjednoteniu zaslať mohli. Dodneška mi ešte le Blahunka, markušovský kaplán odpovedal, a s najväčšou ochotnosťou prevzal na seba knihu Sudcov... Nuž, čo budeme môcť, učiníme k oslave Boha a v prospech národa. Ja som si podržal I. a II. knihu Mojžišovu...“ — Viď archív SSV.: Korespondencia.

Pisateľovi tejto knihy píše Hlinka 18. apr. 1926 toto: „Dôstojný Pan Správca! Na pohrebe Osvaldovom som Vám slúbil mená mojich spolupracovníkov na preklade Starého Zákona. Bohužiaľ, tú časťku breviára, kde som to mal zaznačené, som už zamenil. Ale viem mená spolupracovníkov. Päť kníh Mojžišových som rozdelil medzi týchto päť pracovníkov: Ján Vojtaššák: Genesis; Ignác Kojda: Exodus; Viktor Millan: Numeri; Ján Dorník: Leviticus; Štefan Kofrit: Deuteronomium. Tieto prepracovali títo páni. Ostatné som prekladal z Vulgaty v segedínskom väzení. Za pomôcku som mal Allioliho nemecký preklad, Tarkányiho maďarský a český preklad Zlaté Bible. Toto spracoval v rokoch 1908—9—10 vo väzení. Toto bolo mojou útechou. Týmto som zaháňal mrákavy a ťažké chvíle. Dni, týždne i mesiace plynuli a počiatkom r. 1910 som odoslal posledné rukopisy. Pracoval som z vďaky k nekočnému Bohu Stvoriteľovi, ktorý sa nám javí v tomto diele, a z lásky k cirkvi a k národu. Odmeny žiadnej som nežiadal, ani neprijal. Mojou odmenou má byť Ten, ku ktorého cti a chvále som pracoval. Dajte to národu s tou láskou a oddanosťou, s akou láskou bolo pracované na diele. Ja ani od Cirkvi, ani od národa nežiadam nič, týmto po Bohu ďakujem všetko, čo mám. Národu na úvod hovorím heslo sv. Augustína: Tolle e lege: Národe! Vezmi a čítaj! — Ružomberok, 18. apr. 1926. Váš oddaný Andrej Hlinka predseda.“ — Viď archív SSV. Korespondencia.

V nasledujúcom roku už ubúda na prírastku nového členstva, lebo kým za posledných 5 rokov vyše dve tisíc nových členov *sa hlási, zatiaľ v r. 1910 sotva presahuje počet 1500.* „Príčina toho bude asi v tom, že Spolok musel dať menšie podielové knihy, ako po pár rokov predtým, kedy s veľkými obetami vďačili sme sa údom knihami skvostnými, drahocennými, hodlajúc náš Spolok vysoko povzniesť a jemu duchovenstvo a ľud v najhodnejšom počte získať.“¹⁾

Podobne menší vzrast členstva vykazuje i rok 1911, čo po-
hne niektorých výborníkov ku tomu, aby navrhovali istý systém vo
vydávaní podielových kníh. Dr. Štefan Kmeť žiada, aby „Spolok
apologetické spisy, ako aj zovrubné vysvetlenie pospolitého ľudu
sa týkajúcich zákonov a podanie rady v záležitostiach sociálnych
vydával“ Kollár prejavuje ochotu Spolku, ale sa žaluje, že ru-
kopisov niet. Nato *dr. Ľudovít Okánik* v krásnej reči podáva val-
nému shromazdeniu spisovateľský program. Hovorí, že zbadal, že
predtým bolo v kňazoch viac zaujatosti a ohňa, ale tento vyha-
sína. On vie, že máme znamenité sily, len treba im dať iniciatívu,
a je presvedčený, že to môže iba Spolok urobiť. Mieni, že netreba
sa spoliehať na literárny odbor, ale kto chce pracovať, nech pra-
cuje. Prvý krok ku povzbudeniu literárnej činnosti zauzmiel si
urobiť sám, a pri nahodilej sa príležitosti sossbieral 400 korún, kto-
ré sú určené na odmenu najlepších literárnych prác po 100—100
korún, na ktoré má Spolok vypísať súbeh so srokom 1. mája. Pred-
mety súbehu: 1. Zlé následky alkoholizmu, 2. Sociáldemokracia a
náboženstvo, 3. Ako má vyzeráť naša dedina, 4. Divadelný kus
zo života ľudu slovenského.“²⁾

Na súbeh došli znamenité práce, ktoré boli aj dané za po-
dielu členstvu. Nakoľko Kollár nemohol bývať v Spolku, prijal sa
návrh Andreja Hlinku a Ferdiša Jurigu, aby sa požiadal niektorý
slovenský kňaz, ktorý by Spolkovu agendu viedol a dôkladne do-
zoroval v jeho úradovniach. Potrebný bol kňaz, ktorý celý svoj
čas venuje Spolku. Prijal sa návrh Andreja Hlinku, aby valné
shromazdenie sa neodbyvalo vždy v Trnave, ale každý rok na
inom mieste Slovenska, lebo takto o niekoľko rokov celé Sloven-
sko môže poznať Spolok z jeho činnosti. Žiada, aby budúce valné
shromazdenie bolo v Ružomberku. Juriga nalieha, aby správa po-
žiadala biskupský sbor, žeby sa valných shromazdení zúčastňoval
a Spolok svojim veriacim odporúchal.

¹⁾ Zápisnica valného shromazdenia 31. aug. 1910.

²⁾ Zápisnica valného shromazdenia 30. aug. 1911. — Mená veľkoduš-
ných darcov: *Ignác Šohajda*, farár 200 korún, *Pavel Blaho* farár 100 korún,
Karol Nečesálek farár 50 korún, *dr. Pavel Žiška* 50 korún.

V týchto rokoch sa začína už javiť akési odstrkovanie Martina Kollára, ktorý znechutený útokmi výboru na jeho osobu, temer na každom výborovom zasadnutí sa vzdáva správcovstva. Poukazuje na to, že niektorí výborníci žiadajú od neho nemožnosti. Spolok nie je ešte vyvinutý natoľko, žeby vedel vyhovieť všetkým požiadavkám slovenského katolicizmu. Pritom je napádaný a bojkotovaný so strán Slovákom neprajných, a ľahko by sa mohlo stať, keby hlbšie zasahoval do národnej veci, že by ho pred zánikom ani jeho biskupskí ochrancovia neobránili.¹⁾

Týmto spôsobom sa vytvorily vo výbore dve strany. Staršia generácia bola za mienkou Kollárovou. Boli to najmä: Veselovský s trnavskými výborníkmi a s Osvaldom. Mladšia generácia bola za to, aby prišli do Spolku nové sily, ktoré by z neho vytvorily veľký knihtlačiarsky a literárny podnik, ktorý by zodpovedal moderným časom. Tento odboj viedli Hlinka a Juriga. Na valnom shromaždení r. 1912 vytýka Hlinka správe, že Spolok upáda na členoch a na odpredaji kníh, a keď aj nie smrť, ale zaostávanie sa javí v Spolku, preto je potrebná náprava v tom smere, aby správca býval v Spolku, keď to ale urobiť nemôže, nech odstúpi. Kollár sa obraňuje tým, že „výsledok by pri Spolku bol zaiste skvelejší, keby výborníci šli na ruku správe, lebo výbor je na to, aby podporoval správu. Ale u nás mnohí p. výborníci nakopením svojich nerozmyslených návrhov, svojím ustavičným upodopzrievaním obťažujú účinkovanie správy, roztrpčujú jej postavenie, čo všetko padá na úkor samého Spolku.“²⁾

Tieto dva smery sa ukazovali už aj na vonok, a na valnom shromaždení 1912, ktoré i proti rozhodnutiu predošlého valného shromaždenia a výborých zasadnutí, sa vydržiavalo v Trnave a nie v Ružomberku, dobyl sa nový smer svojho víťazstva. Na návrh Andreja Hlinku zvolený bol *Marian Blaha*, pápežský komorník, kňaz biskupstva spišského, za hlavného jednatela s tým, že bude bývať v Spolku.³⁾

¹⁾ Nedoručovala sa korespondencia Spolku na čas preto, lebo adresu nepísali korespondenti maďarsky, ale slovensky: Trnava. A preto listy a zásielky niekedy cez týždeň a mesiace blúdily po Uhorsku. — Kollár na valnom shromaždení 31. aug. 1911. Viď súčasnú zápisnicu.

²⁾ Zápisnica výboru 9. mája 1912.

³⁾ Noviny *Nagyszombat és vidéke*, r. VII., č. 35, str. 4 pod titulom: „A pápai kamarás úr“, napádajú túto voľbu takto: „S pohoršením pozoruje vlastenecká, verejná každého vierovyznania veci, ktoré sa v Spolku Sv. Vojtecha robia. Dnes sa stáva tento spolok jaskyňou najobškurnejších a najnebezpečnejších štváčov (népboldítók). V kuchyni tejto jaskyne varia jed na otrávenie vlasteneckých citov takí ľudia, ktorí sú exponentmi slovianskeho komitету, smerujúceho na zničenie monarchie. Z priazne Hlin-

V takýchto pomeroch sa zadržalo valné shromaždenie Spolku r. 1913, ktorému predsedal Fr. R. Osvald. Na toto shromaždenie sa dostavili do mestskej strelnice miestni maďarskí profesori a štátni úradníci, ktorí složiac len jednu desatinu členského vkladu, vydávali sa za členov Spolku a domáhali sa slova na valnom shromaždení. Škoda, že sa nenapísala zápisnica tohoto valného shromaždenia, z ktorej by sme vedeli posúdiť hodnoverný jeho priebeh. Zo *Slovenských Ľudových Novín*, z miestnych maďarských novín *Nagyszombati Hetilap* a *Nagyszombat és vidéke* a podľa rozpomienky prítomných výborníkov valné shromaždenie sa odbavovalo takto: Na strane Kollárovej bol Osvald a Donoval a celý úradný aparát trnavský. Prítomnosť a vyzývavosť maďarských úradníkov a profesorov dráždila slovenských národovcov, načo nastal krik, z ktorého povstala priamo vzburá.¹⁾ Kollár referuje, že sa za posledný rok prihlásilo do Spolku 2215 nových členov a že zásluhy okolo prekladu Písma Svätého majú Ján Donoval a Fr. R. Osvald. Z kandidátky nového výboru bol vynechaný Hlinka, ktorého členstvo vo výbore odôvodňuje Jozef Buday tým, že preložil značnú časť Písma Svätého. Ku návrhu sa pripojuje Juriga a *Andrej Čvinček*. Nato nastane krik a vo všeobecnom zmätku vidiac predseda, že si nevie dať rady, rozpustí shromaždenie. Dostavili sa policajti a žandári a násilným spôsobom vytískali prítomných z miestnosti.²⁾

Po tomto valnom shromaždení až do r. 1917 valné shromaždenie členstva sa ani nesvolalo a vyjmúc dvoch zasadnutí, nesvolanej zvolený pápežský komorník bude sa pohybovať v tom rámci, ktorý mu určila rusofilská banda.“

¹⁾ Večer pred valným shromaždením bolo výborové zasadnutie, ktoré už bolo veľmi búrlivé. Donoval zazlieval *Slovenským Ľudovým Novinám*, že napádaním správy Spolku ohrozuje sa sám Spolok a podkopáva sa jeho vážnosť. Osvald spomína: „Celý rad rokov chodím na výborové zasadnutia Spolku, sledujem jeho dejiny, ale nepamätám sa, žeby na týchto také svady boli bývaly, ako sa to v posledných časoch deje. Kritizovali sme, ale sme sa nevadili a mali sme neraz príčinu, no, nevadili sme sa a s Božou pomocou sme obstáli. Spolok môže sa jedine tichou prácou udržať, bo to je tá najdokonalejšia práca!“ Kollár hovorí, že pre voľbu Mariana Blahu je proti Spolku zavedené vyšetrovanie a preto mu písal, aby neprišiel do Spolku, kým sa vyšetrovanie neprevedie. Zasadnutie sa končilo takto: „Nato padly so strany výborníkov poznámky rôznych náhľadov a nedorozumením vzniklo rozhorčenie a búrlivý rozruch, načo predseda výborové zasadnutie uzavrel.“ — Zápisnica výboru 3. sept. 1913.

²⁾ Maďarské *Nagyszombat és vidéke*, č. 37. VII. r. opisujúc priebeh shromaždenia, poznamenáva: „Po rozpustení valného shromaždenia išli panslávi do hotela „Alžbety“, ale polícia bola na pozore, aby Jurigovci neriadili nové shromaždenie... Veľa ľudí nasháňali na tento deň do Trnavy, aby previedli svoje plány, ale ich chytráctvo sa zmarilo na svedomitej pohotovosti vedúcich kruhov.“

lával sa ani výbor. Podnet na sjednotenie všetkých Slovákov-katolíkov pri Spolku a na svolanie valného zhromaždenia členstva po štvorročnej prestávke dala storočná spomienka narodenia dr. Andreja Radlinského zakladateľa Spolku, ktorému bolo valné zhromaždenie venované. Na skromne navštívenom valnom zhromaždení spomína Hlinka, že 8. júla dali pamätnú tabuľu na rodný dom Radlinského v Dolnom Kubíne, a navrhuje, aby Spolok na svojom dvore postavil pomník Radlinskému, a na tento cieľ skladá 100 korún. Prítomní tento návrh prijali. Správca Kollár udáva, že má Spolok 34.049 členov.

Svetová vojna zastavila Spolok v jeho vývoji. Kollár sa žaluje, že Spolok nedostáva potrebný papier na vydávanie kalendára a učebníc a preto okrem kalendára iný podiel členstvu dať nemôže. „Ujmu túto vynahradíme údom Spolku, až Boh dá dožiť lepších časov.“ Spomína, že Spolok musel upísať svoje vklady na štátnu pôžičku a že treba uvažovať na zmene stanov, lebo hodnota peňazí klesá a Spolok za raz navždy zaplatených 20 korún nemôže dať členom podiele.

Hlavný jednatel' Spolku, Marian Blaha i s úradníctvom Spolkovým za vojny, keď vzrast nového členstva mohol byť primalý, usporiadal vnútorný život Spolkov, zostavil presný výkaz jeho členov a túto prácu so svojimi pomocníkmi konal z čistého oduševnenia za vec. Finančné pomery v Spolku boli smutné a preto ani úradníctvo nemohlo dostávať povyšovanie platu, ako si to stále znehodnocovanie peňazí vyžadovalo. Výživa úradníctva a výroba kníh vo vojne stála 10—15 ráz toľko, ako pred vojnou, a Spolok nemal značnejších príjmov, lebo staré zásoby kníh sa minuly a do nových kníh bolo treba vložiť veľký kapitál, ktorého nemal. Tak na r. 1919 členstvo už ani kalendára, ani podielových kníh nedostalo. Boly to príznaky toho, že Spolok stojí pred zánikom.

Členstvu ťažko padol tento osud, ktorý na Spolok uvalila svetová vojna, lebo za posledných 20 rokov, za správcovstva Kollárovho také podiele dával Spolok, že slovenskí katolíci boli naň hrdí.¹⁾

¹⁾ Za správcovstva Kollárovho od r. 1903—1919. Spolok dal svojmu členstvu tieto podiele: Mravná čítanka od sv. XII.—XIX., Kalendár Pútnik svätovojtešský od 1903—1918, Život Ježiša Krista I.—II.—III. sv., Päť hodín pred velebnou Sviatosťou oltárnou, Traja mučeníci košíckí, Život Panny Marie, Výklad sv. omše, Obeta omše sv., Ukrižované milosrdenstvo, Len jedno je potrebné, Kvety s kríža, ľudový katechizmus 3 sv., Goffincho poučná kniha, Bratia, striezliví buďte, Človek a hviezdy, Svätý Peter v Ríme, Na východe, Zábavná čítanka: Začo sa ľudia súdia, Rozprávka z Poľany, Láska, Čierni a čer-

V týchto ťažkých časoch stihla Spolok veľká rana odumretím jeho správcu Martina Kollára.¹⁾ Následkom zmenených pomerov štátnych, utvorením sa česko-slovenskej republiky, ukázať sa mal život nový na Slovensku a prajnejšie výhľady pre slovenských katolíkov. Spolkov hlavný jednatel Marian Blaha bol povolaný na mierovú konferenciu v Paríži. Preto opustil Spolok, ktorý mal teraz už len jedného úradníka v osobe jeho tajomníka, Františka Urbánka. Výborové zasadnutia vypisujú súbegy na miesto správcu. Z prišlých uchádzačov r. 1919 zvolený je *Ján Damborský*, ktorý sa však čoskoro zaďakuje a z hlásivších sa na nový súbeh, zvolený je *Rupko Rehák*, ktorý sa tiež zrieka správcovstva. Po týchto skúsenostiach nie div, že sa ozývajú hlasy jak na výborových, tak na valných shromaždeniach, že Spolok udržať nemožno a na ochranu slovenského katolicizmu nech sa tvoria životaschopnejšie podniky nie na podklade členstva, ale na podklade účastinárskom. Výborové zasadnutia v r. 1919 odhlasujú založenie účastinárskej spoločnosti kníhtlačiarskej a vydavateľskej, do ktorej by sa mal vteľiť sklad kníh nášho Spolku. Táto účastinárska spoločnosť by mala slúžiť katolíckej tlači na slovenskom západe, kým slovenský stred a východ zásobuje katolíckymi knihami slovenskými účastinárska a vydavateľská spoločnosť Lev v Ružomberku.

No, vďaka výborníkom: Osvaldovi, Donovalovi, Andrejovi Cvinčekomu, dr. Žiškovu a dr. Kmeťkovi, že pri tomto rozpadúvaní Spolku pokusili sa o jeho záchranu vypracovaním nových stanov a tak pretiahli jeho život až do zvolenia novej, riadnej správy. Drom Karolom Kmeťkom zostavené nové stanovy prijíma valné shromaždenie dňa 1. okt. 1919. V smysle týchto stanov Spolkoví členovia musia obnoviť svoje raz navždy zaplatené členské príspevky, ináč prestávajú byť členmi Spolkovými a nemôžu mať nároky na podielové knihy. Avšak i pri tom, že prvý podiel po prevrate, kalendár Pútnik svätovojtešský na r. 1920 bol rozposlaný všetkým členom s výzvou, aby svoje členovské obnovili, a hoci nové stanovy boli vytlačené v tomto podiele, zo starých členov iba 1200 prijalo tieto stanovy, ostatní sa o to nestarali, alebo svoje členovské obnoviť nechceli. Správu dočasne viesť bol

vení, Poďme za ním, Obrázky z hôr, Keď sa panstvo mení, Cti otca i matku svoju, Písmo Sväté: Nový Zákon dva sošity a zo Starého Zákona 1 sošit, Včelár, Oštep a meč, O tlači, Sociáldemokracia a náboženstvo, O vzdelanosti. Spolu 47 podielov. Od založenia Spolku 121 podielov.

¹⁾ Narodil sa v Čároch 13. okt. 1853. Študoval v Baňskej Bystrici, v Levoči, v Bratislave, v Trnave, v Skalici, v Nitre, vo Vacove a v Jágri; teológiu v Baňskej Bystrici a v Ostrihome. Za kňaza vysvätený 20. júna 1879. Kaplánom bol v Suhej, v Dolnej Krupej, farárom v Biksarde a v Nádaši. — Na-

poverený *Ján Vanák*, a svoju ochraňujúcu ruku držal nad Spolkom jeho čestný predseda, staručký Fr. R. Osvald, lebo predseda Štefan Bezák sa zriekol predsedníctva.

Žili sme časy štátneho prevratu, národného oduševnenia, a slovenskí katolíci-národovci všetky svoje sily venovali konsolidácii nového útvaru štátneho. Spolok v prvom školskom roku našej republiky vyprázdnil zásobu svojich učebníc, ktoré vo väčšine rozposlal darom, aby sa z týchto jediných učebníc slovenských vyučovalo, kým sa nový štát zariadi na to, aby vydal nové, dokonalejšie. Všetku myseľ slovenských národovcov obrátil na seba nový útvar štátny, a keďže už pri jeho základoch sa javily rozličné spôsoby spravovania jeho občanov, donútení boli slovenskí katolíci na obranu viery, mravov, všetky sily soskupovať. Boj za právo katolíctva a národa a za hospodárske a sociálne povznesenie Slovenska, odbýval sa na poli politického stranníctva. Tieto časy neboly prajné pre vývoj kultúrny a preto o starého bojovníka slovenského katolíctva, o náš Spolok sa vážne nik nestaral, a keď sa staručký Osvald rozplakal nad osudom Spolkovým, nenašiel porozumenia, lebo ho ubili dôvodmi, že dnes treba inými spôsobmi bojovať za tie práva, za ktoré bojoval Spolok od svojho založenia. Nedivme sa preto, že 50 ročné jubileum Spolku nemalo temer nijakej ozveny a že jubilarne valné zhromaždenie 14. sept. 1921 nezachytilo vďačnosť nášho verejného života k Spolku v takej miere, ako si to Spolok zaslúžil. Po krásnych spomienkach na 50 ročný Spolok, odznelých v rečiach dra Pavla Žišku, dra Ferdiša Jurigu, tajomníka Urbánka, Franka Kabinu a Osvalda so žiaľom čítame zprávu dočasnej správy o tom, že v tomto jubilejnom roku len 277 nových členov pristúpilo a že nebyť americkej pomoci Spolok z nedostatkov finančných by sa musel na tomto zhromaždení rozpustiť. Scrantonskí Slováci, na čele s *Rev. Jozefom Dulikom* poslali Spolku do 279 tisíc korún, ktorými zakupujú temer polovicu skladu Spolkových kníh, a predsedajúci Osvald hlásil, že mu poslal *Rev. Pavel Lisický* sbierku na podporu Spolku v sume 51 tisíc korún, a *Martin Kollár* poručil Spolku 2000 korún a svoju knižnicu. Nebyť tejto americkej podpory, Spolok v časoch revolučných pri takej malej zaujatosti nášho verejného života katolíckeho oň, nebol by sa udržal.

písal a sám vydal veľa kníh slovenských a od r. 1880—1904 redigoval a vydával *Katolícke Noviny*. O Spolok Sv. Vojtecha má po Radlinskom najväčšie zásluhy. R. 1923 za spoluúčasti obce Nádaš a trnavského okresu dal i Spolok krásny náhrobník na nádašskom cintoríne a na jeho rodnom dome v 1930 v Čároch odhalil mu pamätnú tabuľu. — Jeho životopis vid': *Kalendár Pútnik svätovojtešský* na r. 1921 a časopis *Pútnik*, 1923, č. novembrové a *Kúh* Buditelia župy Bratislavskej.

Zivot v Spolku od prevratu

I.

*Nová správa. — Ťažké pomery. Nové stanový. — Kníhtlačiareň.
— Americká misia.*

Dňa 4. nov. 1920 na mimoriadnom valnom shromaždení bola zvolená nová správa Spolkova; predseda: Andrej Illinka, podpredseda: *Karol Nečesálek* a správca: *Ján Pöstényi* kaplán žilinský s tým, že sa musí presťahovať do Spolku.¹⁾

Na novú správu čakala ťažká úloha. Išlo vlastne o to, či Spolok zavrieť, alebo či ho postaviť na nový základ, dnešným časom primeraný. Za posledné dva roky náš búrlivý život verejný vôbec nepocítil, že Spolok žije. Vznikajú nové organizácie, ktoré sa utvárajú pre mravnú výchovu a na obranu napadnutého katolíctva. Organizovala sa katol. mládež v *Orle*, v *Omladine*, organizovali sa katol. ženy vo svojej *Jednote*, a svoju kultúrnu činnosť prevádzali vydávaním časopisov, prednáškami, a v tomto ich úsilí ich podporoval kníhvydavateľský spolok účastinársky *Leo* v Ružomberku.²⁾ Katolícke kňazstvo sa začalo sosskupovať okolo politiky a podporovalo časopis *Slováka*. Temer celá pozornosť katolíckeho života verejného bola sústredovaná v politike, lebo vyšlo heslo shora: Katolíci, to bude vaše, čo si vydobyjete. A keďže slovenskí katolíci si vlastne nemali čoho vydobýjať, lebo svoje pozície vo

¹⁾ Výborníkmi boli: Dr. Jozef Buday, Andrej Cvinček, Karol Medvecký, Jozef Sučan, dr. Eugen Filkorn, dr. Karol Kmeťko, dr. Ferdinand Juriga, dr. Pavel Žiška, Ignác Grebáč, Štefan Čavara, Matúš Čapkovič, Ján Klčovanský, Jozef Lazík, Michal Majerník, Konštantín Országh, Michal Bránický, Karol Bielek, Ján Gajdoš, Jozef Hajduk, Cyprian Bohunický, dr. Karol Krémery st. Náhradníkmi boli: Karol Žeko, Ján Vojtaššák, dr. Herman Herold, dr. Gejza Behák, Jozef Seidl. Títo boli zvolení ešte na riadnom valnom shromaždení 14. sept. 1920.

²⁾ Jednotu Katolíckych Žien založil dr. Eugen Filkorn r. 1920. Orol bol založený r. 1919 Augustínom Raškom a Jánom Válekcom so spolupracovníkmi: Andrej Marsina, Ignác Grebáč-Orlov, a jeho úradný časopis Tatranský Orol redigoval Ján Pöstényi (J. P. Kysucký). — Omladinu na Slovensku založil Michal Bubnič so spolupracovníkmi Aleksander Šindelár, Vojtech Žilinčan.

verejnej mienke mali ešte starými zákonmi uhorskými zabezpečené, išlo o to, aby sa tieto katolícke pozície v zákonodarnom sbore uhájili. A tento boj uhájenia si svojich práv, donútení boli viesť na poli politiky.¹⁾ Od prevratu sme nepocítili oddychu, pokoja, lebo kým každá složka národa bola shora obhajovaná, ako pre usporiadanie štátu potrebná, my sme boli vyhodení za korisť každému, aby nás obral o práva. Naše staré katolícke ľudové školy, ktoré držali front proti maďarizácii, staly sa terčom útokov novomódneho pokrokárstva. Každý bol cenný novému štátu, kto sa nepriznával za katolíka. Nehľadelo sa s dôverou na Slováka-katolíka, a vyhadzovalo sa nám na oči: Kde sme boli pred prevratom? V celom aparáte nového štátu prevládal iba jeden

¹⁾ Nakoľko politické vymáhanie práv katolíckych nemalo jednotného spôsobu, ale vytváraly sa rozličné strany, nastal boj medzi slovenskými katolíkmi o spôsoboch politického boja a tento šiel niekedy až do krajnosti. Vlny tohoto boja pociťoval Spolok vo vládnych kruhoch a doma na valných zhromaždeniach. — Prirodzené je, že sa katolícka kultúra nemôže riadiť podľa politických strán, ktoré nemajú trvalého významu, ako kultúra, že sú nahodilé, alebo podľa pomerov menlivé, kým kultúra má svoj trvalý význam, svoj dejinný vývoj a svoje zásady, ktoré nestrpia kompromisu. Spolok už 50 rokov jestvoval, mal svoje členstvo, a potom prišla strannícka politika, ktorá zachytávala ľudí. Člen Spolku sa chytal tej či okej strany, podľa toho, ktorá mu viac sľubovala, alebo jeho životným pomerom zodpovedala. Cieľom Spolku je vychovávať a udržať katolícku kultúru slovenskú, budovať pevné charaktery katolíckeho a národného presvedčenia a tých, ktorí politicko-stranníckym príslušenstvom chcú si svoje živobytie uľahčiť, držať aspoň v katolíckom a mravnom živote, aby nepodľahli bezbožným a nemravným smerom rozličných politických strán. Isté je, že katolíci sa rozbili, a ani tí nie sú jednotní, ktorí za základ svojej politickej strany považujú katolicizmus. Tak sa rozvíril presmutný boj medzi katolíkmi a — žiaľbohu — i medzi kňazmi, a svoje osobné ostrie donášal i na naše valné zhromaždenia a do Spolku. *Slovenský Národ* r. II. č. 12, z r. 1926 v článku: „Majte svedomie, ľudia! A nebite sa vo svätostánku!“ — píše, že týmto svätostánkom je náš Spolok. Nesmieme doň zanášať uličný prach, egoizmus, stranníckosť a tomu podobné iné tmavé škvrny života. Nesmieme dopustiť, aby sa stal odbočkou politickej strany a povyhadzovali sa z neho všetci ostatní. Spolok nesmie byť bojišťom politických strán a ani predmetom pomsty. Za chyby, ktoré sa vylučovaním politikov-neľudákov robily, nemožno trestať Spolok. Veď práve tento Spolok je to jediné, čo patrilo celému národu, a čo znamenalo kus ideálnej a celonarodnej práce. Nikomu a ničomu nemôže ďakovať toľko národ, ako tomuto Spolku. Nebyť Spolku, Boh vie, čo by už bolo bývalo s nami. „A keď sa chce niekto na Hlinkovi za jeho prechmaty pomstiť, nechže dokáže so svojou horlivosťou, prácou a obetivosťou, že je väčším dobrodincom toho Spolku, než tí ostatní, ktorých ta napechal do jeho výboru Hlinka. A preto nie bojkotovať, ale čím väčšími by bolo treba napomáhať Spolok... Vie-li to dokázať niekto lepšie a horlivejšie, než výborníci Hlinkovi, tak ten dokázal, že Hlinka nemal pravdu. Ale ak Hlinkom vyhodení výborníci vedia len bojkotovať a truc robiť, dokážu iba to, že ani oni nič nie sú lepší od Hlinku!“ — Pri Spolku by sme mali všetci katolíci slovenskí pracovať bez rozdielu na politicko-strannícku príslušnosť. Aspoň v tomto dedičtve našich otcov by sme sa mali spájať, keď chceme dobre národu.

spôsob štátnickej múdrosti, spravovania občanov. Bol to spôsob prehnaného pokrokárčenia, obnoveného husitizmu bez viery s čím-rym veľkočeským nacionalizmom, ktorý pohrdal všetkými inými zásadami, ktorými sa cez stá- a stáročia riadily vzdelané národy. Odsúdil Rím, bolo heslom vedúcich nášho mladého štátu. Katolícka kultúra slovenská, ukazujúca sa najmä v ľudovýchove, bola trňom v očiach českého pokrokárstva. A slovenský kňaz, ktorý sa pri prevrate na veľa miestach exponoval za nový štát, tíšil vojnou rozbúrené obecnstvo a zakladal Slovenské Národné Rady, bol úmyselne odstrkávaný z verejného života slovenského. Márne boli zásluhy katolíkov či v legiách, či pred prevratom, neuznávaly sa preto, lebo katolíci sú klerikáli a tak musia byť vraj nepriateľmi nového štátu. My sme sa nevedeli ničím zavďačiť novej ére v túžobne očakávanej slobode národa, žeby nám to bola Praha aspoň uznala. Tak sme ostali odkázaní na seba: obrániť si vlastnými silami, čo sa len obrániť dá.

Pred prevratom sme nemali stredných škôl, nehovoriac o vysokých školách, a tak nemohol mať národ svojej inteligencie. Z učenej vrstvy, v kňazstve sa našlo najviac národovcov, ktorí asi všetci boli sskupení v Spolku Sv. Vojtecha.

Po prevrate ani títo sa nemohli venovať Spolku, lebo ich povolal verejný život do ostrého boja proti lživému pokrokárstvu, ktoré národ až do krvi urážalo, šliapuc mravy a cit viery. Veľkomestské uľičníctva z úst kadejakých nedoukov a mudrlantov, išly zaplavovať naše tiché a pokojamilovné mestá a dediny, hlásajúc im hriech za etnosť. Kým iní prípadné zásluhy svojich otcov a praotcov pred prevratom si zamieňali na drobno a robili si z toho kapitál, katolícki národovci ostali s ľudom a zuášali s ním krivdy a utrpenia za vieru a mravy. V tomto vírware, kde sa slovenskí katolíci ťažko obraňovali, lebo boli so všetkých strán napádaní, ani sa nemohol vytvoriť nejaký pozitívny program do budúcnosti. Pre kultúrny vývoj boli tieto pomery priamo nemožné.

Kým Spolok v prvých mesiacoch prevratu bol považovaný za dobrý, keď jeho jednatelia po celom Slovensku sa za prevrat oduševňovali, a zasa dobré boli jeho učebnice, aby ich nová vláda po školách rozdávala, po utíchnutí prevratovej horúčky bol náš Spolok i so svojou 50 ročnou minulosťou podceňovaný, posmeškovaný a českými redaktoríkmi za mizerný obchod knižný považovaný, a jeho vydania za národ ohlupujúce knihy vyhlasované. Museli sme sa dožiť hanby, že pomenovanie ulice, v ktorej si Spolok po toľkých bojoch s Maďarmi predsa len zadovážil vlastný domov, na trnavskom mestskom dome nebolo prijaté, lebo

páni pokrokári českí Radlinského alebo Jána Hollého nepovažovali za súcich, aby ich mená nosila táto ulica.¹⁾ Takéto počínanie im sa dalo odôvodniť nevedomosťou, čomu však ťažko veriť. Mať to svoju príčinu inde. Naša sloboda pri zrodení dostala dve okovy. Jednou ju sputalo slobodnomurárstvo, druhou marxizmus. A n sme sa sblížovali s Čechmi cez Velehrad a budovali dušu národ ideou sv. Cyrila a Metoda.

Nuž, v takýchto pomeroch mala nová správa na moderných základoch budovať katolícky a slovenský Spolok Sv. Vojtech. Sotva zaujal správca svoje miesto v Spolku, prešiel radostne chýr celým Slovenskom, že máme z dobrodenia Sv. Stolice nových troch biskupov,²⁾ ktorí vyšli z našej krvi, z nášho boja, z činnosti Spolku Sv. Vojtecha. Keď niekto sa radoval z tej duše úprimnej, bol to Spolok Sv. Vojtecha, ktorý videl v nich svoju chlúbu, svoju záštitu a svoj program. Za svojho 50 ročného jestvovania nevidel Spolok na svojich shromaždeniach veľkňaza a arcipastiera, a tera milosť Božia nám ich dáva razom až troch. Ich vzácne odpovede na pozdrav Spolku, starého to mučeníka a bojovníka za vec katolícku a slovenskú, sú najcennejšími riadkami v Spolkovom archíve. Chcú sa mu venovať, lebo ním dostávajú ich veriaci ľud a kňazstvo slová sv. Evanjelia, nauku Cirkvi a tú zbraň Krista.

¹⁾ Spolok dňa 7. nov. 1924 sa obrátil na mestskú radu v Trnave, aby tri ulice pomenovala menami troch národných buditeľov, pôsobiacich v Trnave: ulicu Halenársku na Bernolákovu, Divadelnú na Radlinského, Chlebový rýnec na námestie Martina Kollára. Táto žiadosť bola zamietnutá, a rozpísal sa o n trnavský týždenník *Nové Slovensko*, r. II. č. 6. str. 5. takto: „Po viac alsesť ročnom trvaní Československa dospeli sme teda už tam, že katolícky spolok chce aj od najstarších dôb jestvujúce názvy ulíc, v ktorých má svoj dotlačiarňu a obchod, premeniť. A sú to práve tie ulice, ktoré boli vždy slovenské. Či je azda papiernický obchod Spolku Sv. Vojtecha pre Trnavu významnejší, ako už 100 ročné divadlo? Není to milou pamiatkou pre Trnavu, v Halenárskej ulici predávali chýrečné slovenské halenky? A nie sú ešte dntv Trnave ľudia, ktorí sa pamätajú na veľké seredské chleby, ktoré sa predávaly na Chlebovom rýnku?! Bolo to veľmi správne, že zastupiteľský sbortento návrh neprijal.“ — Spolkov časopis *Pútnik*, r. XVI. č. 2. odpovedá tým novinám takto: „Na toto shanobenie pamiatky Bernoláka, Radlinského a ich podceňovanie len toľko poznamenávame, že jak p. redaktor, tak celý jestáb sjedli už toľko slovenského chleba, že by mohli vedieť: kto boli tejzemi Bernolák, Radlinský a Kollár. Iste urobili za národ a za slovenskú myšlienku viac, ako Sokoli, ktorí tu dostali ulicu. Od takýchto ľudí môžeme ešte i to, v kultúrnom svete nevidaného očakávať, že jedného dňa na „historickú pamiatku“ dostane ulica Trnavy meno po Jánovi Žiškovi, ktorého voje vytrabovaly ju, vypálili a zničili.“ — Na valnom shromaždení Spolku, vydržiavanom v šťastíne, člen výboru dr. Ferdiš Juriga ostro protestoval proti takým počínaniam ľudí, ktorí zhanobujú pamiatku našich národovcov.

²⁾ Marian Blaha baňskobystrický, dr. Karol Kmeľko nitriansky, Ján Votlašák spišský. Na ich vysviacke dňa 13. febr. 1921 zúčastnil sa deputatív i náš Spolok.

vého ovčína. o ktorej hovorí pápež *Pius X.*, že márne sú kostoly, márne školy, kláštory, keď nebudeme mať tejto zbrane, všetko ztratíme. A touto zbraňou je katolícka tlač.

Prvým krokom činnosti novej správy bolo, zostaviť nové stanov, ktoré by zodpovedali čo do povinnosti Spolku k svojmu členstvu, novým pomerom hospodárskym. Za členský, pred vojnou raz navždy zaplatený príspevok nebolo možné dať podiele, to uznal každý. A keďže hodnota peňazí sa stále menila a nebola v rovnom pomere so skutočnou hodnotou tovaru, treba bolo nové stanov pozmeniť v tom smysle, aby sa staré členovské pretvorilo na členskú základinu, a noví členovia pri prihlásení tiež zaplatili Kčs 20.— na túto základinu s tým, že jej úroky sa budú obracať na podielové knihy pre členov, ktorí nabudúce platia riadny ročný príspevok členský, výšku ktorého určí vždy valné zhromaždenie. Tento členský príspevok činí ročne i nateraz 5 Kčs.¹⁾ Tieto stanov ale neprijalo celé členstvo, lebo hodná tretina starého členstva predprevratového nové členské príspevky neplatila a o podiele sa ani nehlasila. Týchto vedíme v kartotéke jako nezvestných a vyzývame ich, aby sa k nám vrátili. Podarilo sa správe rozpredať značnú časť skladu starých kníh, a takto utržené peniaze, ktoré boli doplnené šľachetnou podporou *Sdruženia Katolíkov v Amerike*, dali sa do vydania nových kníh.

Prve tri roky poprevratové idú v znamení budovania odborových organizácií. Slovenskí katolíci sa vyčerpávajú v obetavosti na politickú tlač, na politické strany a na nové, sriaďujúce sa stanovské a kultúrne organizácie. Spolok, aby si zachoval prvenstvo katolíckej kultúry slovenskej, ktorá mu jak podľa svojich stanov, tak i podľa jeho tradície patrí, na vybudovanie svojho povolania, zodpovedajúceho dnešným pomerom, nemohol posbierať potrebnú pomoc z obetavosti malého slovenského národa katolíckeho, ktorý i tak bol vyčerpávaný na rozličné smery nášho katolíckeho boja. No, čo z Boha, nezahynie. Všetko vediaci Riaditeľ osudu národov napomáha vždy vo vhodnom čase šľachetné úsilie, a pomohol i nášmu Spolku. Americká svojej, ktorá za vojny veľkodušné obete prinášala za slobodu svojej kolísky pod Tatrami, hoci dosť vyčerpaná svojou štedrosťou, ponúka pomoc nášmu Spolku. Sdruženie Slovenských Katolíkov v Amerike so svojim predsedom *Klementom Hrtánkom*, s horlivým tajomníkom *Rev. Štefanom Kočisom* a znamenitým výborom: *Rev. Ján Liščínsky*, *Rev. Jozef*

¹⁾ Prvá podielová kniha po prevrate bola: J. P. Kysucký: *Pamätná kniha vyspiackych slovenských biskupov*.

Zalibera, Rev. *Ján Krišpínsky*, a s ostatnými svojimi činiteľmi, preberá na seba hlavné jednatelstvo nášho Spolku pre Ameriku a v svojom orgáne *Dobrý Pastier* sa rozpisuje o ňom, volajúc zámorských bratov na pomoc. Sbiera *Fond sv. Cyrila a Metoda*,¹⁾ ktorý sa uloží v Spolku na vydávanie katolíckych učebníc slovenských a vierobránných kníh. Toto oduševnenie amerických Slovákov dodáva novej správe chuti a nádeje na vybudovanie Spolku v takých rozmeroch, ktoré musí mať v dnešných časoch kultúrnu úroveň nášho života.

Ako ranná zora sa pretíska cez šero odstupujúcej noci a svojimi lúčmi a teplotou preráža hmly, vytvorené dýchaním žijúcej prírody, tak sa prediera náš Spolok cez rozličné barikády nášho politickými, bezbožnými, stavovskými smermi rozkúskovaného a rozoštvaného života verejného. Za príkladom Kristových slov „Učte sa odo mňa, ktorý som tichý a pokorného srdca“, vyhľadáva každého Slováka-katolíka, bez ohľadu na to, kde je organizovaný politicky, kde je príslušný stavovsky, a svojimi podielmi i novými knihami v tichosti seje, alebo pestuje zrno nauky Kristovej a rozecuje lásku k národu slovenskému a úctu ku novému útvaru štátnemu. Presviedča, dokazuje, obraňuje a získava. Čo ústa rozoštvávajú triednou nenávisťou, svojimi knihami sjednocuje v láske Kristovej...

Spolok vychádza z Trnavy a usporaduje veľkolepé valné zhromaždenia svojho členstva tým cieľom, aby nielen dediny, ale i mestá poznaly jeho kultúrny význam. Tak r. 1921 zadržiava sa valné zhromaždenie v Trenčíne v prítomnosti niekoľko tisícového členstva a veľkého zástupu ľudí. Na tomto zhromaždení je volený po odstúpení Františka Urbánka²⁾ dr. *Juraj Hodál* kaplán žilinský.

¹⁾ O Fonde sv. Cyrila a Metoda na výborovom zasadnutí dňa 21. nov. 1921 „Msgr. Hlinka oznamuje, že väčší obnos prišiel z Ameriky, asíce na ndp. biskupa Kmečka Kčs 100.000.—, na ndp. biskupa Blahu Kčs 100.000.—, na ndp. biskupa Vojtaššáka Kčs 100.000.— a na msgr. Hlinku Kčs 100.000.—, ktorý obnos bol po spoločnej porade pod názvom „Fond cyrilo-metodský“ v účastiny sriadený a uložený. Zrobilo sa to preto, aby Lev neprišiel do rúk nepriateľských, a týmto sa stane Spolok Sv. Vojtecha účastinárom Leva. Pod akým podmienkami vstúpi Spolok do Leva ako účastinár, s vypracovaním sú povolení: Pöstényi, dr. Karol Krčméry, Tomáš Ružička, dr. Pavel Žiška a dr. Eugen Filkorn.“ — Súčasná zápisnica. — Za tieto účastiny dostal Spolok r. 1921 hotovosť od Ludovej banky v Ružomberku Kčs 180.000.—.

²⁾ Zvolený za tajomníka 26. aug. 1903. Úrad prevzal 1. mája 1904 Jeho vzácne rozprávky v Spolkových kalendároch, najmä však ľudové hry divadelné ho urobili miláčkom slovenského ľudu. Keď ľud spomínal Spolok vždy vyprával o Urbánkovi a netrpezlivo čakal kalendár, akú rozprávku mu dcniesie od Urbánka. Spolok mu vydal tieto práce: Obrázky z hôr: divadelné hry: Jezuliatko, Odmena dobrých dietok, Kríž pod lipami, Ježišov stromček, Ztratená, román Kysuca, Oštep a meč, Štvrté prikázanie Božie. R. 1921

ský za tajomníka Spolkového. Ešte okázalejšie bolo valné shromaždenie r. 1922 v Prešove za prítomnosti pápežského nuncia *Klementa Micaru* a celého biskupského sboru slovenského. V prítomnom 25 tisícovom zástupe účastníkov videli sme aj grécko-katolíkov Slovákov a Rusínov, ktorí si žiadali, aby organizačná sieť nášho Spolku bola rozšírená i na ich územie. 1923 sa zadržalo valné shromaždenie v strede Slovenska, v Baňskej Bystrici za veľkej účasti obecnstva a členstva, tým cieľom, aby sa oslávila pamiatka Bystričanov-národovcov, ktorí pred 60 rokmi bojovali o stanovy Spolkove. Podobne nás viedla pamiatka a isté zadosťučinenie i nemalá vďaka do Nitry r. 1924, aby sme vzdali úctu starobylej Nitre a ukázali, že časy od r. 1870 sa na dobro národa zmenili. R. 1925 bolo valné shromaždenie v Šaštíne, aby sa uctila pamiatka slávneho dekanátu šaštínskeho a navštívil hrob nášho zakladateľa dra Andreja Radlinského v susedných Kútoch. Tieto valné shromaždenia mali ráz slávnostný a boli úradným prejavom slovenského katolicizmu a protestom proti krivdám, ktoré sme zakusovali.

Život v Spolku šiel smerom budovania členskej organizácie tak, aby veľkým vzmáhaním sa počtu členstva i technický život sa novým pomerom prispôboval. Správa videla, že nemožno dohoniť zameškanú usilovnosť a zaostalosť národa na poli vedy a literatúry, lebo jedna generácia nemôže ani pri najlepšej vôli postaviť národ na roveň tých národov, ktoré vyše sto rokov žily slobodne. Čakalo a čaká sa na mladú, po prevrate vyštudovanú generáciu slovenskú, ktorá sa už slovensky učí, že povznesie národ a katolicizmus vo verejnej mienke, ako sa to vždy žiadalo, ale uskutočniť pre neblabé pomery nemohlo. Správa sa usilovala prichystať pôdu a vystrojiť Spolok takou technikou, aby mladá generácia si sadla do hotového a použila sieť Spolkovej organizácie na zdokonaľovanie sa v katolíckej vede a literatúre. A v tomto snažení narazil Spolok na nemalé ťažkosti, ktoré vznikly z nejednotnosti katolíckych pohybov na Slovensku. Ukazoval sa nám stále osud Kubinov. Rozličnosť mienok pri pozitívnom programe katolíckej kultúry v literatúre je i dnes najlepším dôkazom toho.

bol penzionovaný s tým, že mu dá Spolok mesačne doživotné výslužné. Na zaslúženom odpočinku pracuje neúnavne ďalej, obohacujúc našu chudobnú spisbu vzácnymi príspevkami. R. 1927 slávil svoje sedemdesiatiny, z príležitosti ktorých si Spolok na znak vďačnosti úctil svojho vzácneho pracovníka. Pisateľovi tejto knihy poslal už oneskoreno svoje rozpomienky 18 ročného pobytu vo Spolku. Majú názov: *Boh a národ volá* a posviacujú i na také veci za Kollárovej správy, na ktoré sa pisateľ tejto knihy nerozprestrel. Prítom podáva v nich aj čiastku svojej autobiografie. Tento rukopis je uložený ako doklad v Archíve Spolku.

prečo nevieme vytvoriť niečo veľkého. Spolok sa na to utvoril, aby spoločnými silami, bez prípadného zisku jednotlivca alebo účastinárskej spoločnosti, budoval a širil slovenskú katolícku tlač nepolitickú. Sme národom malým s pramalou vrstvou inteligentnou. Knihu katolícku, vedeckú vydať znamená tolko, ako na ztratu pracovať. A vydať ju jednako len treba, keď chceme dať znaky nášho života a uhájiť si smer výchovy národa a opanovať jeho duševný život. Úhradu, ktorou by sa mali zaokryť ztráty vo vydávaní vedeckých kníh, časopisov a pri rozdávaní alebo lacnom predávaní vierobránných kníh by mal dostať Spolok z odpredaju učebníc a modlitbových kníh. Tieto si národ kupuje, a mŕňajú sa vo veľkom počte. Ide teda o to, či nechať voľnosť zisku z vydávania týchto kníh jednotlivcovi, alebo účastinárske spoločnostiam. Keď áno, tak povinnosťou týchto jednotlivcov a účastinárske spoločností má byť aj reprezentácia slovenskej myšlienky katolíckej. Ich povinnosťou by bolo vydávať knihy odborné, na ktoré sa doplácať musí. V tomto prípade by mal Spolok zaniknúť a jeho úlohu nech si vezmú na seba títo. Naproti tomu ale čo vidíme u veľkých, vzdelaných národov? Tieto si budujú akademie, matice, spolky na zárobkovom podklade i pritom, že majú veľkých dobrodincov. A my, ktorí sme odkázaní v katolíckej literatúre na každú rodinu katolícku, aby sme sbierali korunky na vytvorenie katolíckej literatúry, štiepime sa, a robí si každý spisovateľ a vydavateľ, čo chce.

Túto myšlienku sjednotenia katolíckej tlače nepolitickej si osvojil biskupský sbor slovenský, keď r. 1921 vyhradil právo vydania katolíckych učebníc nášmu Spolku. Nebyť tejto vysokej myšlienky, Spolok by nemohol jestvovať.

Správa Spolkova sa nedala lákať, ani odstrašiť s cesty, ktorá smerovala na vybudovanie katolíckeho kultúrneho strediska slovenského vo Spolku. I keď zápasila s veľkými ťažkosťami finančnými, jednako sa podujala r. 1923 na kúpu tlačiarne a súsedných domov, aby svoj vymeraný program previedla. Odkúpením kníhtlačiarne filiálky Leva v Trnave a vydaním *Nábožných Výlevov* a značného výberu slovenskej literatúry, prekročila hranice finančnej možnosti.¹⁾ Museli sme sa takto zariadiť, lebo to žiadal

¹⁾ Táto tlačiareň sa kúpila na výborovom zasadnutí 4. júla 1923. Členmi výboru boli: dr. Pavel Žiška, Ladislav Rehák, Štefan Čavara, dr. Marek Gažík, dr. Ferdiš Juriga, Štefan Mnohel, Karol Žeko, Pavel Macháček, Ignác Grebáč, Michal Majerník, dr. Martin Mičura, Karol A. Medvecký, dr. Jozef Bellay, Jur Koza Matejov, dr. Viktor Ravasz, Štefan Ravasz, Matúš Čapkovič. P. Kvardian Františkánskeho kláštora v Trnave, Karol Bielek, Michal Bránecký, dr. Eduard Brežný, Michal Bubnič, Matej Buček, dr. Jozef Buday, dr. Michal

as a donucovaly nás na to neblahé pomery slovenského katolizmu, ktoré žiadaly od Spolku nový život cieľavedomý, na úrovni boja.

V tomto položení sme sa obrátili o podporu zo štátneho rozpočtu, veď ten štát je náš, a naši ľudia platia preň dane, z ktorých veľkodušne rozdáva na kultúrne ciele národa. Naše prosby ale neboli vypočuté. Obrátili sme sa na župy, okresy a obce, a tu sme ne našli porozumenia, že sa pamätalo na ten Spolok, ktorý v predrevratových časoch učil národ v jeho materčine. Upravili sme prosbu i na členstvo, a naši jednatelia sossbierali nám 91 tisíc korún na kúpu nového domu.

Parcelovalo sa. Rozkrájaly sa veľkostatky a väčšie kusy dávaly sa temer do daru tým, o ktorých sa pováralo, že majú zásluhy o národ a o štát. Správa Spolkova požiadala Pozemkový rad, aby pri parcelácii cirkevných veľkostatkov pamätal na Spolok, ktorému by sa malo niečo prideliť ako základina na podporu vydávania podielových a vedeckých kníh. Takýmito príklmi sú obohatené nášmu Spolku podobné ústavy iných národov. Týmto spôsobom výťažok z prídeltu sa obracia na kultúru celého národa, a dostáva z neho drobný ľud. Teda je to demokraticke. Dostali sme sľuby slovom i na písme, ale ničoho v skutočnosti.

Pýtali sme oslobodenie od poštových známok, ako to majú iné kultúrne spolky v našej republike, medzi nimi i Matica Slovenská; ale naša žiadosť dodnes leží kdesi na ministerstve pošt nevybavená.

Spolok je nezárobkový a jednako sa valila na nás hromada daní! Pocítili sme, že slovenská kultúra katolícka je odkázaná na štedrosť nášho chudobného ľudu samého. Ľud však bol vyčerpaný „dávku z majetku“ a rozličnými druhmi daní, a pritom každý vo svojom pôsobíšti budoval, opravoval, čo sa vo vojne zanedbalo, tak, že i pri najlepšej vôli prejavenia štedrosti k Spol-

Vozalka, Andrej Cvinček, Matúš Čapkovič, Ján Damborský, dr. Viktor Dušek, Juraj Ďurčanský, dr. Eugen Filkorn, Ján Gajdoš, dr. Rudolf Galbavý, Anton Ľomada, Vendelín Javorka, dr. Karol Krémery, Jozef Révay, Vendelín Samulčík, Jozef Sivák, Jozef Šrobár, Ferko Skyčák, Florian Tománek, dr. Jozef Tiso, Michal Tomík, dr. Ján Wagner, dr. Tomáš Caban, dr. Emil Funczik, Ján Gál, dr. Jozef Janda, Franko Kabina, dr. Štefan Kmeť, Jozef Lazík, Ján Jasár, Matej Murín, Jozef Paňák, dr. Ján Kovalík a Mikuláš Schneider-Trnavský. — Nakoľko Spolok nemal hotovosti, musel vyzdvihnúť pôžičku, keďže v tom roku banky temer po celom Slovensku prežívaly krízu, obrátil výbor verejnou výzvou na viacerých členov, aby Spolku na 6% požičali. V tomto ťažkom položení podali Spolku pomocnú ruku ndp. dr. Karol Kmeťko škup a Msgr. Pavel Šiška farár v Hlohovci.

ku, nemohli sme očakávať výdatnejšej podpory, ktorá by nám mohla odbremeniť peňažné starosti.

Neporozumení a bití pre katolícky ráz nášho Spolku, musel sme poduť krok záchrany toho ústavu, ktorý sa cez najväčšie ťažkosti za maďarskej éry prebrodil, ale v slobodnej vlasti pre neprajnosť vedúcich kruhov štátnych mohol zaniknúť. Boli sme v takom položení, že odpíšeme Prahe: „Morituri te salutant“ – zomierajúci ňa pozdravujú – a zomrieme čestne v tom presvedčení, že sme vykonali svoju povinnosť katolícku a národnú a via vykonať pre neblahé, nám nepriateľské pomery, nevládzeme.

Ťažké položení Spolku pochopila aj americká vetev slovenská, ktorá vždy dala pomoc národu, keď to išlo u nás už k zúfalstvu. Náš dobrodinec, Rev. Pavel Lisický nás povzbudzoval, aby sme vytrvali v presvedčení, že americkí Slováci vždy budú podporovať prácu za slovenský katolicizmus.

Do tejto nádeje sa zachytil výbor, sídený 4. júla 1925 a poveril správcu, aby s *Aleksandrom Šindelárom* a drom *Rudolfom Galbavým* cestoval do Ameriky, sbierať Spolku nových členov a šlachetné dary. Títo vyslanci aj odcestovali 15. júla a v Amerike boli prijatí čo najsrdečnejšie tamojšou slovenskou verejnosťou katolíckou.

Dosiaľ nás spájali Spolok iba knihami a článkami, teraz na všetcuje Spolok svojich zámorských členov svojími vyslancami. Privítanie bolo krásne a už na začiatku sa javila veľká ochota pomôcť Spolku. 8. aug. sa sišli v Pittsburghu slovenskí novinári a predsedovia katolíckych organizácií. Keď predniesol správca, že Spolok má už hrob vykopaný a jeho rakev držia ešte zmenk prítomní složili 1072 dolarov, ako prvú pomoc. Zvolil sa permanentný výbor pre prednášky o Spolku, a pracovný program vypracoval Rev. Štefan Kočiš. U neho sme sa sišli v Youngstowne aby sme previedli potrebné oznámenia a prípravné práce. Vytlačilo sa 44 tisíc obálok pre kolektu s nápisom: *Na zachránenie Spolku Sv. Vojtecha*. Dostávali sme milé pozvania na prednášky. Ján Koza nám písal: „Milý pán správca! Tak by som Vás už rád vidieť. Príďte do New Yorku, a ja Vás povodím po celom oku. Na 59 ulici uvidíte robotníka v bielych šatoch s metlou v rukách na hlave má čiapku s číslom 1732. To je ten Váš jednatel' Ján Koza.“ Podobne milých listov sme dostali veľa od našich starých jednatel'ov a členov. Tak od Rev. *J. Maršáleka*, Rev. *Jána Martoňa* a iných. Kňazstvo nás všade srdečne vítalo a samo sa pričini o to, aby veriaci ľud obetoval a prihlasoval sa za členov. Tem pri každej prednáške mali sme pomocníkov-rečníkov o Spolku

— Zo samého posluchačstva nám vyprávali, že ich učil otec zo Spolkových kníh, že dlhé roky dostávajú zo Spolku knihy temer zadarmo a tešili sa, že sa z kraja prišlo už raz aj s takouto kultúrnou misiou. Pochodili sme 109 osád, mali sme spolu vyše 150 kázni a prednášok a napísali sme veľa článkov do novín a okružných listov. Noviny našej misii venovali v každom čísle celé stĺpce. Ich redaktori, najmä *Jozef Hušek* v *Jednote*, *Gustáv Košík* v *Katolíckom Sokole*, *Tatala* v *Bratstve*, *Šťasný* v *Obrane*, a spisovatelia *Rev. Ján Porubský*, *Rev. Andrej Pavlis*, *Rev. Klement Mlynarovich* písali slovenskej verejnosti katolíckej o význame nášho Spolku v živote katolíckom a národnom, prizvukujú, že Spolok je katolíckym majetkom národným a tak oprávneným prosiť dar od majiteľa, teda od národa samého. Na večnú vďaku by nám bolo treba spomnúť po mene každého slovenského kňaza, každého nášho jednatela a nepočetný rad dobrých duší slovenských, ktoré nás opravdivým pohostinstvom slovenským prijali a našej veci sa ujaly. Mali sme i mecénov, ako *Michala Bosáka* so 600 dolarovým darom, a štedrých podporovateľov, ktorí vstúpili za zakladajúcich členov nášho Spolku obetou 100 dolarovou.¹⁾

24. okt. sme sa vrátili domov s mravným úspechom a s výdatnou pomocou peňažnou, ktorá stačila na finančné zaokrytie Spolkového vývoja do toho roku. Za tejto americkej misie prihlásilo sa do Spolku 2156²⁾ nových členov a založilo sa 57 nových jednatelstiev miestnych.

Keď preskúmal výbor referát našich vyslancov o americkej ceste, uzavrel rozšíriť tlačiareň a založiť kníhkupectvo a knihárňu, aby sa týmto spôsobom zmenšili výdaje a výroby podielov a Spolkových kníh vôbec.

¹⁾ Rev. Václav Chaloupka, Cleveland, Ohio. Rev. F. J. Dubosh, Lakewood, Ohio. Rev. Andrej Gajzik, Phoenixville, Pa. Rev. Ján Hamrak, Campbell, Ohio. Rev. Pavel Herman, Webster, Mass. Rev. Václav Horák, Cleveland, Ohio. Rev. Andrej Jurica, Larksville, Pa. Rev. Štefan Kočíš, Youngstown, Ohio. Rev. Ján Kubašek, Yonkers, N. Y. Rev. Imrich Kucháříč, Catasauqua, Pa. Rev. P. J. Lisický, Lansford, Pa. Rev. Jozef Martinček, Syracuse N. Y. Rev. A. Mašát, Cleveland, Ohio. Pán Ján Mayer, Chicago, Ill. Rev. Ladislav Nécid, Cleveland, Ohio. Pán Andrej Novák, Pittsburgh, Pa. Rev. Andrej Pavčo, Hazleton, Pa. Rev. Juraj Novák, Akron, Ohio. Rev. Ján Porubský, Dalton, Pa. Rev. Fr. Príkazký, Pittsburgh Pa. Msgr. Ján Sobota, Wilkes-Barre, Pa. Spolok Sv. Jána Krstiteľa: č. 553. I. K. S. J. v Akron, Ohio. Rev. Augustín Tomášek, Cleveland, Ohio. Rev. Ján York, Philadelphia, Pa. Rev. Jozef Zalibera, Detroit, Mich. Sl. Magdalena Zaviš, Lansford, Pa.

²⁾ Noví členovia americkí zaplatili raz navždy 4 doláre, rody a korporácie ale 8 dolárov ako členského príspevku.

II.

Nakladateľská činnosť — Vydanie Písma Svätého — Druhá americká misia — Spolkove noviny.

Pomocou amerických Slovákov podporený Spolok hneď začal ukazovať smernice svojho vývoja. Členská základina, hodne zvýšená americkými členskými príspevkami, a všetky podpory vložili sa do Spolkového majetku, ktorý pozostával už z troch domov a týchto podnikov: nakladateľstvo, kníhtlačiaren, kniháren a kníhkupectvo. Tieto podniky sa v Spolku vytvorili preto, aby sa režia výroby kníh zmenšila a aby bol jasný prehľad o tom, či sa takto vložená členská základina dobre úrokuje, alebo či sa na ňu dopláca.

Hlavný z týchto podnikov je nakladateľstvo Spolkových kníh, ktoré nedostáva členstvo za podiel, ale výťažok ktorých sa venuje na podielové knihy. Týmto spôsobom Spolok od svojho založenia obohacoval slovenskú literatúru novými vydaniami, školy novými učebnicami a pritom mal z týchto kníh i výťažok, že mohol svojmu členstvu viac dávať, ako od členstva dostal, a mohol i podporiť chudobné žiactvo a náš národ v zahraničí, kde pre svoju chudobu nemohol prísť ku slovenskej knihe. Keby Spolok členovskú základinu uložil do peňažného ústavu, nielenže by sa to protivilo jeho stanovám, podľa ktorých má knihy vydávať, ale bolo by to i na úkor samého členstva, lebo úroký zo základiny i s ročným členským príspevkom by nevedely uhradiť výrobu podielových kníh, ktoré dostáva členstvo. Takto sa vyvinulo teda Spolkove nakladateľstvo rovnocenne pri členskej organizácii. Majetok nakladateľský je kmenovým majetkom Spolkovým. Na ten sú účtované autorsko-vydavateľské¹⁾ práva našich kníh, dary, poručenstvá a základiny.

¹⁾ Podľa usnesenia Spolkového výboru spisovateľské práce, ktoré vydáva Spolok, sa honorujú 10% odmenou z odpredajnej ceny patričného diela. V tomto smysle sa uzavierajú aj autorsko-vydavateľské smluvy.

Po prevrate sme vydali všetky učebnice nášho náboženstva pre ľudové, meštianske a stredné školy a pokúsili sme sa vydať učebnice aj iných predmetov, avšak neboli sme náležite podporovaní našou katolíckou verejnosťou. Zkúsili sme i to, že sa naši spisovatelia náboženských a svetských učebníc, ktorí nielenže obídenním nášho Spolku, ale i obídenním zákona o učebniciach pre katolícke školy škodili nášmu boju za práva katolíkov. Kým výnos ministerstva školstva zo dňa 12. nov. 1903 č. 132.459-I o užívaní učebníc a pomocných kníh pre mládež na školách ľudových-katolíckych jasne hovorí, že tieto učebnice určuje cirkevná vrchnosť a preto nemusia byť predom ministerstvom školstva schválené, iba po ich vydaní oznámené a v jednom ex. predložené,¹⁾ našli sa katolícki spisovatelia, ktorí písali a vydali učebnice obídenním tohoto zákona, dajúc si na spôsob iných učebníc schvaľovať svoje rukopisy ministerstvom školstva, a tak narušili tento katolicizmu prajný zákon. Spolok sa pridrža zásad a práv katolíkov v našom štáte, a preto ho chytráctvo iných ukrivdilo o značný príjem!²⁾ Pri takomto počínaní hime sa v prsá a vyznajme, že si krivdu robíme katolíci sami.

Spolkove nakladateľstvo má svoj program. Vydáva knihy mravno-poučné,³⁾ nauku náboženstva vysvetľujúce, romány, re

¹⁾ V smysle tohoto ministerského výnosu, ktorý vyšiel vo Věstníku ministerstva školství a národnej osvety r. V. 1903, vydal Spolok Zemepis republiky československej, napísal Michal Kopčan pre slovenské r. k. ľudové školy. Knižka bola po vyjdení ministerstvu oznámená, ktoré ho s príspisom zo 14. sept. 1925 č. 98645/25-I s pochvalou vzalo na vedomie, a tak nijakých ťažkostí nebolo, aby sa táto pomôcka na r. k. školách užívať mohla. Chyba bola tam, že sa o zavedenie tejto pomôcky naše katolícke školy náležite nepostarali. Spolok urobil precedens a veľmi by bolo žiaducné, aby naše cirkevné vrchnosti nariadili zostavenie učebníc pre r. k. ľudové školy, aby i takto sa dokázalo právo v našich školách, ktoré nám podľa zákona patrí.

²⁾ Z učebníc, užívaných na r. k. ľudových školách a vydávaných i nekatolíckym. firmami, trží sa ročne prinajmenej 2 milióny Kčs, a týmito učebnicami sa ani nedokazuje právo, nám zákonom zaistené na naše katolícke školy, lebo sú tak schvaľované, predbežným povolením pred ich vydaním, ako iné učebnice na štátnych školách.

³⁾ B. Nagy a K. Mattyasovszky: Vigilate et orate v preklade Michala Bolečka, Stolz-Gottschall: Ave Maria, I. Procházka: Cirkev a moderné myšlienkové prúdy, Brentano-Schwarz: Umučenie P. Ježiša Krista, Avancini-Tiso: Život a učenie Ježiša Krista, Bertram-Bielek: Rodinný život, dr. J. Buday: Život sv. Andreja a Benedika. Tuka-Buček: Úcta sv. krvi Kristovej, K. Žeko: Čítania a evanjelia, dr. Pavel Žiška: Stručný životopis sv. Františka Asiského, Nagy-Mattyasovszky: Ako sa stanem veľkým (v preklade cirkevnej literárnej školy v Trnave), Filotea, v preklade dra Mateja Heska, Stein-Šindelár: Dejiny bielej kvetinky, dr. Jozef Buday: Krátky nástin života sv. Františka.

právky¹⁾ dejepisné, literatúru, umenie objasňujúce.²⁾ Spolok od svojho založenia do 1. jan. 1930 vydal spolu 6 milionov 671 tisíc 125 kusov kníh slovenských,³⁾ teda vo vydávaní slovenských kníh dosiahol rekordu, tak, že ho ani jedna kníhvydavateľská spoločnosť na Slovensku nielenže neprevýšila, ale ani len nedostihla.

Čo sa pred prevratom nedalo zrobiť z nedostatkov peňažných, po prevrate sa podarilo Spolku: vydal celé Písmo Sväté, vložiac do výroby tejto knihy do 700 tisíc korún. Rukopis viacerých prekladateľov srovnal s pôvodinou, opravil a do jednotného slohu uviedol po 20 ročnej húževnatej práci v národe zaslúžilý Fr. R. Osvald, ktorý práve, keď posledná strana vychádzala z tlače, rozlúčil sa s nami na večnosť.⁴⁾

¹⁾ Champol-Procháska: Sestra Alexandrina, Wallace-Urbán: Narodil sa Pán, Lekeux: Margitka (v preklade cirkevnej literárnej školy bohoslovcov v Nitre), dr. Štefan Kmeť: Buď povďačný, Aj Betka bola múdra, Samo-Zachej: Starý zámok, Bohuslavský: Ľudové poviedky, Urbánek: Kysuca, Gogol-Klačko: Májová noc, Nábor-Briška: Mysterium Crucis, Mlynarovich: Novela zo života amerických Slovákov, Perugia-Považský: Leukotea, Hoffmannove rozprávky, Zlatokopi - R. Klačko: Obchodník s vtákmi M. Urban: Vernosť a podlosť R. Adamčík: Orechodruzg a myšací kráľ P. Briška: Ťažké časy - Suchoradský: Odmena ctnosti dr. M. Heseck, ďalej Sedmohradský: Mokandah, náčelník indiánsky, Bulwer-Ruppeldtová: Posledné dni Pompeji, Bielek: Viaza nička veršikov, J. Bránecký: Frater Johannes, P. Blaho: Slabí a mocní.

²⁾ K. A. Medvecký: Slovenský prevrat 4 sv., dr. Vlado Wagner: Dejiny výtvarného umenia na Slovensku, dr. J. Hodál: Ján Hollý, Dubravský: Životopis sv. Cyrila a Metoda, dr. J. Hodál: O pohanskom náboženstve starých Slovákov a o praobyvateľoch dnešného Slovenska, ďalej: Spisy básnické Dlhomíra Poľského 2. sv., P. Macháček: Hlavnopatronátne právo v dejinách uhorských, J. Bránecký: Skalka, dr. Š. Hlavatý: Vývoj skloňovania podstatných i prídavných mien slovenských. Miššuth: Z víru života, J. Pöstényi: Slováci a sv. Václav, M. Matunák: Sv. Cyril a Metod, slovenskí apoštolovia, dr. P. Berkeš: školská autonomia na Slovensku a Jadro školskej otázky, Kovalik-Ústiansky: Básne 3 sv., dr. J. Zachar: Sv. Cyril a Metod na Devíne, dr. Hodál: Prehľad dejín slovenského kniežatstva počas moravského nadpanstva, J. Datel: Boh a národ — básne, Bohuslavský: Naša prvá národná púť do Ríma, K. Sidor: Cestou po Poľsku, dr. D. Plechlo: Naše cirkevné veľkostatky v pravom svetle Pisma Svätého a Nového Zákona, vyšlo i XIII. vydanie Nábožných Výlevov a veľa kníh modlitbových, ďalej divadelné hry a hudobniny. (Vid. cenník.)

³⁾ Ten výkaz je na základe Spolkových zápisníc, účtov a kníh výroby potvrdený verejným notárom dr. Jur. Janoškom v Trnave 22. februára 1935 pod. č. 222/1930.

⁴⁾ Narodil sa 3. okt. 1845 v Hodruši. Študoval v Baňskej Štiavnici. v Trnave a Ostrihomi. Už ako klerik dopisoval do *Pešťbudínskych Vedomostí*, zostavil a vydal: Pamätník slovenských posluchačov katolíckeho bohosloví k 1000 ročnej oslave sv. Cyrila a Metoda. Kaplánom bol v Starom Tekove v Drégelypalánke, vo Vrábľoch a v Majcichove. 1880 farárom v Teplej pri Baňskej Štiavnici. 1917 kanonik trnavský. Po prevrate generálny vikár. Zomrel 14. apr. 1926. Napísal do 120 väčších-menších knížiek a ročníkov novín. Cez 27 rokov redigoval a vydával *Kazateľňu* a *Literárne Listy* a dopisoval temer do všetkých novín slovenských. Miloval Spolok a poručil mu svoj knižnicu a právo vydania všetkých literárnych prác. V jeho pozostalosti, ktor

Písmo Sväté¹⁾ bolo teda dané na Svetlo Božie a nepozostávalo ého, ako aby si národ túto knihu života, veľkým namáhaním nemalými starosťami do našej milej reči preloženú, zadovážil, tal a podľa jej slov svoj život riadil. Vyhadzovalo sa nám, kálikom na oči, že sme natoľko zaostali, že nemáme ani prekladu našej reči tohoto diela, a keď ho Spolok vyčerpaním všetkých ťažných prostriedkov vydal, národ sa oň nehlásil. Radšej chýl kadejaké české zábavné, obrázkové novinky, snáry, vybájené oroctvá a kde-tu i nemravné knihy, len na Písmo Sväté nemal aj peňazí. Čo sme mali robiť s touto knihou? Neodpredať ju, amenalo by pre Spolok narobiť nových dlžôb.

Nechcejúc zastať vo vývoji a práci, nútení sme boli vziať Písmo Sväté do ruky, chytiť sa žobráckej palice a ísť zasa ku tým, ktorí majú viac porozumenia k dobrej veci, ako my pod Tatrami; brali sme sa znova do Ameriky. R. 1926 vysielal výbor Spolku svoju misiu za Spolok ku americkým Slovákom. Ide správca, Alexander Šindelár, dr. Štefan Zlatoš a dr. Robert Pobožný. Táto misia mala ťažkú úlohu v Amerike. Neboli sme tam len my. Išli navštíviť našich bratov i ndp. biskupi: Marian Blaha baňskobystrický, Ján Vojtaššák spišský, dr. Pavel Jantausch apoštolský administrátor trnavský a Jozef Čársky apoštolský administrátor ošický. Bolo to z príležitosti eucharistického kongresu, ktorý sa odvíjal v Chicagu. Išli toho roku do Ameriky aj vyslanci iných organizácií a spolkov slovensko-katolíckych. Za Orla: Augustín Laška a Ján Válek, za Katolícku Jednotu Žien a Svoradov dr. Eugen Fílkorn. Mala svoju misiu americkú v ten rok aj politika slovenskej ľudovej strany v osobách jej predsedu Andreja Hlinku podpredsedu dra Jozefa Budayho.

Naša misia pracovala samostatne so svojím programom. Naším poslaním bolo, získať štedré dary po 10 dolaroch, a šľachetným darcom sme dali na pamiatku za to Písmo Sväté. Nedajú sa opísať tie starosti a námahy a temer nadľudská práca Spolkových vyslancov, keď za krátky čas museli pochodiť všetky osady slovensko-katolícke v Spojených štátoch. Ich práca bola milosťou Božou prevádzaná. Podarilo sa im umiestiť v Amerike 3800 kusov Pisma Svätého a získali 1500 nových členov.

Prezval Spolok, nachodí sa cenná zbierka korespondencie a úryvky autobiografické. Po obnovení Matice Slovenskej stal sa jej predsedom. — Životopisník: Pamätná kniha vysviacky slovenských biskupov, str. 62. *Nár. Noviny* 5. júla 1919, *Slovák* č. 84. r. 1926, *Kühn*: Buditelia župy Bratislavskej str. 208—217.

¹⁾ Vydanie Pisma Svätého je významnou vecou nielen s hľadiska katolíckeho, ale i slovensko-literárneho. O jeho skoré vydanie vždy sa staral výbor a súril ho najmä dr. Ferdiš Jüriga, člen výboru.

I pri tejto druhej misii sme pocítili lásku amerického Slováku nášmu národu a jeho ošetrovateľskosť k Spolku, lebo bez ich pomoci Spolok by nebol tým, čo je dnes. Keď sme sa s nimi lúčili a ďakovali za ich veľkú štedrosť, prizvukovali nám, že americký Slovák nerád dáva na slová, ale vždy má otvorené srdce a podporujú ruku pri slovenskej a katolíckej veci, keď vidí, že sa za túto svedomite pracuje a keď sa podpora obráti na, na čo bola obetovaná. Strediskom našej misie bolo Spolkové hlavné jednatelstvo v Youngstowne, O., ktoré vedie neúnavný náš pracovník R. Štefan Kočíš.

Po preskúmaní referátu správcovho o americkej misii, výber na večnú pamäť poznačil v zápisnici mená našich dobrodincov v Amerike, najmä horlivé a pracovité duchovenstvo, našich jednatelov a všetky slovenské noviny americké, ktoré Spolok podporovali. Táto, Božou pomocou vydaná misia nielenže pomohla Spolkovému nakladateľstvu, ale aj celý Spolok hodne posunula do toho vývoja, v ktorom dnes je. Slovenskí katolíci nikdy nezabudnú, že život nášho Spolku a jeho vybudovanie na moderných základoch, môžu ďakovať americkej katolíckej vetve slovenskej.

Naše nakladateľstvo pamätá i na to, aby slovenská verejnosť bola stále informovaná o katolíckych pohyboch a preto vydáva noviny. Spomenuli sme, že starý úradný časopis nášho Spolku *Pútnik* bol r. 1923 obnovený.¹⁾ Pri malom predplatnom teší sa v každej obľube. Vydávame ho mesačne v 16.500 kusoch s predplatným Kčs 6.— na rok. Tej žiadosti členstva, aby sa stal *Pútnik* podľa domluvy pre členov, nemožno nateraz vyhovieť, lebo by sa museli teraz zmeniť stanovky a ročný členský príspevok hodne zvýšiť, pričom by bola obava, že najchudobnejšie vrstvy by nevedeli platiť väčší príspevok a tak by Spolok upadal na členstve. Tak pri malom predplatnom môže si ho každý člen objednať. Tento časopis dáva zprávy zo života Spolku a prichádza ako opravdivý pútnik temer do každej dedinky nášho Slovenska a zajde ďalej za hranice, kde len žije Slováčok, odtrhnutý od svojho rodiska, osady v zahraničí, ktoré okrem *Pútnika* nemajú v rukách ani knihy alebo novin slovenských.

Verní pamiatke Osvaldovej, vydávali sme pokračovanie novin pre katolícke duchovenstvo pod názvom *Duchovný Pastier*.

¹⁾ *Pútnika* redigovali: od r. 1923 do 1. júna 1926 Ján Pöstényi správcou potom do 1. dec. 1926 dr. Juraj Hodál a od toho času dodnes ho redigoval Aleksander Šindelár.

²⁾ *Duchovného Pastiera* založil dr. Jozef Buday r. 1917. Redigovali dr. Jozef Buday, Andrej Hlinka, Ignác Grebáč-Orlov, dr. Jozef Tiso a

*Katolícke Kázne*¹⁾ a *Literárne Listy*.²⁾ V tomto úsilí viedol Spolok cieľ, aby naše duchovenstvo malo stále požitko so Spolkom, aby bolo oboznamované so všetkými kultúrnymi potrebami dneška, aby bolo skutočne Učeným Tovaryšstvom slovenskej kultúry katolíckej. Život kňaza v dnešných pomeroch je mučeníctvom. Medzi veriaci ľud sa vtískajú smery našu vieru urážajúce, národ zne-
mravňujúce, a duchovný je vystavený stálym útokom rázu osob-
ného a nevecného. Zahúda sa na to, že zo všetkých kást našej
spoločnosti ešte v tom duchovenstve je najviac lásky k ľudu. Keď
sa starosť rozdelí a krivda najde spoločníka, umenšuje sa žiaľ
a posmeľuje sa na vytrvanlivosť. Noviny jedného odboru dávajú
sily a húževnatosti celému odboru, posmeľujú, oduševňujú a po-
učujú. Hradbou Spolku má byť jeho duchovenstvo, lebo jeho cieľ
je v prvom rade povolaním kňaza: učiť vieru a šíriť kresťanskú
kultúru na základoch lásky k národu, v ktorom žijeme. Spolok
týmto novinami chce si aj vychovať duševných pracovníkov,
spisovateľov a stálých podporovateľov, ktorí sa majú k nemu
vinúť už i z povolania.

Ako Noe „vypustil holubicu, aby zvedel, či už vody s po-
vrchu zeme zmizly“.³⁾ i Spolok bol zvedavý, či po piatich rokoch
od prevratu máme učeníu vrstvu, ktorá by sa o slovenskú litera-
túru a vedu zaujímal. Vydali sme časopis *Kultúra*, ktorú redigo-
val dr *Karol Körper*. Pokúsili sme sa vedou priblížiť ku tým,
ktorí majú byť zrnom národa a vedúcimi našich katolíckych bo-
jov. No, našli sme ich ešte málo. Po poldruha ročnom jestvovaní
tohoto časopisu so žiaľom sme boli donútení urobiť, ako Noe s tou
holubicou, ktorá „keď nenašla, kde by odpočinula jej noha, navrá-
tila sa k nemu do korábu, lebo vody byly ešte po celej zemi: i
siahnul rukou, chytil ju a vniesol do korábu.“⁴⁾

Nad týmto zjavom treba sa zamyslieť. Slovenská inteligencia
ešte len študovala, dospelí inteligenti katolícki neboli v takých
pozíciách, alebo v úradoch, že by im bolo stačilo na kúpenie si
slovenských kníh a novín. Vyznať sa verejne za katolíka v tých
rokoch, úradník si navalil na seba upodozrievanie; lebo ho sto-

r. 1925 do 1930 vychádzal v náklade Spolkovom za redakcie dra Jozefa Tisu
a pri pomoci dra Štefana Zlatoša.

¹⁾ *Katolícke Kázne* vstúpil 1. jan. 1925 ako príloha Duchovného Pastiera.
Redigoval ich Ján Pöstényi. Od r. 1930 ako samostatný časopis vychádzajú
štvrtročne za redakcie dra Karola Körpera.

²⁾ *Literárne Listy* ako príloha Katolíckych Kázni vychádzajú štvrtročne
od r. 1930. Redaktor: Dr. Karol Körper.

³⁾ Genesis. 8, 8.

⁴⁾ Genesis 8, 9. — Časopis *Kultúra* vychodil mesačne od 1. jan. 1926
do 1. júla 1927 a bol znamenite redigovaný.

tožňovali s výbojnou politikou *Slovenskej Ludovej strany*, ktorá bola v ostrej opozícii. Vo vedúcich úradoch bolo málo katolíkov, a i tí boli chudobní. Pritom starší inteligenti maďarského smýšľania ťažko navykali na slovenskú knihu. Česká kniha sa valí na Slovensko, české noviny nám zachytávajú i tých niekoľkých, ktorí chcú čítať. Česká kniha je o veľa lacnejšia, ako slovenská, lebo mzdy tlačiarkeho robotníctva v Čechách sú o veľa nižšie, ako u nás, a lacnejšia je už i preto lebo Čechov je tri razy viac, ako Slovákov, nehovoriac o tom, že sú národom hodne vyspelejším a preto aj chcú mať knihy a noviny. Výber českej literatúry je taký veľký a taký všestranný, že sa s ním slovenská kniha nemôže a ani nebude môcť vyrovnávať nielen v krátkej budúcnosti, ale azda ani za sto rokov... A slovenská literatúra má ešte jednu tragediu. Už Radlinský spomína, keď sa rozlúčil s pravopisom českým, že môžeme, my Slováci, naše knihy aj v staroslovenčine (teda v češtine) písať, jednako ich nikto nebude kupovať za Moravou. A zkusujeme to so slovenskou knihou vôbec, že nielen v Čechách a na Morave, ale i na Slovensku naši Česi pramálo obetujú na slovenskú literatúru, a keď aj pestujú vedu na Slovensku, píšú ju v reči českej.¹⁾ A keď si tak všimajú slovenskej knihy, netreba hovoriť o katolíckej knihe slovenskej, lebo tá sa ozaj poskrovne nájde v českom dome.

¹⁾ Založili si v Bratislave *Šafaříkovu Učenú Spoločnosť*, ktorá vydáva vedecký časopis: *Bratislava*.

III.

*Správny výbor — Základiny — Literárno-vedecký odbor
— Haulikove slávnosti — 60 ročné jubileum.*

Pri vzrastajúcom členstve a rýchlom vývoji, ktorý umožnila americká pomoc, treba bolo myslieť na vnútorný život Spolkov prispôbiť ho novým pomerom. Už r. 1923 rozhodlo valné zhromaždenie, aby sa z lona výboru zvolil 8 členový správny výbor, ktorý sa mal hlbšie zasiať do správy. Tento správny výbor často sedal a bol skutočným poradcom správy a spolkového úradníctva.¹⁾ Keď predseda a správca bol vzdialený v roku 1926, správu Spolkovu viedli dr. *Michal Buzalka*, dr. *Rudolf Galbavý* s tajomníkom. Toto priame zasahovanie do Spolkového života sa svedčilo a preto bolo potrebné, aby sa Spolkove stanovy pozmenily v tom smysle, žeby sa správa rozšírila 8 členovým výborom a pokračovala vo vývoji Spolku.

Keď sa tajomník dr. Jur. Hodál, ktorý v ťažkých časoch starosti a zodpovednej práce namáhavej pracoval ruka v ruku so správcom, znášajúc útrapy a ťažký osud verejného pracovníka, r. 1926 zaľakoval, výbor zvolil na jeho miesto *Antona Kompanka*, farára na Lúkach s tým, aby sa presťahoval do Spolku. Nového tajomníka sme túžobne čakali a znajúc jeho peraschopnosť, tešili sme sa jeho príchodu. Pracoval svedomite, nenáročne za cieľom, povzniesť slovenskú literatúru, ktorej bol oddaným priateľom a robotníkom. Po roku však sa vzdialil na svoju faru, nechcejúc ju opustiť, a na jeho úplné prepustenie do Spolku cir-

¹⁾ Členovia správneho výboru boli: *Karol Nečasálek*, dr. *Eugen Filkorn*, *Florian Tománek*, *Augustin Raška*, dr. *Rudolf Galbavý*, dr. *Michal Buzalka*, *Jozef Ozábal* a *Ján Pöstényi*. Tento správny výbor reorganizoval vnútorný život Spolkov, vypracoval nové stanovy, pragmatiku Spolkového úradníctva a mal dozor nad hospodárením Spolku. R. 1927 už v smysle nových stanov bol zvolený na 3 roky a doplnený. Na miesto Ľ. dr. Rudolfa Galbavého a odstupujúceho Jozefa Ozábala zvolení boli už s horespomenutými: *Jozef Šrobár*, *Aleksander Šindelár*, a dr. *Dezider Plechlo* ako právny poradca, teda počtom 8. Do správneho výboru z úradu patria: predseda, podpredseda a správca.

kevná vrchnosť z nedostatku kňazstva nepristúpila. Na jeho miesto bol zvolený výborom *Valer Vnuk*, ktorý už ako Spolkový pokladník pri vzrastajúcom členstve a vo vnútornom živote Spolkovom prejavoval svoje schopnosti, a jeho pracovitosť mu výbor odmenil jednohlasným zvolením ho na zodpovedné a vážne miesto tajomnícke.

R. 1927 prijaté boli rozšírené, dnešnému vývoju primerané stanovy, ktoré v tejto knihe uverejňujeme.

Tichou drobnou prácou znamenitého úradníctva Spolkového získaval si Spolok dôvery. Božou pomocou dostáva Spolok veľkých priateľov, priaznivcov a mecénov. Najväčším dobrodincom Spolkovým bol, akého Spolok od svojho jestvovania nemal, nďp. *Ján Vojtaššák*, biskup spišský, ktorý až dve základiny uložil v Spolku v sume Kčs 150 tisíc tým cieľom, aby z nich vydával vedecké a vicrobranné knihy a podporil spisovateľov na ich štúdiach v zahraničí dotiaľ, kým tieto základiny neprejdú na v Spolku s utvoriť majúcu *Katolícku Slovenskú Akademiú*. Na ten istý cieľ uložil základinu Rev. Pavel Lisický v sume Kčs 50 tisíc. Toto úsilie podporuje už aj spomínaný Fond Cyrilo-metodský v sume Kčs 180 tisíc, a valné shromaždenie dary amerických Slovákov z príležitosti druhej misie Spolkových vyslancov za Písmo Sväté tiež složilo na základinu Slovenskej Katolíckej Akadémie v sume 1 milion 898 tisíc 573 korún 28 hal. Základiny složili na Spolok aj dr. Jozef Buday, dr. Ferdiš Juriga, *Florian Tománek*. Poradenstvami pamätali na Spolok: Rev. *Ferdinand Prikazský*: tisíc dolarov, *Ján Šándory* dekan: dve tisíc korún, *Demeter Ľudovik Čanský*: tisíc korún, *Juraj Gajdošík*: tisíc korún, *Peter Jámboš* farár 500 korún, a iní.

Tieto veľkodušné dary, ako kedysi šľachetný dar Jozefa Ščasného na Písmo Sväté, stále volaly na výbor, aby sa zo Spolku vytvorila katolícka ustanovizeň kultúrna, ktorá bude tým úložišťom do ktorého budú všetci katolíci slovenskí snášať svoje obete a svoju prácu za kultúrne, mravné a náboženské povznesenie národa slovenského. Treba bolo vyjsť nejakým konkrétnym programom, ktorý by mal kliesniť cestu budúcej Slovenskej Katolíckej Akadémie. V povedomí, že slovenský katolicizmus ešte dnes nemôže vytvoriť takéto centrum katolíckej vedy a literatúry slovenskej, treba ísť skromnými začiatkami; usilovnou prácou sa dá prebrodiť ťažkosťami a časom pomocou mladej generácie môže dosiahnuť kýžneného cieľa.

Spolok od svojho založenia stále túžil po vyššom a dokonaljšom. Jeho znamenité výbory naliehajú na správu, aby sa u

ovala vytvoriť zo Spolku staré slovenské Učené Tovaryšstvo, ktoré by nám v každých pokoleniach dávalo nového *Bernoláka*, nového *Dollého* a získavalo by nových mecenášov *Palkovičovcov*. Len táto úroveň svrchovaného reprezentanta slovenského katolicizmu môže dať slovenským katolíkom ceny a váhy vo verejnom živote.

Učili sme sa od prevratu na vlastných nedostatkoch. Ľudová výchova zaistila našej viere Cirkvi oddaný národ, a jednako nedeli vodcovia slovenského katolicizmu z tejto mravnej moci do nášho ľudu také dôvody vykuvať, ktorými by sa bol zastavil Cirkvi nepriateľský smer a obránily práva katolíkov na Slovensku. Zbieralo sa 740 tisíc podpisov katolíckeho Slovenska za práva a naše katolícke stredné a ľudové školy. Na shromaždeniach mali vodcovia slovenského katolicizmu 10 tisícové zástupy, a náš dobrý, zdravý ľud súhlasil s tým, aby u nás panovaly mravy, viera, a aby sa dalo Cirkvi to, čo jej patrí. A čo vidíme? Tieto hlasy u nás, obchádzajúce za najdemokratickejší štát sa považujúcej republiky, neboli vypočuté. Nuž, prečo? Preto, lebo i to najjudatnejšie vojsko nevyhrá boj, keď má málo generálov a i tí sú nie jednotní. Už Tajanský hovorí, že verejnou mienkou národa je jeho inteligencia. Preto preto sa učí, aby viedla ľud. A tak ho bude viesť, ako bola vychovávaná v školách a ako sa vychováva tlačou. A tu tlač má veľkú hodnotu, lebo tlač môže napraviť zlú výchovu a môže aj zkažiť dobrú výchovu. Výchova škôl je vlastne prípravou do života a život je taký, akým ho tlač robí. Slovenský katolicizmus potrebuje teda silnú tlač ľudovú a dobrú, na vedeckej a literárnej úrovni stojacu tlač pre slovenskú inteligenciu. Otázku tlače pre inteligentnú vrstvu krásnymi dôvodmi súril vždy Spolkový výbor, až napokon i táto myšlienka dostala telo r. 1930, utvorením *Literárno-vedeckého odboru* v Spolku, ako zvestovateľa a — dá Boh — i uskutočniteľa Slovenskej Katolíckej Akadémie. Predsedom tohoto odboru bol požiadaný výborom ndp. Marian Blaha biskup litavský, ktorý svojou činnosťou v Spolku razil cestu toto smeru, a svojou vynikajúcou schopnosťou organizačnou od štátu Kubinovej dôkladne usporiadal organizáciu Spolkového zväzu. S istotou a plný najkrajšími nádejami do budúcnosti tohoto odboru, skladá výbor Spolkový do jeho rúk organizáciu slovenského katolicizmu na poli kultúrnom. A my veríme, že nástupa veľkého *Moyzesa* privedie slovenský katolicizmus na úroveň kultúrnu, akej si žiadali naši už zvečnelí rododubovia. Dá Boh, že sa uskutoční sen Radlinského, Sasínka, Kmefa a Osvalda, že sa vytvorí zo Spolku hrad pracujúcej, národ povznášajúcej katolíckej inteligencie. Za podpredsedu tohoto odboru bol jedno-

hlasne zvolený: dr. Jozef Buday, ktorý za 30 ročného členstva v Spolkovom výbore vždy sa zúčastňoval práce literárnej a ako zápisnice svedčia — na každom výborovom zasadnutí bol prítomný. Za druhého podpredsedu bol zvolený dr. Karol Krémériš, osnovateľ tohoto literárno-vedeckého odboru. Zvolil sa i 5 členový výbor, ktorý pozostáva hlavne z mladšej generácie, a tá má nádej, že prídu sily čerstvé, mladé, plné oduševnenia a pracovitosti.

Za členov tohoto odboru, ktorý je podľa 5. §-u našich stanov budovaný, prihlásilo sa do podania týchto riadkov do tlače 62. Členovia tohoto odboru platia Kčs 100.— ročného príspevku členského, za čo majú dostávať mesačne od 1. jan. 1931 literárno-vedecký časopis a 1-2 podielové knihy vedecké. Činnými členmi tohoto odboru sú slovenskí spisovatelia katolícki. Je prirodzené, že členom tohoto odboru môže byť len člen Spolku Sv. Vojtecha, lebo celý odbor je založený na podklade Spolkových stanov.

Nakoľko sa na odpore slovenského ľudu veriaceho zlomí nám natískaná pokrokárska mienka, a zo svojich surových spôsobov musela upustiť, od r. 1927 zdaly sa byť akosi uznanlivejšími i vládne kruhy nášho štátu. Pokrokársky smer musel uznať, že na Slovensku to tak rapídne nejde, a že veľa zubov si musí vylámať, keď zahryznú do húževnatosti slovenského ľudu. Tu je základnejšia idea svojej ťažisko. Touto štátotvornou ideou je i na Slovensku práca a tradícia cyrilo-metodská. Povoľnejšie vládne kruhy v rokoch 1927-8-9-30 už dávajú zo štátneho rozpočtu podporu aj na kultúrnu prácu nášho Spolku, a keď aj jej výška a vzdialenosť nežodpovie ľudovýchovnej činnosti, ktorú prekonáva náš Spolok kultúrny, no, jednako je len aspoň uznaním. Do živého uvedení krajinskej správy slovenskej, pamätá sa z rozpočtu i na náš Spolok o veľa výdatnejšie, ako sa to robí zo štátneho, pomerne väčšieho rozpočtu.¹⁾

Cirkvi nepriateľské smery ustávajú v útokoch. Ukazuje sa, že sa pomery začínajú meniť na dobro katolíckej veci, ostré sčítanie boje politické akosi utíchajú, nastáva zmalátnelosť politiky. Stávajú teda nádeje aj na pokojný vývoj kultúrneho života slovenského.

R. 1828 púšťa sa náš Spolok do potrebného vybudovania je notného prístrešia, v ktorom by umiestil svoje, po Trnave roztrúsené sklady a podniky. Výbor Spolkov prijíma návrh správne

¹⁾ Z krajinského rozpočtu dostal Spolok r. 1929 Kčs 80 tisíc a r. 1930 Kčs 200 tisíc podpory. — Zo štátneho rozpočtu r. 1927 Kčs 50 tisíc, r. 1928 50 tisíc a r. 1929 Kčs 100 tisíc podpory.

ýboru, aby sa začalo stavať s novou budovou v troch čiastkach. ri domy Spolkove, v strede mesta ležiace, ohraničené tromi ulicami, začínajú sa plánovite budovať. Vystavil sa najprv stred, de sa umiestili priemyselné podniky a sklady, a súčasne sa rispôobil rožný dom na knihovňu, počítajúcu už dnes vyše 20 sic sväzkov, na kaplnku, veľkú dvoranu ako zasedáciu sieň a a tri miestnosti, v ktorých sa uložila muzeálna sbierka kanoníka avla Jedliesku, bývalého naddozorca Spolkového. V ďalšom staní sa bude pokračovať časom, keď dá Boh sily a keď budú fastlivejšie hospodárske pomery.

Toto sústrednenie Spolkového majetku v jednom slušnom, povznášajúcom stánku, nám prišlo vhodne, keď Spolok, ako predstaviteľ slovenskej katolíckej kultúry, mal prijať a uhostiť bratov Horvatov, prišlých dňa 22. sept. 1929 do Trnavy, odhaliť pamätnú tabuľu zagrebskému arcibiskupovi, kardinálovi drovi *Jurajovi Haulíkovi*, rodákovi trnavskému, na jeho rodnom dome.¹⁾ Spolok prijal našich bratov slavianskych, predstaviteľov bratského *Hrvatského Kniževneho Družstva sv. Jeronyma* zo Zagrebu, a s mestom sa usporiadaly uvítania takého slohu, že ten deň ostane dlho pamätným v oboch národoch.

Keďže správa a výbor Spolkov sú len vykonávateľmi vôle a poručenia nášho členstva, išlo o to, aby členstvo a slovenskí katolíci vôbec hlbšie poznali Spolok, jeho úsilia, jeho podniky a zaariadenia, a preto usporiadal výbor z príležitosti 60. ročnice založenia nášho Spolku jubileum r. 1930.

¹⁾ *Juraj Haulik* sa narodil 20. apr. 1778 v Trnave. Študoval v Trnave, Ostrihome a vo viedeňskom Pazmaneu. Kaplánom bol v Komárne, odkiaľ ho povolal primas Aleksander Rudnay za tajomníka. 1825 bol kanonikom ostrihomským. 1832 zagrebský prepošt. 1837 zagrebský biskup, a keď sa pretvorilo biskupstvo zagrebské na arcibiskupstvo r. 1852, stal sa arcibiskupom a r. 1856 kardinálom. Od r. 1845 ako bán Horvatska, podporoval Jellašicha v boji za slobodu Horvatska. Zomrel 11. mája 1869. Bol zakladateľom viacerých kostolov a kláštorov. Opravdivým dobrodincom bol horvatského národa a založil nášmu Spolku podobný ústav v Zagrebe: *Hrvatske kniževne društvo sv. Jeronyma*. — Na slávnosti odhalenia pamätnej tabule prišla deputácia Družstva sv. Jeronyma na čele so zagrebským arcibiskupom drom Anonom Bauerom a Alojzom Mišičom biskupom mostarským. V deputácii boli: opát-kanoník Ludovít Knežič predseda Družstva, dr. Jozef Andrič jeho riaditeľ, dr. Velimír Deželič podpredseda Družstva a horvatský katolícky spisovateľ dr. Pavel Lončár, Kresimír Pečujak, dr. Kamil Dočkal, dr. Štefan Markulin predseda Katolíckej Akcie, dr. Mario Matulič šéfredaktor, dr. Velimír Deželič ml., Miroslav Galovič, dr. Jur Štetinec, prof. Marko Vumič, dr. Jozef Sedej, Ivo Kerdič umelec, ktorý vyhotovil pamätnú tabuľu. Pri slávnosti odhalenia pamätnej tabule rečovali: dr. Pavel Jantusch biskup, dr. Anton Štefánek minister školstva, dr. Ján Drobný prezident Slovenskej Krajiny, dr. Velimír Deželič st., Ludovít Knežič, dr. Jozef Škultéty za Maticu Slovenskú, Andrej Hlinka za Spolok Sv. Vojtecha, dr. Pavel Žiška, Ján Beňovský za okres trnavský, Ján Gajdoš za mesto. — Pamätnú tabuľu odhalil dr. Anton Bauer arcibiskup zagrebský.

Pre nepravňné pomery nemohol sa osláviiť 10., 25., ani 50. ro od založenia, jubilovali sme teraz. Výbor poveril členov správneho výboru vypracovaním a uskutočnením jubilejného programu. Tento vzal si za cieľ, pozvať Spolkove členstvo tu i v zahraničí aby sa v živote aspoň raz sišiel slovenský národ, rozdrobený bývajúci temer po všetkých čiastkach sveta. Veď Spolok svojím podielovými knihami ich doteraz i tak navštevoval, niektorí boli jediným pozdravom od kolisky slovenskej, a preto sme si priaľ aby túto kolisku raz — a to azda i naposledy — navštívily i tie ratoľesti slovenského stromu, ktoré v cudzom svete vyschýňajú a odpadávajú. Volajúci hlas Spolku neostal bez ozveny. Prišli na jubilejné slávnosti naši členovia z Maďarska, Rakúska, z Francúzska a zo Spojených Štátov Amerických; pod vedením nášho hlavného jednatela amerického¹⁾ ich prišlo 411 vo zvláštnej výprave jubilejnej, a z Jugoslávie prišli zasa naši drahí zo Spolku sv. Jeronyma, pod vedením jeho predsedu opáta-kanoníka *Ludovíta Knežiča*, riaditeľa dra *Jozefa Andriča* a dra *Štefana Markuľína*.

Jubilejná slávnosť sa začala prenesením čiastky pozostatku Spolkového patróna sv. Vojtecha z pražského chrámu sv. Víta do kaplnky Spolkovej. Pozostatky sv. patróna vo skvostnom relikviári priniesol podpredseda dr. Jozef Buday zvláštnym vlakom z Prahy, s jubilejnou výpravou amerických Slovákov. I tu sa význačila Trnava, keď uvítala tento sprievod prejavom najslávnostnejším. Privítanie amerických Slovákov bolo až do slz dojímavé lebo sme v nich vítali udržovateľov a záchrancov Spolku. Priebeh jubilejných slávností bol vo svojej pestrosti až velebný. Navskutku bol to podarený ťah Spolkového výboru, že sa temer celé Slovensko zúčastnilo týchto slávností, lebo sa dala príležitosť veľkým obciam, aby složily hold a preukázaly svoju vďačnosť k buditeľom a pracovníkom národa, dokazujúc, že áno, boli sme tam pred prevratom, kde bolo treba pracovať, žertvovať a trpieť za národ.

Boli sme pri prevezení pozostatkov Sasínkových²⁾ z cudzostenska do rodného mesta Skalice, kde sa mu odhaľovala pamätná

1) Pri vedení jubilejnej výpravy pomáhali nášmu americkému hl. jednatelovi Rev. Kočišovi: Rev. Jozef Zalibera z Detroit, Mich., Rev. Augustín Tomášek z Clevelandu O., Rev. Andrej Biroš z Toronto O. a P. Amand Kopáč — Táto výprava sa pripojila k jubilejnej púti nášho Spolku k Sv. Otcovi do Ríma. Jubilejnú púť viedol ndp. Jozef Čársky biskup košický.

2) Fr. V. Sasínek sa narodil v Skalici 11. dec. 1830. Študoval v Skalici, v Solnoku, Prešporku, kde vstúpil do rehole Kapucínov a študoval vo Viedeňskom Novom Meste, v Pezinku, v Tate, v rakúskom Scheibsi a Prešporku. R. 1853 vysvätený za rehoľného kňaza a poslaný do Tatý, Bratislavy a do Pe-

tabuľa. Venovali sme spomienku vďačnosti odhalením pamätných tabulí našim zaslúžilým národovcom katolíckym: Martinovi Medňanskému v Beckove, Gabrielovi Zaymusovi v Levoči, Jánovi Jurigovi v Gbeloch, Martinovi Húskovi, Štefanovi Hýrošovi, Františkovi Zvadovi a Jozefovi Budavárymu v Ružomberku, Jozefovi Ščasnému v Močenku, Jánovi Dateľovi vo Zvolenskej Slatine, Andrejovi Cabanovi v Komjaticiach, Mauriciovi Alsterovi v Račištorfe, Andrejovi Trúchlemu vo Sv. Antole, Andrejovi Kubinovi v Trnave, Martinovi Kollárovi v Čároch a Martinovi Čulenovi v Kláštore pod Znievom.

Napokon splnila sa túžba Spolkových činiteľov, a mnohé započaté sbierky jednako len došli svojho cieľa, keď sme najvýtečnejšiemu slovenskému bojovníkovi katolíckemu, nášmu zakladateľovi ozdobili hrob, postavili náhrobník a odhalili v Kútoch pomník. Složili sme týmto znak vďačnosti veľkému drovi Andrejovi Radiinskému. Odhalili sme pomník aj slávnemu pevcovi slovenského Učeného Tovaryšstva, sláve nášho slovenského katolicizmu, najväčšiemu básnikovi-prorokovi slovenskému, *Jánovi Hollému*, v jeho rodisku, v Borskom Sv. Mikuláši. A nemohli sme nespomenúť si na toho, ktorý náš Spolok miloval až do posledného dychu svojho života, a svojou pracovitosťou ho zveľaďoval, a preto sme mu ako najväčšiemu katolíckemu spisovateľovi slovenskému urobili deň vďakyvzdania na dosiaľ zanedbanom hrobe, v trnavskom cintoríne. Na Fr. R. Osvalda museli sme si spomenúť s veľkou vďačnosťou a urobili sme to odhalením mu krásneho náhrobníka.

Putovali sme vzdaf poklonu našej Matke, ktorá cez dlhé tisícročie neopustila náš národ, utiekajúci sa k Nej s veľkou dôverou. Isli sme do Šaštína ku *Patrónke Slovenskej Krajiny*,¹⁾ aby sme jej

znaku, Budína a Móru, napokon do Prešporku, kde sa ho ujal Andrej Radlinský, ktorý mu vyprostredkoval jak v Ríme, tak i u biskupa Moyzesa, že bol z rehole prepustený a ako svetský kňaz do biskupstva baňsko-bystrického prijatý. 1864 je profesorom na gymnázium v Baňskej Bystrici a neskôršie na učiteľskej prípravovni. Dva razy kandiduje v novomestskom okrese za poslanca, ale bezvýsledne. R. 1869 je tajomníkom Matice Slovenskej. Po zrušení Matice odchádza do Skalice. Od r. 1882 za celých 10 rokov je v redakcii *Čecha* v Prahe. 1892 presťahuje sa do Radošoviec, potom do Kútov, a prenasledovaný pre svoju slovenčinu, musí opustiť Uhorsko, odsťahujúc sa r. 1896 do Maria-celu v Štýrsku. R. 1901 utiaha sa v Algersdorfe k Milosrdným bratom. — Zomrel 17. nov. r. 1914 v gráckej nemocnici. — Jeho práce literárne a národnú činnosť obsírne opisuje dielo: *dr. Alojz Kolísek*; Fr. Vífazoslav Sasínek.

¹⁾ Dekretom Sv. Otca v Ríme zo dňa 22. apr. 1927 k biskupom Slovenska sa uznáva Šaštín za slávnostnú svätyniu k úcte Sedmibolestnej Matke, Patrónke Slovenskej. — Dr. Ferdiš Juriga dal pamätnú mramorovú tabuľu do tejto svätyně z tej príležitosti na znak uctenia pamiatky už od starých časov, keď sa naši predkovia ku Sedmibolestnej Matke utiekali a do jej ochraň porúčali.

Spolok a jeho členstvo obetovali a ju prosili, aby svojím orodovaním u Svojho Syna vyprosila Spolku požehnania a ďalšieho života na dobro Cirkvi a národa. Odhalili sme tam v prítomnosti 20 tisícového zástupu aj pamätnú tabuľu tichému pracovníkovi, národnému buditeľovi, *Rupkovi Rehákovi*, ktorý za ťažkých časov rozdelil si strastiplný život vyhnanstva s výtečným Fr. V. Sasínkom v Mariacellu, znášajúc ťažký kríž slovenského života a tešiac sa nádejou v lepšiu budúcnosť slovenského národa.

Jubilejné oslavy sa uzavrely odhalením pamätnej dosky na novostavbe Spolkovej, ktorú Spolok postavil vďačnosti k národu samému, najmä svojeti americkej. Tabuľa má tento nápis: „Povstal som z obetí národa, zdvihla ma svojej americkej, žijem pre môj národ slovenský, 1870-1930.“

Slávnosti sa zakončily jubilejným valným shromážením, ktorého sa zúčastnil nd. biskupský sbor slovenský, a na ktorom pozdravili náš Spolok za prezídium Slovenskej Krajiny: dr. *Jozef Bellay*, vládny radca, za Maticu Slovenskú: dr. *Jozef Škultéty* správca, za Muzeálnu Spoločnosť: *K. A. Medvecký* predseda, za Spolok sv. Jeronyma: *Ludovít Knežič* predseda, a za zahraničných Slovákov-členov: *Rev. Štefan Kočiš*.

IV.

Rozvoj Spolkového členstva. Správa a výbory.

Nakoľko Spolok sa zakladá na členstve, prvou povinnosťou Spolkovej správy a výborov bolo, aby čím viac členov získaval a tak rozširoval svoju sieť. Spolok sa utvoril preto, aby slovenská kniha prešla každou dedinou slovenskou a zakotvila i v najchudobnejších vrstvách národa. Za časov predprevratových, keď sme nemali škôl a keď miestami, najmä po našich mestách slovenský ľud už ani kázne nepočul vo svojej materčine, kniha Spolku Sv. Vojtecha bola skutočným apoštolom slovenským. Cieľom zakladateľov Spolku bolo, spoločnými silami založiť kníhvydavateľský ústav, ktorého spolumajiteľom by bol každý Slovák-katolík, ktorý sa prihlási za člena. Po prevrate sa Spolok na členstve hodne zvedladiť, a dnes sotva sa najde obec, kde by nemal medzi Slovákmi členstva. Postup v členskom vzraste od prevratu je tento:

roku 1919	292 nových členov
1920	277
1921	1.243
1922	3.014
1923	2.576
1924	5.572
1925	3.350
1926	4.252
1927	6.721
„ 1928	11.399
do 30 júna 1930	18.878

Taký rýchly vzrast bol možný, lebo náš ľud je už národne uvedomelejší, a potom pohyb organizačný je u nás hodne povolnejší, ako bol pred prevratom. V organizačnej práci vývodí naše duchovenstvo a naši starí horlivci z radov roľníckych. Za príkladom Michala Majerníka (v Horných Dubovanoch), *Fekete*

(vo Vajnoroč) chytajú sa tejto práce nenáročne i mladší roľníci, a za príkladom *Ferdiša Mondoka* i mladší kňazi, vidiac, že Spolok v prvom rade nášmu roľníctvu sa venuje v ľudovýchove.

Nd. biskupský sbor každý rok vyzýva duchovenstvo, aby podporovalo členskú agendu Spolkovu, rozširovalo jeho letáky a upozorňovalo veriacich na význam Spolku.

Kým novozískané členstvo porozumie možnosti, čo môže dať Spolok v podieloch za 5 korunový ročný príspevok, zatiaľ sa medzi starými členmi najde dosť sťažností na nás, že pred prevratom zaplatili naraz a teraz musia každý rok platiť. Nuž hodne sa zmenily pomery za vojny a po vojne. Kto zaplatil pred vojnou 20 korún raz navždy a vzpiera sa, že podľa nových stanov nebude platiť ročne Kčs 5.— členského príspevku, nemôže dostávať podiele, lebo žiada od Spolku nemožné veci. Predvojnové ceny s dnešnými sa nedajú srovnáť a preto treba hľadiť i na Spolok okom spravodlivosti a uznácnivosti. Týchto členov sme vyradili v našom sozname medzi „*nezvestných*“ a prosíme ich, aby platili riadny členský príspevok ročný, žeby i oni boli účastníkmi našich podielov a žili, pracovali s nami. Alebo nám ich odvádza neverecký smer? Nechceme tomu veriť! Bude to asi ľahostajnosť alebo pozabudnutie a preto ich vyzývame, aby ožili, a keď pred prevratom horlili za Spolok, aby nás neopúšťali dnes, keď sa buduje slovenský národ. Veď ich je počtom: 6475 !

Organizácia nášho členstva spočíva na cirkevnom sriadení Slovenska a tak sa triedi podľa príslušenstva člena do diecéz, čiže biskupstva. Tento systém bol zavedený v Spolku od jeho založenia, lebo Spolok sa dal obraňovať za starej vlády tým, že je cirkevne riadený a ostatne i hlavným cieľom jeho bolo: vychovať Cirkvi verných povedomých katolíkov.

Dušou našej organizácie sú miestni jednatelia, ktorým sa posielajú členské knihy podielové jednako preto, aby doprava bola lacnejšia a aby miestne členstvo tvorilo jakýsi celok. Naši jednatelia túto prácu vykonávajú zdarma, z čistej obety za vec nám spoločne drahú! Vyzvali sme ich za posledné tri roky viac ráz, aby menoslov členstva opravili, zmeny nám ohlásili. No, nestalo sa to všade, lebo jednatelia sami sa menili, či už odumretím, alebo vzdialením sa na iné pôsobisko. Týmto spôsobom sa mohlo stať, že meno člena je nie presné, lebo nám bolo udané neprečítateľné. A potom i to treba do úvahy brať, že z 83-tisícového členstva priemerne 1000 sa lúči ročne na večnosť! My sme z členstva vyradili z nich iba tých, ktorých nám jednatelia za mŕtvých oznámili.

Nakoľko cez uplynutých 60 rokov bol členom nášho Spolku pospolitý ľud, ktorý často menil svoje bydlisko a mení ho i teraz, najmä emigráciou do Ameriky, do Francúzska a Argentiny, a svoj nový domov nám neohlási, týchto v sozname členstva podávame v jednatelstve, v ktorom sa za členov prihlásili. Tlač tejto knihy trvala vyše roka. Kto sa prihlásil za člena za tlače, nech sa hľadá vo výkaze nových členov. Na konci tejto knihy je úprava: ako sa najšť v sozname členstva.

Táto kniha vyšla nákladom 85 tisíc kusov a jej výrobná cena je Kčs 5.56 za jeden kus, stojí teda spolu: Kčs 472.600.— Vydali sme ju za podielovú knihu jubilejnú.¹⁾

Vzrast Spolkového členstva sa ukazuje nielen na Slovensku, ale i v zahraničí. Zo slovenského tela odrezaná vetev hlási sa k životu. Dnes niet na Slovensku ustanovizne, ktorá by mala i v zahraničí taký počet členstva a tak výdatne sa starala o našich bratov čo do kultúrneho povznesenia slovenského, jako náš Spolok.

Naším bratom v Maďarsku založil Spolok v Budapešti filiálku svojho kníhkupectva, v Jugoslávii prostredníctvom Družstva sv. Jeronyma sa bude šíriť i slovenská kniha a vzmáhať naše členstvo medzi tamojšími Slovákmi. V Poľsku sme udržali svoje pozície na členstve v obciach v bývalom Spiši a na Orave. V Rumunsku sa práve prevádza sústavná organizácia členstva. V Rakúsku sa rozvíňuje čulejší život medzi katolíckymi Slovákmi a vo Viedni pri značnom počte členstva šíri sa i Spolkova kniha. Vo Francúzsku, kde je asi 25.000 Slovákov-katolíkov, zakladajú sa pekné jednatelstvá. V Austrálii, kde sme mali pred dvoma rokmi viac členov, naše úsilie zastalo, lebo sa Slováci pre nedostatok primeranej práce vracajú do svojho domova. V Južnej Amerike sme zakotvili temer v každom štáte.

Nebyť svetovej krízy hospodárskej, mohli sme sa azda tento jubilejný rok dožiť stotisícového členstva. No, čoho nám nedoprial tento rok, nahradí nám to Boh v budúcich rokoch.

60 rokov je nám svedectvom, že námahy našich rodolubov neboľu márné! Sme veriaci katolíci a tak porozumieme, že jako

¹⁾ Nová správa dala členstvu tieto podiele: Kalendár Pútnik svätovojeťský na roky 1921—1931. Spolu 11 čísel, a ďalej knihy: Sväté Písmo St. zákon II. diel. — Sväté Písmo St. zákon III. diel. — Pamätná kniha vysviacky slovenských biskupov. — Červené Slovensko. — Ján Hus vo svetle pravdy. — Život sv. Andreja a Benedika. — Ovocinárstvo. — Narodil sa Pán. — Cirkev a moderné myšlienkové prúdy. — Sestra Aleksandrína. — Ave Maria. — Kysuca. — Liečivé zeliny sv. I. — Dieťa kojenc. — Liečivé zeliny sv. II. — Soteris. — Slováci a sv. Václav. — Obrana Čenstochovej. — Rímska otázka. — Dejiny Spolku Sv. Vojtecha. — Spolu 31 podielov — od založenia Spolku: 156 podielov.

Je naša duša večná, tak i jej úsilia na zemi nemôžu sa ztratiť. Je to túžba a robota po lepšom, dokonalejšom. A keď sa aj vždy nepodarí previesť najšľachetnejšie úsilia, jednako ostanú po nich znaky. Nepriatelia nepremôžu našu silu duševnú, môžu nás iba na čas ochabiť. Od našej sily a vytrvalosti závisí vždy výsledok boja. Spolok sa udrží prácou a dôverou v jeho budúcnosť! ¹⁾

¹⁾ ŽIJÚCI ZAKLADAJÚCI ČLENOVIA okrem spomenutých v americkej misii: *Dr. Beňo Michal*, kanoník Nitra. *Blaha Marian*, biskup Baňská Bystrica. *Blaho Pavel*, kapitulník Bratislava. *Bubnič Michal*, biskup Rožňava. *Dr. Budau Jozef*, kanoník Nitra. *Burlas Matej*, farár Krásno n. K. *Dr. Caban Tomáš*, lekár Uh. Skalica. *Čajda Štefan*, učiteľ v. v. Raková. *Čársky Jozef*, biskup Košice. *Dr. Drobný Ján*, kraj. prezident Bratislava. *Dr. Dušek Viktor*, verejný notár Bratislava. *Farkaš Ján*, úradník Bratislava. *Fajbík Andrej*, Žilina. *Filkorn Anton*, farár Grinava. *Dr. Filkorn Eugen*, riditeľ Bratislava. *Dr. Fritz Gejza*, poslanec Solnohrad. *Dr. Funczik Emil*, profesor Trnava. *Fundárek Štefan*, kaplán Ilava. *Gál Ján*, notár Trnava. *Gálik Jozef*, duchovný Trenčín. *Gazdovský Potravný Úverkový Spolok* Lipt. Teplá. *Gressner Peter*, riaditeľ N. Lámky. *Hermann Pavel*, duchovný Močenok. *Hlinka Andrej*, farár Ružomberok. *Dr. Hodál Juraj*, profesor Bratislava. *Hrionák Matej*, farár Špania Dolina. *Huska Vendelín*, kanoník Spiš. Kapitula. *Hušt Štefan*, staviteľ Trnava. *Dr. Janda Jozef*, kanoník Trnava. *Dr. Jantausch Pavel*, biskup Trnava. *Jarabek Jozef*, farár Čachtice. *Dr. Juriga Ferdinand*, Karlová Ves. *Karpát František*, podnikateľ Bratislava. *Dr. Kmeť Štefan*, kanoník Medzibrod. *Dr. Kmeťko Karol*, biskup Nitra. *Kľčo Ján*, administrátor Hor. Radošovce. *Koňarek Ján*, akad. sochár Trnava. *Koza Ján*, New York N. Y. *Dr. Kožár Jozef*, tit. kanonik Lipt. Sv. Mikuláš. *Longauer Ján*, dekan-farár Veľká Lovča. *Martiss Zigmund*, farár Nemšová. *Mayer Andrej*, farár na odp. Kys. N. Mesto. *Mesto Trnava*. *Dr. Mičura Martin*, predseda súd. tab. Košice. *Miss Rudolf*, opát Trenčín. *Mnohel Štefan*, farár Poprád. *Murin Matej*, riaditeľ Bratislava. *Nečesálek Karol*, kanoník Trnava. *Obec Kys. Nové Mesto*. *Onderčo Štefan*, poslanec Naršany. *Pavetiš Ludevít*, farár Cifer. *Ing. Petri Jozef*, staviteľ Bratislava. *Petko Alojz*, Ležiachovo. *Pietor Igor*, riaditeľ Trenčín. *Dr. Plechlo Dezider*, pravotár Trnava. *Dr. Podlaha Anton*, biskup Praha. *Dr. Polyák Štefan*, Veľ. Záblatie. *Pongráč Bedrich*, prepošť Nov. Mesto n. V. *Fovažská župa*, Turč. Sv. Martin. *Pöstényi Ján*, správca Trnava. *Rehák Ladislav*, farár Gbely. *Révay Jozef*, farár Drahovce. *Rím. kat. Fara* Selce. *Dr. Rosival Arnošt*, mest. lekár Bratislava. *P. Sahulčík Vendelin*, jezuita Trnava. *Schwarz František*, roľník Báhoň. *Dr. Semán Ján*, kanoník Spiš. Kapitula. *Suchán Jozef*, farár Dol. Orešany. *Surovjak Štefan*, poslanec Žilina. *Szücsy Gejza*, kanoník Trnava. *Šindelár Aleksander*, farár Piešťany. *Dr. Škrábik Andrej*, kanoník Nitra. *Dr. Tartol Ján*, lekár Čierny Balog. *Tománek Florian*, duchovný Bratislava. *Turaz Anton*, farár Bohunice. *Treskoň Ernest*, farár Modra. *Vajči Pavel*, ekspeditor Trnava. *Vojtaššák Ján*, biskup Spiš. Kapitula. *Vojtuššák Karol*, archidiakon-far. Kláštor pod Znievom. *Winter Ludovít*, riaditeľ Piešťany. *Dr. Zlatoš Štefan*, profesor Trnava. *Zelliger Alojz*, opát Trnava. *Zemská Banka* Bratislava.

OCHRANCOVIA SPOLKU:

Marian Blaha, biskup Baňská Bystrica. *Dr. Karol Kmeťko*, biskup Nitra. *Ján Vojtaššák*, biskup Spišská Kapitula. *Dr. Pavel Jantausch*, biskup, ap. adm. Trnava. *Jozef Čársky*, biskup, ap. adm. Košice. *Michal Bubnič*, biskup, ap. adm. Rožňava. Čestný predseda: *Mgr. Karol Nečesálek*, gen. vikár Trnava. Čestní členovia: *Pavel Blaho*, kanoník Bratislava. *Ján Koza*, jednatel' New York. *Rev. Andrej Pavčo*, Hazleton, Pa.

ČLENOVIA SPRÁVY:

Predseda: *Andrej Hlinka*, páp. prelát, poslanec Ružomberok. Podpredseda: *Dr. Jozef Buday*, kanoník, senátor Nitra. Správca: *Ján Pöstényi*, kňaz bisk. nitrianskeho. Tajomník: *Valér Vnuk*. Hlavný jednatel' v Amerike: *Rev. Štefan Kočiš*, Youngstown, O. *Dr. Buzalka Michal*, *Dr. Filkorn Eugen*, *Nečesálek Karol*, *Dr. Plechlo Dezider*, *Raška Augustin*, *Šindelár Aleksander*, *Šrobár Jozef*, *Tománek Florián*.

ČLENOVIA VÝBORU NA ROK 1929-30:

Dr. Beňo Michal, kanoník Nitra. *Bohunický Jozef*, roľník Stredný Čepeň. *Buček Matej*, farár Vráble. *Dr. Buzalka Michal*, dekan Zavar. *Dr. Caban Tomáš*, bisk. správca Trnava. *Cvinček Andrej*, kanoník Nitra. *Damborský Ján*, archivár Nitra. *Ďurčanský Juraj*, roľník, senátor Sazdice. *Dr. Filkorn Eugen*, správca Bratislava. *Dr. Funczik Emil*, profesor Trnava. *Gajdoš Ján*, starosta Trnava. *Dr. Gažik Marek*, pravotár, poslanec Bratislava. *Grebáč Orlov Ignác*, farár, Velična. *Dr. Hodál Juraj*, profesor Bratislava. *Jalovecký Ján*, profesor Rožňava. *Dr. Janda Jozef*, kanoník, rektor Trnava. *Dr. Kmeť Štefan*, dekan Medzibrod. *Dr. Kovalik Ján*, senátor Žilina. *Dr. Körper Karol*, bisk. tajomník Trnava. *Dr. Krčméry Karol*, senátor Trnava. *Krištufek Vendelín*, farár Nádaš. *Kubu František*, org. učiteľ Račištorf. *Lazik Jozef*, roľník Nádaš. *Macháček Pavel*, poslanec Bratislava. *Majerník Michal*, roľník Dol. Ďubovanv. *Makás Jozef*, farár Dol. Lopašov. *Medvecký Karol*.

prepošť Bojnice. *P. Mikuš Rudolf*, rektor Jezuitov Trnava. *Mondok Ferdinand*, kaplán Piešťany. *Murin Matej*, správca Bratislava. *Ozábál Jozef*, škôldozorca Zl. Moravce. *Onderčo Štefan*, farár poslanec Ňaršany. *Pavetiťš Ľudovít*, farár Cífer. *Pozdech Štefan*, roľník Modranka. *Dr. Plechlo Dezider*, pravotár Trnava. *Puchardt Vojtech*, dekan Sered. *Raška Aug.*, riaditeľ Trnava. *Dr. Ravasz Viktor*, pravotár Levice. *Rehák Ladisl.*, farár Gbely. *Révay Jozef*, farár Drahovce. *Ružička Tomáš*, opát Žilina. *P. Quardian*, kláštor sv. Františka, Trnava. *Sidor Karol*, redaktor Bratislava. *Sivák Jozef*, posl., Bratislava. *Spítek Ján*, dekan, St. Bystrica. *Šiška Pavel*, dekan Hlohovec. *Dr. Škrábik Andrej*, kanoník Nitra. *Aleksander Šindelár*, farár Piešťany. *Schneider Mikuláš Trnavský*, Trnava. *Šrobár Jozef*, kanoník Bratislava. *Tománek Florián*, poslanec Bratislava. *Dr. Tiso Jozef*, dekan Bánovce. *Tomik Michal*, roľník Uh. Skalica. *Dr. Tuka Vojtech*, Bratislava. *Turaz Anton*, farár Bohunice. *Treskoň Ernest*, farár Modra. *Dr. Wágner Ján*, Bratislava. *Závodský Jozef*, farár Senica. *Žeko Karol*, dekan Jablonica. *Dr. Zlatoš Štefan*, farár Veľ. Brestovany.

DOZORNÝ VÝBOR:

Dr. Jozef Buday, Andrej Cvinček, Jozef Makás, Ladislav Rehák, Jozef Révay, Dr. Jozef Tiso, Karol Žeko.

ÚRADNÍCI SPOLKU SV. VOJTECHA:

Valér Vnuk, tajomník; Vojtech Hatala, pokladník; Ferdinand Vrzdiak hl. jednatel'; Vladimír Hohoš, zahraničný jednatel'; Adolf Vagner, účtovník; Jozef Baxa, Jozef Oršula, Alžbeta Franková, Irena Hrehušová, Irena Šimončíková, Maria Hittrichová, Bedrich Jaura, Valeria Huňová, Maria Dubovská, Elena Sasváryová, Maria Švobodová, Marta Žáková, Gabriela Šindelová, Alžbeta Szilvásiová, Ján Klapka, Ján Harant, Ľudovít Nemec, Margita Chmelová, Alžbeta Pometková, Pavel Vajči, ekspedítor, Ladislav Vávra, Elena Závodná, Gabriela Kováčová.

ZAMESTNANCI TLAČIARNE:

Štefan Schultz, úradník; Magdalena Kulifajová, kanc. pom., Štefan Wagner, faktor; Rudolf Hrdina, Arpád Prokša, Dušan Vojaský, Ľudovít Mokráň, Arpád Chemez, Ján Blaško, Jozef Dobiš, Julius Hudec, Gejza Zahradník, typografi. Štefan Polakovič, mechanik; Valentin Liskay, pom. rob., Valeria Kostolánska, Maria Bažányiová, Maria Tomovičová, Terezia Vrzdiaková, Elena Sittová, Irma Barczayová, nakladačky.

ZAMESTNANCI KNIHÁRNE:

František Watzka, Hubert Reif, Rudolf Havlík, Eugen Štenc, Jozef Machalík, Anton Michalec, Vladimír Kubala, Ján Gavorník, knihári. Anna Horvátová, Anna Udovaryová, Anna Štibrániová, Anna Ondreičková, Maria Tranfariová. — Domovník: Pavel Dlpa.